

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1997 metai

INSTITUTE OF LITHUANIAN HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1997

VILNIUS 1998

INSTITUT FÜR LITAUISCHE GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1997

VILNIUS 1998

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė komisija
Vytautas MERKYS (pirm.), Antanas TYLA (pirm. pavaduotojas),
Vacys MILIUS, Gediminas RUDIS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė),
Gintautas ZABIELA

Redakcinės komisijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342
ISBN 8896-34-025-X

MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA

SVARBIAUSI 1997 M. LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTO MOKSLINĖS IR MOKSLINĖS ORGANIZACINĖS VEIKLOS REZULTATAI

1997 m. Lietuvos istorijos instituto mokslininkai vykdė 13 mokslo tyrimo programų; iš jų šiais metais baigė penkias.

Instituto bendradarbiai išleido 15 mokslo leidinių (monografijų, istorijos šaltinių, straipsnių rinkinių), paskelbė 150 įvairios apimties mokslinių straipsnių Lietuvos ir užsienio moksliniuose leidiniuose.

Baigtos programos:

„Lietuvos istorijos metraštis, 1997 metai“. Programos vadovas prof. habil. dr. V. Merkys, spaudai parengė R. Strazdūnaitė. Parengtas eilinis apie 24 aut. l. tomas. Jame skelbiami istorikų, archeologų ir etnologų straipsniai, recenzijos, šaltinių publikacijos, archyvų apžvalgos. Straipsniuose nagrinėjami įvairių Lietuvos istorijos laikotarpių klausimai, pradedant Lietuvos vardo pirmąkart paminėjimu 1009 metais ir Lietuvos valstybės formavimusi ir baigiant naujausiais laikais – pokario rezistencija.

„Lietuvos Metrika“ (1995–1997). Vadovas dr. A. Baliulis. Spaudai parengta „Lietuvos Metrikos“ Kn. 25 (1387–1546). Užrašų knyga sukomplektuota iš įvairių šaltinių, daugiausia iš kitų Lietuvos Metrikos knygų, Lenkijos karalienės ir Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Bonos nurodymų 1541 m., tačiau yra dokumentų ir vėlesnėmis datomis. Knygoje įrašyti 1387–1546 m. laikotarpio dokumentai, tad joje yra visų per tą laikotarpį valdžiusių valdovų (Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Jogailos, Vytauto, Žygimanto Kęstutaičio, Švitrigailos, Kazimiero, Aleksandro, Žygimanto I, Žygimanto Augusto ir Lietuvos didžiųjų kunigaikštienių Elenos ir Bonos) privilegijų ar sprendimų. Joje įrašytos Lietuvos didžiųjų kunigaikščių krašto privilegijos (ar jų fragmentai), suteikiančios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės luomams teisių ir laisvių, taip pat privilegijos didikams ir kitiems bajorams, pareigūnams, miestiečiams ir bažnyčioms, įrodančios jų teisę valdyti savo dvarus.

„Lietuvos elitinė kultūra: nacionalizmo iššūkiai XIX amžiuje“ (1995–1997). Programos vadovas dr. R. Miknys. Programos tikslas buvo išsiaiškinti senosios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūros transformacijas į modernių laikų etniškai autentišką lietuvių kultūrą. Programa buvo vykdoma tyrinėjant individualias temas:

(T. Bairišauskaitė – „Bajorijos elgsena viešajame gyvenime. XIXa. I pusė“; L. Gylienė – „Gamtamoksliniai intelektualinio elito interesai, kaip jo modernėjimo išraiška“; V. Jogėla – „Peterburgo Romos katalikų dvasinė akademija 1842–1918 m.“; V. Merkys – „Motiejus Valančius ir jo kultūrinė veikla iki 1863 m.“; A. Prašmantaitė – „Protestantų parapijos Lietuvoje XIX a.“; I. Šenavičienė – „Žemaičių lituanistai Telšių diecezinėje seminarijoje 1845–1865 m.“; R. Griškaitė – „Mikalojus Malinovskis. Romantizmo ir pozityvizmo priešprieša Lietuvos istorijos moksle XIX a. 4–7 deš.“; D. Staliūnas – „LDK paveldo dalybos XX a. pradžioje“; V. Žaltauskaitė – „Juozas Tumas-Vaižgantas ir katalikybės modernėjimas“). Tyrimų rezultatai – paskelbta 17 mokslinių publikacijų, įteikta spaudai 8 publikacijos, suorganizuota 1 konferencija.

„Lietuvių papročių atlasas“ (1994–1997). Programos vadovė prof. habil. dr. R. I. Merkienė. Programos tikslas buvo nustatyti, kokie pasikeitimai XX a. vyko lietuvių pasaulėjautoje ir su tikėjimais susijusioje saviraiškoje. Tyrimas vyko trimis kryptimis: 1) analizuojant kalendorinių papročių sandarą ir nustatant jų elementų paplitimą Lietuvoje bei Europoje, ieškant XX a. pirmajai pusei būdingų tikėjimų ir apeiginių veiksnių ištakų, rekonstruojant šventinių apeigų modelį ir stebint jo prasmę ir struktūrinę destrukciją (R. I. Merkienė); 2) atliekant gimtųjų ir krikštynų papročių struktūrinę analizę, siekiant nustatyti šeimos ir kaimo bendruomenės tarpusavio santykius (R. Paukštytė); 3) nagrinėjant žmogaus amžiaus savybių refleksiją lietuvių etninėje kultūroje ir ieškant jos raiškos paralelių Europoje (Ž. B. Šaknys). Tyrimų rezultatai – paskelbta viena monografija, 24 moksliniai straipsniai, įteikta spaudai 10 straipsnių, suorganizuota 1 konferencija. Programa bus tęsiama.

„Lietuvos etnokultūriniai arealai ir jų dinamika. D. 1. (1995–1997). Programos vadovai prof. habil. dr. R. I. Merkienė (iki 1997 04 01), prof. habil. dr. V. Milius. Programos mokslinių tyrimų tikslas buvo išsiaiškinti tiriamų kultūros objektų ir reiškinių kaitą, ją lėmusius veiksnius, regioninius ypatumus, pasekti etnokultūrinius kontaktus, parengti lietuvių etnologinės literatūros bibliografiją. Programa vykdyta skelbiant mokslinius straipsnius, vykdant individualius tyrinėjimus. Paskelbta 3 studijos, 4 bibliografijos, apie 30 mokslinių straipsnių. Programa bus tęsiama.

Archeologijos skyriaus bendradarbiai organizavo žvalgomąją ekspediciją Vakarų Lietuvoje bei Panemuniais. Vykde archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus Kretingos, Jonavos, Alytaus, Panevėžio r., pagal ilgalaikes mokslines programas tęsė tyrinėjimus Pietų Lietuvoje, Alytaus, Raseinių, Anykščių r.

Etnologijos skyriaus darbuotojai pagal planines užduotis surengė 10 ekspedicijų Lietuvoje ir Latvijoje.

1997 m. Lietuvos istorijos institutas suorganizavo 6 konferencijas: kovo 19 d. – konferenciją „Vilniaus savivaldai 610 metų“ (kartu su Vilniaus miesto savivaldybe); balandžio 11–16 d. – tarptautinę konferenciją Palangoje „Baltai ir jų kaimynai Baltijos regione, 400–800: Rytų–Vakarų kontaktai“ (kartu su Klaipėdos universitetu); balandžio 24–25 d. – tarptautinę konferenciją „Motiejus Strykovskis ir jo laikų

Lietuvos istoriografija“ (konferenciją rėmė Atviros Lietuvos Fondas); birželio 26–27 d. – tarptautinę konferenciją „Totoriai bei karaimai Lietuvoje: praeitis ir dabartis“ (kartu su Mokslų akademija); spalio 22 d. – konferenciją „Lietuvos Respublikos Konstitucija penkerių metų retrospektyvoje“; gruodžio 11–12 – konferenciją „Lietuvos miestai ir miesteliai archeologijos duomenimis“. Instituto mokslininkai perskaitė 80 pranešimų Lietuvoje organizuotose konferencijose (32 – tarptautinėse, 48 – respublikinėse ir regioninėse) bei 27 pranešimus užsienyje organizuotose konferencijose.

1997 m. įvyko 9 Lietuvos istorijos instituto tarybos posėdžiai. Taryba patvirtino naujas mokslines tiriamąsias programas. 1997 m. balandžio 4 d. išrinkta naujos sudėties Lietuvos istorijos instituto taryba. Jos nariais išrinkti – dr. A. Baliulis, dr. V. Kazakevičius (tarybos mokslinis sekretorius), dr. D. Kuolys, dr. Č. Laurinavičius, prof. habil. dr. V. Merkys (tarybos pirmininkas), prof. habil. dr. M. Michelbertas, dr. A. Mickevičius, dr. R. Miknys, prof. habil. dr. V. Milius, dr. E. Motieka, doc. dr. E. Rimša (tarybos pirmininko pavaduotojas), dr. V. Sirutavičius, prof. habil. dr. A. Tyla, habil. dr. V. Urbanavičius, habil. dr. L. Vaitkunskienė, dr. G. Zabiela, dr. R. Zizas. Taryba Lietuvos istorijos instituto direktoriumi naujai kadencijai išrinko prof. habil. dr. A. Tylą. Direktoriaus pavaduotoju moksliniam darbui patvirtintas dr. G. Zabiela, mokslinė sekretore – dr. S. Urbanavičienė. Taryba pritarė 4 vietoms doktorantūroje, patvirtino konkurso rezultatus, numatė studijų temas, sudarė doktorantūros studijų komitetus A. Asadauskui, R. Jarockiui, R. Totoraičiui, A. Urbanavičiui.

1997 m. už Institute apgintą habilitacinį darbą humanit. m. srities istorijos krypties habilituoto daktaro mokslo laipsnis suteiktas dr. A. Tautavičiui. Po doktorantūros studijų VDU ir LII humanit. sr. istorijos krypties daktaro mokslo laipsniai suteikti G. Sliesoriūnui ir D. Staliūnui, etnologijos krypties daktaro mokslo laipsniai – A. Čepaitienei, R. Paukštytei, V. Tumėnui.

Habil. dr. R. Rimantienė už mokslines monografijas apie akmenis amžių Lietuvoje 1997 m. apdovanota Baltijos Asamblėjos premija, o prof. habil. dr. V. Merkys už monografijas „Knygnešių laikai 1864–1904 m.“, V., 1994, ir „Draudžiamosios spaudos kelias 1864–1904 m.“, V., 1994, – Mokslo premija.

22 instituto mokslininkai dėstė įvairiose Lietuvos aukštosiose mokyklose, kai kurie įtraukti į doktorantūros studijų ir habilitacijos komitetus (Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetuose), vadovavo egzaminų komisijoms.

Doc. dr. J. Kiaupienė 1997 m. rugsėjo mėn. Poznanės u-te skaitė paskaitų ciklą „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija ir istoriografija“.

1997 m. Institute buvo du aukščiausio laipsnio (habil. dr. L. Vaitkunskienė, dr. A. Baliulis) ir trys jaunojo mokslininko stipendiatai (dr. V. Pugačiauskas, dr. V. Savoniakaitė, dr. Ž. Saknys).

Institutas palaikė mokslinius ryšius su užsienio mokslo institutais bei aukštosiomis mokyklomis. Pagal tiesioginių ryšių pasikeitimo programą su kitų šalių Mokslų

akademijomis, taip pat asmeniškai pasirūpinę stipendijomis Lenkijos archyvuose dirbo dr. R. Miknys, dr. A. Prašmantaitė, Ž. Mačiukas, S. Buchaveckas, doc. dr. Z. Kiaupa, doc. dr. J. Kiaupienė, dr. G. Sliesoriūnas, dr. R. Laukaitytė, doc. dr. R. Čepas, doktorantai J. Sarcevičienė, R. Ragauskienė, A. Gelžinis, Rusijos archyvuose ir bibliotekose – dr. A. Anušauskas, A. Kasparavičius, doktorantai D. Staliūnas, V. Žaltauskaitė, Baltarusijoje – doktorantas D. Karvelis. Gavę Nepriklausomo lenkų literatūros ir mokslo rėmimo fondo paramą, Paryžiaus lenkų bibliotekoje dirbo dr. V. Jogėla ir D. Staliūnas. Marburge (Vokietija), Herderio institute, lapkričio mėn. dr. V. Kazakevičius susipažino su ten esančia gausia Vakarų Europos, Skandinavijos ir buv. Rytų Prūsijos archeologine literatūra.

Didelį atgarsį mokslo visuomenėje sukėlė Studijų kokybės vertinimo centro atliktas Lietuvos istorijos instituto 1995–1997 m. mokslinės veiklos įvertinimas. Švietimo ir mokslo ministerija bei Lietuvos mokslo taryba, vertindama valstybinių mokslo institutų 1995–1997 m. mokslinės veiklos ekspertizės išvadas ir atestuodama institutus, atsižvelgė į humanitarinių mokslo institucijų, vykdančių prioritetinius lituanistikos tyrimus, veiklos specifiką ir tų tyrimų vaidmenį Lietuvos kultūros, tautos savimonės ir pilietinės visuomenės ugdymui.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 12 31 nutarimu Nr. 1501 Lietuvos istorijos institutui pratęstas valstybinio mokslo instituto statusas.

1997 m. pabaigoje institute dirbo 152 etatiniai darbuotojai: 127 iš jų Institutas yra pagrindinė darbovietė, tarp pastarųjų – 55 mokslininkai (6 habilituoti daktarai profesoriai, 1 habilituotas daktaras docentas, 2 habilituoti daktarai, 5 daktarai docentai, 41 daktaras), 7 mokslo darbuotojai be mokslinio laipsnio. Tarp institute nepagrindinėse pareigose dirbančių – 7 mokslininkai (1 daktaras docentas, 6 daktarai), 4 mokslo darbuotojai be mokslinio laipsnio. Humanitarinių mokslų srities istorijos krypties instituto doktorantūroje mokosi 9 doktorantai.

Saulė Urbanavičienė

NAUJA LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTO TARYBA

1997 m. balandžio 4 d. Lietuvos istorijos instituto mokslininkų visuotiniame susirinkime slaptu balsavimu iš skyriuose pasiūlytų 25 kandidatų buvo išrinkta tokios sudėties 17 asmenų Lietuvos istorijos instituto taryba:

dr. Algirdas B a l i u l i s, Archeografijos skyriaus vedėjas; dr. Vytautas K a z a k e v i č i u s, Archeologijos skyriaus vyresn. moksl. bendr.; dr. Darius K u o l y s, Lie-

tuvių literatūros ir tautosakos instituto direktoriaus pavaduotojas; dr. Česlovas Laurinavičius, Lietuvos Respublikos istorijos skyriaus vedėjas; prof. habil. dr. Vytautas Merkys, XIX a. istorijos skyriaus vyriaus. moksl. bendr.; prof. habil. dr. Mykolas Michelbertas, Vilniaus universiteto Archeologijos katedros vedėjas; dr. Arturas Mickevičius, Lietuvos istorijos instituto direktoriaus pavaduotojas; dr. Rimantas Miknys, XIX a. istorijos skyriaus vedėjas; prof. habil. dr. Vacys Milius, Etnologijos skyriaus vedėjas; dr. Egidijus Motieka, Lietuvos Respublikos istorijos skyriaus vyresn. moksl. bendr.; doc. dr. Edmundas Rimša, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos vyresn. moksl. bendr.; dr. Vladas Sirutavičius, Lietuvos Respublikos istorijos skyriaus vyresn. moksl. bendr.; prof. habil. dr. Antanas Tyla, Lietuvos istorijos instituto direktorius; habil. dr. Vytautas Urbanaavičius, Pilių tyrimo centro „Lietuvos pilys“ direktorius; habil. dr. Laima Vaitkunskienė, Archeologijos skyriaus vyresn. moksl. bendr., dr. Gintautas Zabiela, Archeologijos skyriaus vedėjas; dr. Rimantas Zizas, Naujaisių laikų istorijos skyriaus vedėjas.

Naujosios tarybos 1997 m. balandžio 10 d. posėdyje slaptu balsavimu tarybos pirmininku buvo išrinktas V. Merkys, pavaduotoju – V. Rimša, sekretorium – V. Kazakevičius.

Vacys Milius

Konferencijos, pasitarimai, simpoziumai

RENGINIAI MININT LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKOS 25-METĮ

1972 m. kovo 19 d. pogrindyje pasirodęs pirmasis Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos (LKB kronikos) numeris nenustojo ėjęs iki pat sąjūdžio pradėtos veiklos. LKB kronika, keitusi pasaulio valstybių įvaizdį, formuojamą sovietų apie religijos padėtį Lietuvoje, buvo svarbus ramstis ir kiekvienam tikinčiajam tėvynėje.

1997 m. įvairiose Lietuvos vietose organizuotos parodos, jubiliejiniai minėjimai, mokslinės konferencijos, parašytas ne vienas straipsnis, išleisti leidiniai.

Daugelio minėtų renginių iniciatorė – Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos sąjunga¹. Ši sąjunga buvo atkurta Lietuvoje kun. Kazimierui Kuzminskui sugrįžus į Lietuvą 1996 m. kovo mėnesį. Išrinktos valdybos pirmininku tapo kun. K. Kuzminskas, pavaduotojais prof. Arimantas Dumčius ir Jonas Volungevičius, sekretoriumi – dr. Albinas Vaičiūnas, išdininku – Rimvydas Butautas. Šios sąjungos iniciatyva buvo suorganizuoti LKB kronikos minėjimai Vilniuje bei Panevėžyje, surengta jubiliejinė paroda, apkeliavusi Kronikos leidimo bei kitas vietas, išleistas lankstinukas, specialus vokas.

Visus metus trukęs renginių ciklas „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai – 25“ prasidėjo 1997 m. sausio 14 d. parodos atidarymu Vilniaus miesto savivaldybėje. Po trijų savaitių nemaža dėmesio sulaukusi paroda iškeliavo į Suvalkiją, o metų pabaigoje vėl grįžo į Vilnių.

Parodos atidaryme kalbėjo LKB kronikos jubiliejinių renginių organizacinio komiteto narys A. Vaičiūnas (prie parodos dirbo J. Volungevičius, R. Butautas). Jis akcentavo, kad LKB kronika – neeilinis reiškinys tautos gyvenime, kurį ir po šimtmečio minės tikintieji bei istorikai. Kun. Jonas Boruta SJ pažymėjo itin sunkias sąlygas, kuriomis pogrindyje buvo leidžiama Kronika, pasakojo apie pagrindinį darbą, pagrindinį laikraščio įkvėpėją ir pirmąjį redaktorių dabartinį arkivyskupą, tada dar kunigą Sigitą Tamkevičių SJ.

1997 m. sausio 16 d. Vilniaus miesto sausakimšoje savivaldybės salėje vyko jubiliejinis minėjimas, skirtas Kronikos 25-mečiui. Kalbėjo arkivyskupas Juozas Audrys Bačkis, kun. J. Boruta SJ, monsinjoras Alfonsas Svarinskas, kun. Kazimieras Kuzminskas, kun. Pranas Gavėnas, sesuo Gerarda – Elena Šuliauskaitė, Petras Plumpa, prof. Arimantas Dumčius, prof. Antanas Tyla, miesto meras Alius Vidūnas.

Susirinkusiuosius džiugino Vilniaus arkikatedros didysis choras (dirigentas Leonas Pranulis), solistai Nijolė Ambrazaitytė, Danielius Sadauskas, Remigija Žemaitienė (akompanavo Gražina Ručytė-Landsbergienė, vargonavo prof. Bernardas Vasiliauskas).

1997 m. kovo 4 d. Šv. Kazimiero bažnyčioje Vilniaus Jėzuitų gimnazijos mokytojams ir mokiniams apie LKB kroniką, jos ištakas ir svarbą kalbėjo kun. J. Boruta SJ, įvairius spausdinimo ir platinimo niuansus prisiminė sesuo Gerarda. Po renginio dar ilgai pranešėjai, apsupti mokinių bei mokytojų, atsakinėjo į juos dominančius klausimus.

1997 m. kovo 15 d. Vilniaus universiteto Teatro salėje vyko mokslinė konferencija „25-eri Katalikų bažnyčios Lietuvoje ir Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos metai“. Šią konferenciją suorganizavo Lietuvių katalikų mokslo akademija, Bažnyčios istorijos studijų grupė, Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas, Religinų

¹ K. K u z m i n s k a s, Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos sąjunga, Kronika. Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos jubiliejinės konferencijos medžiaga, Vilnius, 1997, p. 55–65.

studijų ir tyrimo centras. Konferenciją sveikino Vilniaus universiteto rektorius prof. Rolandas Pavilionis. Per abu posėdžius kalbėjo 10 pranešėjų: Algirdas Jakubčionis (VU), Kazys Misius (LII), Regina Laukaitytė (LII), Algimantas Katilius (LII), J. Boruta SJ (LKMA), Vytautas Sadauskas (Kauno Jėzuitų gimnazija), Arvydas Pacevičius (VU), Arūnas Streikus (VU), Janina Bucevičiūtė (Telšių „Alkos“ muziejus), Eglė Laumenskaitė (VU).

Pirmasis posėdis (vadovavo kun. J. Boruta SJ) – „LKB kronikos ištakos: Bažnyčios padėtis sovietinės spaudos metais“. Pranešimus skaitė: dr. Algirdas Jakubčionis – „Lietuvos Bažnyčios pasipriešinimo genezė XX a. septinto ir aštunto dešimtmečių sandūroje“, Kazys Misius – „Bažnyčių uždarymai pokario metais“, dr. Regina Laukaitytė – „Vienuolių gyvenimas pogrindyje“, Algimantas Katilius – „Pogrindinė kunigų seminarija“. Dr. Aldona Vasiliauskienė perskaitė 1949 05 10–11 d. Vilkaviško vyskupijos kapitulos posėdžio, kuriame dalyvavo ir B. Pušinis, panaikinimo-sujungimo su Kauno arkivyskupija protokolą, apžvelgė tolesnį vyskupijos likimą. Popietinio posėdžio tema – „Religinė spauda sovietinės spaudos metais“ (vadovavo dr. Regina Laukaitytė ir Algimantas Katilius). Pranešimus skaitė: kun. Vytautas Sadauskas SJ – „LKB kronikos medžiaga dvasinio ugdymo teologijos šviesoje“, dr. kun. J. Boruta SJ – „LKB kronika“: ištakos ir problemos“, Arvydas Pacevičius – „Bibliotekos pokario Lietuvoje“, Arūnas Streikus – „Religinė spauda sovietinio totalitarinio režimo metais (1953–1967)“, Janina Bucevičiūtė – „LKB kronika Telšiuose“, dr. Eglė Laumenskaitė – „Bažnyčios ir totalitarinės sistemos priešpriešos tyrimas – „Aufbruch“ projektas“. Į klausimus atsakinėta tuoj po pranešimų, buvo nemažai pasisakančių.

* * *

1997 m. kovo 16 d. renginys, skirtas LKB kronikos 25-mečiui, vyko Simne – čia pasirodė pirmasis LKB kronikos numeris, redaguojamas kun. Sigito Tamkevičiaus SJ. Iškilmingai atidaryta iš Vilniaus atvežta jubiliejui skirta paroda. Šv. Mišias Simno bažnyčioje aukėjo vysk. Juozas Žemaitis MIC ir Alytaus Angelų Sargų parapijos klebonas kun. Vytautas Insoda. Pamokslo metu vyskupas kalbėjo apie Kronikos leidimą.

Po šv. Mišių parapijos salėje vykusiame minėjime dalyvavę buvę Kronikos leidėjai bei talkininkai, Lazdijų dekanato vicedekanas kun. Vytautas Praraja, vyriausybės patarėjas religijos klausimais Petras Plumpa, Nijolė Sadūnaitė, Elenutė Šuliauskaitė (sesuo Gerarda), Vladas Lapienis ir kt. kalbėjo apie LKB kronikos leidimą. Kronikos svarbą akcentavo kultūros istorikas Albinas Vaičiūnas.

* * *

1997 m. kovo 16 d. kun. Algio Baniulio SJ ir Krikščionių demokratų partijos Klaipėdos skyriaus aktyvistų iniciatyva LKB kronikos jubiliejus buvo paminėtas Klaipėdoje, Šv. Juozapo darbininko bažnyčioje. Apie šį leidinį kalbėjo kun. J. Boruta SJ.

* * *

1997 m. balandžio 2 d. LKB kronika buvo minima Kazlų Rūdoje. Ši diena sujungė keletą prasmingų švenčių: ketvirčio amžiaus Kronikos jubiliejų, miesto dienos metines (pernai prezidentas pasirašė dekretą dėl Kazlų Rūdos miesto, herbo ir vėliavos 250 metų įkūrimo metinių proga) ir Jurginių šventę. Į Kazlų Rūdą atkeliavo ir kilnojamoji LKB Kronikos paroda.

Šv. Mišias aukojo ir pamokslą pasakė kun. Ignas Plioraitis (jis, nuo 1972 m. būdamas Dzūkijoje, dalyvavo Kronikos leidime). Renginyje dalyvavo kun. J. Boruta SJ, klebonas Tadeušas Vallianas, seselės vienuolės N. Sadūnaitė, Gerarda (E. Šulianskaitė), Pija (Bronė Vezgelevičiūtė), Kazlų Rūdos seniūnas V. Plioplys, kalinys tremtinys Vladas Lapienis, Albinas Vaičiūnas, Rimvydas Butautas. Giedojo bažnyčios choras, grojo ir dainavo vietinių entuziastų ansambliai. Poetė J. Štrimaitienė šiai jubiliejinei progai parašė eilėraštį „Laisvės idealų lydinys“. Rengėjai ta proga išleido laikraštuką „Istorija kuriama ir šiandien“. Vakare Dariaus ir Girėno gatvės 26 numeriu pažymėtame name, kuriame buvo slepiama ir leidžiama Kronika, redaktorių ir leidėjų atminimui buvo atidengta ažuolinė atminimo lenta (dail. V. Gelgotas). Sesuo Gerarda ir kun. J. Boruta parodė, kur ir kaip buvo slepiama Kronika – šis miesto pakraštis prisiglaudęs namelis išsaugojo daug paslapčių.

* * *

Vytauto Didžiojo universiteto bei LKMA Kauno skyriaus iniciatyva 1997 m. balandžio 5 d. LKB kronikos ketvirčio amžiaus jubiliejus paminėtas Kaune. Jam buvo skirti du posėdžiai: mokslinė konferencija ir iškilmingas minėjimas – prisiminimai, pasisakymai. Renginio organizatorius – dr. Mindaugas Bloznelis (LKMA Kauno skyrius). Konferencijoje buvo išklaustyti 9 pranešimai: prof. Egidijaus Aleksandravičiaus – „Vėlyvojo sovietmečio historiografinės problemos ir LKB kronika“, Petro Plumpos – „Pogrindinės literatūros leidyba 1968–1973 m.“, dr. kun. Jono Borutos SJ – „LKB kronikos idėjos ištakos ir jų realizavimas“, dr. Algio Jakubčionio – „Bažnyčios priešinimasis 1970–1980 m.“, Sergejaus Kovaliovo – „LKB kronikos ryšiai su disidentais Rusijoje“, kun. Kazimiero Pugevičiaus – „LKB kronika Amerikoje“, kun. Vytauto Kazlausko – „LKB kronika Romoje“, K. Antanaičio – „Sovietinė Lietuvos valdžia prieš LKB kroniką“, dr. Antano Kulakausko – „LKB kronika kaip istorinis šaltinis“.

Antroji renginio dalis – iškilmingas minėjimas – buvo pradėta invokacija. Arkivyskupas Sigitas Tamkevičius SJ kalbėjo tema „LKB kronika ir Bažnyčios problemos šiandien“, dr. Arvydas Žygas – „LKB kronikos prasmė teologinės sociologijos šviesoje“ ir kun. Lionginas Virbalas SJ – „Katalikų dvasinė patirtis okupacijos metais“. Renginys užbaigtas koncertu, kuriam vadovavo Petras Bingelis.

* * *

1997 m. balandžio 16 d. LKB kronika paminėta Birštono vidurinėje mokykloje. Apie LKB kronikos kovą dėl Lietuvos nepriklausomybės, jos svarbą, leidėjus

pedagogams ir mokiniams pasakojo kronikos leidėjai birštoniškiei Ona ir Povilas Buzai. Renginyje dalyvavo vietos klebonas Jonas Danilevičius, gydytoja Stasė Belickienė, mokytoja katechetė Albina Stančikienė ir kun. Robertas Grigas. Renginį užbaigė eucharistinio choro vadovės Palemos Ragienės giesmininkai, mokinių skaitoma kun. R. Grigo poezija, ištraukos iš LKB kronikos puslapių. Buvo surengta parodėlė, joje eksponuoti LKB leidėjo birštoniškiei Povilo Buzo rankraščiai bei sovietmečiu drausta katalikiška literatūra. Kun. R. Grigas Birštono vidurinės mokyklos mokytojams bei mokiniams padovanojo LKB kronikos vienuoliktąjį tomą.

* * *

1997 m. balandžio 20 d. Zarasų r. Antalieptės bažnyčioje šv. Mišiomis buvo pradėtas LKB kronikos 25-mečio minėjimas (šv. Mišias aukojo Kriaunų klebonas kun. Stanislovas Stanikūnas ir Daugailių parapijos klebonas kun. Petras Baltuška). Gausiai susirinkusius seniūnijos salėn dalyvius renginio organizatorė Antalieptės seniūnė Danutė Mickevičiūtė supažindino su LKB kronikos svarba, akcentuodama, kad šie leidinio iniciatoriai ir bendradarbiai – daugiausia kunigai ir vienuolės. Zarasų dekanas kun. Vytautas Kapočius plačiau palygino praeities Kroniką ir šių dienų gyvenimą. Kun. P. Baltuška pabrėžė, kad jis nebuvo nei Kronikos leidėjas, nei redaktorius, tačiau nėra nė vieno oficialaus rašto, rašyto valdžiai, po kuriuo nebūtų rinkęs parašų Panevėžio vyskupijoje. Kun. S. Stanikūnas akcentavo, kad reikia mokėti gyventi iškovota laisve. Kalbėjo ir pogrindžio veikėjas bei blaivybės platintojas Petronis, linkėdamas Lietuvai tapti dar gražesnei, nes už laisvę sumokėta gyvybės, lagerių ir kančių kaina.

* * *

1997 m. gegužės 11 d. Telšiuose LKB kronikos jubiliejinis minėjimas prasidėjo šv. Mišiomis Telšių katedroje, kurias aukojo JE vysk. Antanas Vaičius, generalvikaras monsinjoras Juozapas Pranciškus Gedgaudas ir monsinjoras Alfonsas Svarinskas. Po šv. Mišių Telšių kultūros rūmuose vyko mokslinė konferencija, perskaityti 3 pranešimai: Janinos Bucevičiūtės „LKB kronika ir jos platinimas Telšiuose“, monsinjoro Jono Kaunecko „Pogrindinės literatūros spausdinimas ir platinimas Telšiuose“ ir monsinjoro A. Svarinsko „Religinio pasipriešinimo apžvalga Lietuvoje“. Susirinkusieji išklausė ir pasisakymu-prisiminimų, pateiktų vysk. A. Vaičiaus, Nijolės Sadūnaitės, Onutės Mikalajūnaitės, Petro Gražulio. Į renginį buvo pakviesti pogrindinės literatūros, taip pat Kronikos leidimo bei platinimo talkininkai, tuo metu gyvenę Telšiuose. Iš 40 kviestųjų atvyko 30 (šiuo metu jie išsibarstę po visą Lietuvą). Šiuos talkininkus gražiai pristatė monsinjoras J. Kauneckas, jiems buvo įteikta gėlių. Renginys užbaigtas vyskupo V. Borisevičiaus vidurinės mokyklos (direktorė Angelė Raudienė) mokytojų, mokinių bei Telšių kunigų seminarijos klierikų monažu, skirtu LKB kronikai.

* * *

1997 m. gegužės 24 d. LKB kronika paminėta Panevėžyje ir Baluškiuose. Šv. Mišias Panevėžio katedroje aukėjo JE vyskupas Juozas Preikšas. Po jų rajono savi-valdybės salėje vyko konferencija. Pranešimą „LKB kronikos leidimas“ skaitė Lie-tuvos vyriausybės patarėjas Petras Plumpa. Prisiminimais dalijosi sesuo Nijolė Sa-dūnaitė ir sesuo Gerarda (Elenutė Šuliauskaitė), kalbėjo Albinas Vaičiūnas.

Po „Senolių“ klubo saviveiklininkų koncerto konferencijos dalyviai išvyko į Ba-luškių kaimą (Naujamiesčio parapija). Ten, kun. Kazimiero Kuzminsko tėviškėje (atstatytame name), nuo 1995 m. veikia nuolatinė LKB kronikos ekspozicija: visos knygos, originalo numeriai, atsiliepimai spaudoje, padėkų, atsiųstų LKB kronikos sąjungai į Kronikos leidimo centrą Čikagoje, originalai – jų ekspozicijoje labai daug (jau minėta, kad tokių padėkų buvo gauta per 800). Baluškiuose prie atkurtos sody-bos namo – kryžius. Tai kun. K. Kuzminsko atminimui pastatytas kryžius (jis buvo pašventintas kartu su ekspozicijos atidarymu). Šis kryžius – tai ir LKB kroniką įam-žinantis kryžius, nes kun. K. Kuzminsko veikla išėivijoje neatsiejama nuo Kronikos leidimo, platinimo.

Aldona V a s i l i a u s k i e n ė

KONFERENCIJA B. BURAO 100-MEČIUI

Pažymėdama fotografo, kraštotyrimo B. Buračo 100-ąsias gimimo metines, Lietuvos kraštotyros draugija suorganizavo mokslinę konferenciją. Konferencijos pranešimai buvo skaitomi 1997 m. sausio 17 d. Radviliškyje ir Šiaulėnuose, B. Bu-račo gimtinėje.

Fotografijos istorikas S. V a l i u l i s kalbėjo apie B. Buračą – fotografa, meni-ninką, puikiai jautusį žmogų, jo nuotaikas, fiksavusį Lietuvą, kurios šiandien jau nė-ra. Pranešėjas pabrėžė, kad B. Buračas – europinio masto fotografas, pratęsęs Lie-tuvos vaizdo formavimą užsienyje (po 1900 m. Paryžiuje demonstruotų P. Višinskio ir kt. fotografijų).

Etnografė A. S t r a v i n s k i e n ė apibūdino B. Buračo margučių kolekciją – 3650 vienetų (tiek jų buvo 1940 m.), rinktą kaimuose aplink Šiaulėnus, kur buvo gy-va kiaušinių marginimo vašku tradicija. Vilniaus pedagoginio universiteto doc. L. K l i m k a bandė atsakyti į klausimą, kuo svarbus B. Buračo palikimas šiandien. Aptaręs kalendorinius papročius, užrašytus įvairiose Lietuvos vietose, kėlė dar vie-ną B. Buračo veiklos bruožą – jis buvo ir etnografijos medžiagos populiarintojas, vaizdingai skleidęs surinktus faktus prieškario spaudoje.

M. K. Čiurlionio dailės muziejaus vyr. muziejininkė A. Kargaudienė pristatė šiame muziejuje laikomus B. Buračo surinktus eksponatus, asmeninius daiktus, ekspedicijų po Lietuvą dienoraščius.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus mokslinė sekretorė V. Šiuškšienė aptarė šiame muziejuje esančius B. Buračo negatyvus ir pozityvus, laiškus dailininkui A. Varnui, etnografijos eksponatus. Etnografas A. Stravinskas aptarė B. Buračo kraštotyrimius užrašus, dienoraščius, pradėtus rašyti vaikystėje. Kultūros istorikas A. Šidlauskas aptarė publikacijas spaudoje ir atsiminimus apie B. Buračą. Akademikas A. Buračas pažymėjo B. Buračo palikimo reikšmę Lietuvos kultūrai, jo nuotraukose užfiksuoti per šimtmečius išsaugoti simboliai, semantiniai kodai.

Paminklosaugininkas ir muziejininkas E. Prascevičius parodė, kaip buvo išsaugotas B. Buračo atminimas Radviliškio r. 1982 m.: Buračų sodyba Sidarių k. (Šiaulėnų apyl.) buvo įtraukta į respublikinės reikšmės paminklų sąrašą. Buvo pradėtos rinkti lėšos, architektas A. Mačiulis padarė projektą – visuomenės iniciatyva Buračų sodyba buvo atstatyta.

Konferencijoje kalbėjo Šiaulėnų seniūnas A. Jonaitis. Seimo narys M. Briedis, Radviliškio r. meras V. Simelis. Konferenciją vedė Radviliškio r. kultūros skyriaus vedėjas A. Jurgauskas ir Kraštotyros draugijos pirmininkė I. Seliukaitė.

Šiaulėnuose veikė nuotraukų „Didysis B. Buračo kelias“ paroda, Radviliškyje – bibliotekos surengta B. Buračo publikacijų paroda.

Irena Seliukaitė

LIETUVOS ISTORIJOS DRAUGIJOS (LID) V SUVAŽIAVIMAS

1997 m. sausio 18 d. įvyko eilinis LID suvažiavimas. Jo dalyviai tylos minute pagerbė buvusią draugijos narę dr. Petronėlę Žostautaitę. Į suvažiavimą buvo atvykę Istorijos mokytojų asociacijos atstovai.

Posėdžio pirmininku išrinktas dr. J. Tumelis paskelbė tokią suvažiavimo darbotvarkę: 1) LID valdybos ataskaita; 2) LID sekcijų atstovų pasisakymai; 3) Revizijos komisijos ataskaita; 4) diskusijos; 5) VDU doktorantės R. Praspaliauskienės pranešimas „Valkatos Lietuvoje XIX a. I pusėje“; 6) naujos LID valdybos rinkimai.

LID valdybos pirmininkas dr. E. Meilus parskaitė darbo ataskaitą. Jis gana kritiškai įvertino LID atliktą darbą, apgailestavo, jog nuveikta mažiau nei buvo tikėtasi.

Panevėžio sekcijos atstovas P. Juknevičius pažymėjo, jog jų sekcijoje dirba 25 nariai. Svarbiausiu sekcijos suorganizuotu renginiu buvo jaunųjų istorikų konferencija. Įvyko J. Brazausko ir A. Baliulio vadovėlių pristatymas miesto visuomenei.

Panevėžiečiai vylėsi, kad sausio mėnesį jų išsirinkta sekcijos valdyba suaktyvins veiklą.

Mažeikių sekcijos atstovas P. Š v ė g ž d a informavo, kad jų sekcijos pastangomis buvo surengta viktorina moksleiviams „Pažinkime gimtąjį slenkstį“, suorganizuota Mažeikių miesto herbo istorijai skirta konferencija.

Konstatavus, jog Šiaulių sekcija nebedirba, niekas jai nebeatstovauja, dr. J. Tumelis pakvietė R. Č a p a i t ė perskaityti Revizijos komisijos ataskaitą.

Prasidėjus diskusijoms, dr. J. Tumelis pasiūlė naują darbo kryptį: pradėti diskusiją dėl istorijos vadovėlių, t. y. kokie jie turėtų būti.

Dr. Z. K i a u p a siūlė bendradarbiauti su istorijos mokytojais, sudaryti nuolatinę „Mūsų praeities“ redkolegiją.

Istorijos mokytojų asociacijos atstovas E. M a n e l i s pažymėjo, jog kyla susidomėjimas savo krašto istorija. Tai įrodo aktyvus moksleivių dalyvavimas jaunųjų istorikų olimpiadose.

Buvusios valdybos pirmininkas dr. E. Meilus paprašė draugijos narių pareikšti savo nuomonę apie draugijos tolesnio egzistavimo tikslingumą. Jis apgailestavo, jog draugijos nariai nebuvo aktyvūs, gili dvasinė visuomenės krizė daro įtaką ir draugijos veiklai. Apie tai, jo nuomone, reikėtų suvažiavimuose pasikalbėti akademiškai, parengus iš anksto rimtus pranešimus.

V. R a u d e l i ū n a s apgailestavo dėl suvažiavime pasireiškusių nusivylimo nuotaikų, taip pat kvietė bendradarbiauti su mokytojais, siūlė LID atsiskirti nuo Istorijos instituto. Dr. R. B a t ū r a pageidavo didesnio LID dėmesio naujausios Lietuvos istorijos problemoms, kvietė aktyviau dalyvauti visuomeniniuose renginiuose. Mokytojų kvalifikacijos kėlimo instituto darbuotojas R. J o k i m a i t i s pastebėjo, jog galima būtų surasti naujų LID veiklos formų. Trūksta informacijos apie LID veiklą, iniciatyvūs žmonės neturi ryšių su draugija. Jis siūlė pateikti detalią J. Brazausko vadovėlio analizę, į kurią būtų atsižvelgta, leidžiant naują leidimą.

Dr. A. G a i g a l a i t ė pastebėjo, jog šis suvažiavimas neturėtų virsti mokyklos problemų, kuriomis ir taip užsiima kelios institucijos, svarstymo tribūna. Pagrindinis dėmesys vis dėlto turi būti skirtas istorijos mokslui. Visuomenei, kuri yra pakankamai išsilavinusi, reikia gilių, rimtų, dokumentuotų istorijos darbų. Tik aukštesne mokslo kokybe galime sudominti visuomenę.

Dr. J. T u m e l i s baigė diskusijas pabrėždamas, jog draugija turi egzistuoti. Tarpukario Lietuvos spaudoje taip pat kritiškai vertinta tuometinės LID veikla. Vis dėlto jie atliko savo darbus, nors ir pagal galimybes. Šiuo metu jau išleisti 5 tomai LID leidinio „Mūsų praeitis“, surengta konferencijų, viešų susirinkimų. Jeigu per kitus dvejus metus bus padaryta truputį daugiau, tai būtų pateisintas draugijos egzistavimas.

Prieš išrenkant naują valdybą, daugumas suvažiavimo dalyvių palaikė dr. E. Meilaus pasiūlymą LID garbės nariais rinkti habil. dr. R. Rimantienę ir prof. B. Dundulį.

Daugumos dalyvavusiųjų buvo nuspręsta į valdybą rinkti 7 narius. Kadangi buvo pasiūlyti 9 kandidatai, nutarta du iš jų, gavusius mažiausiai balsų, skirti Revizijos komisijos nariais, o trečią jos komisijos narį išrinkti viešu balsavimu.

Dirbant balsų skaičiavimo komisijai, VDU doktorantė R. Praspaliauskienė perskaitė pranešimą „Valkatos Lietuvoje XIX a. I pusėje“.

Naujosios LID valdybos nariais buvo išrinkti: dr. E. Meilus, dr. I. Valikonytė, dr. R. Laukaitytė, dr. J. Kiaupienė, dr. A. Kasperavičius, A. Ragauskas, A. Aleksiejūnas. Vėliau pirmininku valdyba vėl išsirinko dr. E. Meilų. Revizijos komisijos nariais tapo R. Čapaitė, V. Raudeliūnas, D. Vilimas.

Baigdamas suvažiavimą, dr. J. Tumelis priminė, kad LID nariai turėtų rimtai pagalvoti apie Lietuvos tūkstantmečio paminėjimą. Viena pagrindinių veiklos krypčių turėtų būti Lietuvos istorijos šaltinių leidyba. LID galėtų tą darbą koordinuoti.

Rasa Leviškaitė-Sperskienė

KONFERENCIJA VILNIAUS UNIVERSITETE

1997 m. sausio 18 d. Vilniaus universiteto senato posėdžių salėje įvyko konferencija–minėjimas, skirtas Vilniaus bažnytinės provincijos įkūrimo 5-osioms metinėms ir Palaimintojo Jurgio Matulaičio mirties 70-osioms metinėms paminėti. Renginį organizavo Vilniaus arkivyskupija, Lietuvių katalikų mokslo akademija, Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas ir to paties universiteto Religijos studijų ir tyrimų centras. Pranešimus skaitė Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis, Genovaitė Gustaitė, Vytautas Brilius MIC, Jonas Boruta SJ, Irena Eglė Laumenskaitė.

Nagrinėdamas Vilniaus bažnytinės provincijos įkūrimo temą, arkiv. A. J. Bačkis iškėlė didelį Šv. Tėvo, Jono Pauliaus II, palankumą Lietuvai, jo istorinės reikšmės sprendimą. Pirmą kartą Lietuvoje įkurta nuo kitų valstybių nepriklausoma, savarankiška Lietuvos sostinės, Vilniaus, provincija. Nutarimas buvo paskelbtas 1991 m. gruodžio 24 d. Buvo baigtas dar 1926 m. J. Matulaičio pradėtas kurti Lietuvos bažnytinės provincijos architektūrinis pastatas.

G. Gustaitė savo temoje – „J. Matulaitis – Vilniaus vyskupas“ – sustojo prie dviejų skirtingų pažiūrų į katalikybės platinimą susidūrimo. Vilniaus kapitulos, daugelio vietos dvasininkų įsitikinimu, katalikybė – tai lenkybės. Tuo tarpu J. Matulaičio tvirtu įsitikinimu kunigo paskirtis – skelbti Kristaus Evangeliją, o ne kalbų mokyti. Jo pastangos laikytis pirmtakų nustatytos mišriosios parapijos tvarkos (tai matyti iš ataskaitų vizitatoriui A. Ratti; beje, paskelbtų ir lenkų kalba) kėlė ir tebe-

kelia lenkų spaudoje priešiškausius aiškinimus, net puolimus. Su savo pasirinktu ganytojiškoje veikloje šv. Pauliaus šūkiu „Nugalėk blogį gerumu“ buvo visai nesu-prastas, pasmerktas, persekiojamas.

V. B r i l i u s M I C, kalbėdamas apie Palaimintąjį Jurgį Matulaitį – Marijonų vienuolijos atnaujintoją naujųjų laikų dvasia, gaila, bet daug dėmesio skyrė apskri-tai naujųjų laikų dvasiai, be ryšio su J. Matulaičiu.

J. B o r u t a S J, apžvelgdamas temą „Vilniaus vyskupija (1387 02 17) – Vilniaus arkivyskupija (1991 12 24) istorijos kryžkelėse“ gretino Vilniaus ir Žemaičių vysku-pų padėtį. Pirmieji caro valdžios buvo kur kas kiečiau laikomi, spaudžiami. Bet koks jų savarankiškumo, laisvės siekimas baigdavosi tremtim. O J. Matulaičio skyri-mas buvo istorinis – laužė ilgaamžę, supolitintą tradiciją, žadino nutautintą dvasią.

E. L a u m e n s k a i t ė kalbėjo tema „Bažnyčia ir šiandiena“. Pamatuoti klau-sė, kas iš mūsų gali pasakyti, kad esu didesnis katalikas už kitą? Kėlė tradicijos su-nykimo klausimą – „tradicija kaip gyvenimo būdas nebeperduodamas“. Į bažnyčia eis, jei tikės asmeniškai.

Patarlė sako, kad tarp dviejų auklių vaikas be galvos. Šiuo atveju auklių, orga-nizatorių, buvo keturios. Matyt, nė viena iki galo neapėrė renginio visumos. Į ne-didelę senato salę žmonių prisirinko daug. Sėsti nebuvo kur, trūko oro, blogai veikė mikrofonas, toliau esantys skundėsi mažai ką tegirdėję.

Konferenciją vainikavo šv. Mišios, kurias arkikatedroje aukėjo arkiv. A. J. Bačkis.

Genovaitė G u s t a i t ė

ETNINĖ KONFERENCIJA VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETE

1997 m. vasario 21 d. Vytauto Didžiojo universitete (toliau – VDU) įvyko kon-ferencija „Etninė kultūra laiko tėkmėje“, kurią suorganizavo VDU Etnologijos ir folkloristikos katedra. Perskaityti 22 pranešimai. Konferenciją įžanginiu žodžiu pradėjo VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros vedėjas doc. dr. G. Beresnevičius. Plenarinėje dalyje buvo perskaityti 5 pranešimai: prof. habil. dr. R. I. M e r k i e - n ė s (LII) – „Lietaus sukėlimo būdai Dzūkijoje: apeiga modernizmo epochoje“, dr. P. K a l n i a u s (LII) – „Etninio ir etnografinio savitumų prieštaravimas dabartinėje Lietuvoje (etnologiniai pamąstymai žemaičių klausimu“), doktoranto G. A u č i - n i k o (VDU) – „Požiūris į žmones „blogomis“ akimis lietuvių tradicijoje“, dokt. I. N a r b u t o (VDU) – „Kalendorinės šventės Mažojoje Lietuvoje XIX a. – XX a. pradž.“, magistranto D. V e r s e c k o (VDU) – „Dėl ritualų verbalizavimo Islandi-joje nuo apgyvendinimo iki IX amžiaus“.

Popietinėje dalyje konferencija vyko 2 sekcijose. Etnologų sekcijoje buvo perskaityti 9 pranešimai: dr. R. Guzevičiūtės (LII) – „Lietuvos bajorų kostiumų kaita XVI a. II pusėje“, dokt. I. Šidiškienės (VDU, LII) – „Vydūnas ir tautiniai drabužiai“, dokt. V. Tumėno (VDU) – „Daugiaraštės juostos Lietuvoje“, dokt. R. Paukštytės (VDU, LII) – „Krikštavių dovanos XIX a. pab. – XX a. I pusėje“, dokt. A. Lekavičiūtės (VDU) – „Moters veido higiena ir kosmetika“, dokt. L. Lapinskienės (VDU) – „Petro Butėno tautotyros ir seniųjų rinkimo programa“, dokt. V. Mikutavičiūtės (VDU) – „Simbolinė stalo reikšmė Lietuvos valstiečių interjere“, doc. E. Ramanauskaitės (VDU) – „Folkloro gyvenimo formos šiandienos kultūroje“, V. Rimšos (Kaunas) – „Šventos Kūčios“.

Folklorininkų sekcijoje buvo perskaityti 8 pranešimai: doc. dr. G. Skabeikytės-Kazlauskienės (VDU) – „Dabartinio vaikų folkloro ypatumai“, dokt. S. Milvidienės (ŠPI) – „Etnokultūros integravimo galimybės ir problemos rengiant pradinių klasių mokytojus“, dokt. R. Stankuvienės (ŠPI) – „Etninės kultūros ir tautosakos dėstymo problemos vidurinėje mokykloje“, mokytojos metodininkės G. R. Pečiulienės (Kaunas) – „Etnomuzikos specialybė Kauno 1-ojoje muzikos mokykloje“, dokt. D. Šeškauskaitės (VDU) – „Augalai sutartinėse“, dokt. R. Šukienės (VDU) – „Našlaičių dainų žanriniai ypatumai“, dokt. L. Anglickienės (VDU) – „Folklorinis čigono paveikslas“.

Konferencijos pranešimus numatoma išleisti atskiru leidiniu.

Virginija Mikutavičiūtė

„ŽYGIS Į VILNIŲ 1939 10 27–29 D.“

Tokiu pavadinimu 1997 m. vasario 28 d. Vilniaus karininkų ramovės patalpose įvyko konferencija, kurią suorganizavo Vilniaus karininkų ramovė ir „Kardo“ leidykla. Konferencijos tikslas – aptarti „Žygis į Vilnių 1939 10 27–29 d.“ knygą bei kai kuriuos susijusius su Vilniaus kraštu istorijos klausimus.

Konferencijoje dalyvavo įvairaus amžiaus bei profesijų žmonių. Nemažą dalyvių būrį sudarė senieji Vilniaus krašto lietuviai, patyrę lenkų okupacinį režimą ir sutikę 1939 10 28 įžygiavusią į Vilnių Lietuvos kariuomenę. Tarp atsargos karininkų buvo Lietuvos kariuomenės karių, dalyvavusių 1939 10 27–29 žygyje į Vilnių. Tai dimis. plk. Stasys Balčiūnas, dimis. mjr. Vladas Butkus, dimis. mjr. Vladas Dulckė, dimis. mjr. Juozas Krakauskas, dimis. Itn. Vladas Murmulaitis. Didžiausią konferencijos dalyvių dalį sudarė Lietuvos karo akademijos kursantai.

Prieš prasidedant konferencijai buvo parodyta aviacijos puskarininkio Juliaus Miežlaiškio „Žygis į Vilnių“ dokumentinė kino juosta. Joje užfiksuoti ne tik Lietuvos kariuomenės žygio į Vilnių, bet ir Vilniaus miesto objektų bei gyventojų vaizdų.

Konferencijai pirmininkavęs Vilniaus karininkų ramovės viršininkas mjr. Henrikas Narščiūsis į garbės prezidiumą pakvietė buvusius 1939 10 27–29 d. žygio į Vilnių dalyvius.

A. Anušauskas (LII) perskaitė pranešimą „Lietuvos neutralumo pabaiga“, kuriame apibūdino 1937–1939 metų tarptautinės padėties įtaką Lietuvai bei pastarosios pastangas likti neutralia valstybe. 1938 m. Lietuva paskelbė šį neutralumą, tačiau neilgai jį išsaugojo. 1939 10 10 Lietuvos ir SSSR dėl Vilniaus ir Vilniaus srities Lietuvos Respublikai perdavimo ir Lietuvos Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos pasirašytą sutartį pranešėjas vertino kaip Lietuvos neutralumo pabaigą, nes Lietuva tapo SSSR šalininke. Į jos teritoriją buvo įvesti Raudonosios armijos daliniai. Šio Lietuvos neutralumo praradimą nulėmė slapti SSSR ir Vokietijos sandėriai, per kuriuos Vokietija iškeitė Lietuvą į Lenkiją, pastarąją pasiimdama savo įtakos sferon, o Lietuvą perduodama SSSR.

N. Kairiūkštytė (LII) pranešime „10-ojo ir 4-ojo dešimtme. Lietuvos vyriausybių ir visuomenės požiūriai į Vilnių ir jo kraštą“ nurodė, kad požiūriai buvo skirtingi. Pranešėja mažai kalbėjo apie 10-ojo dešimtme. Vilniaus kraštą, sakydama, kad konferencijos dalyviai yra liudytojai to, kas šiuo metu vyksta Vilniaus krašte. 4-ojo dešimtme. Lietuvos vyriausybė, visuomeninės organizacijos Vilniaus krašto atgavimą suprato kaip didelio ir sudėtingo darbo pradžią, nes po fizinio šio krašto atgavimo reikėjo jį atgauti dvasiškai, priartinti prie Lietuvos. Jau 1939 m. dėl Vilniaus krašto integracijos į Lietuvą įsijungė Vilniaus geležinis fondas, kitos organizacijos. 1940 m. vasarą sovietų valdžios įvedimas ir netrukus visų visuomeninių organizacijų uždraudimas sutrikdė Vilniaus krašto integraciją, nutolino jį nuo Lietuvos. Šiandieniniame Vilniaus krašte buvusi ilgalaikė gyventojų rusifikacija, polonizacija nėra likviduota, ji iš dalies toliau tęsiama.

Žygio į Vilnių prisiminimus pasakojo dimis. mjr. V. Dulčė, kuris 1939 m. buvo Vytauto Didžiojo karo mokyklos kursantas, kartu ir 1-ojo LDK Gedimino pulko karininkas. Prisiminimais dalijosi dimis. plk. S. Balčiūnas, buvęs 1939 m. 1-ojo LDK Gedimino pėstininkų pulko 1-ojo bataliono 1-ojo sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos vadas. (Prisiminimai išspausdinti knygoje).

Antanas Kubilius, buvęs „Minties“ leidyklos redakcijos vedėjas, padarė pranešimą apie knygą „Žygis į Vilnių 1939 10 27–29 d.“ Ji buvo išleista Vilniaus karininkų ramovės, „Kardo“ leidyklos pastangomis. Knyga išleista 1000 egz. tiražu. Pranešėjas teigiamai įvertino knygos sudarytojo, leidėjo, o ir autoriaus dimis. kpt. Antano Martinionio darbą kaip gerai apgalvotą, ypač skirstant knygą į atskiras dalis. Knygos turinys, kurį sudaro istorikų straipsniai, liudytojų prisiminimai, yra platesnis negu knygos pavadinimas. Pirmąkart knygoje yra paskelbta archyvinės medžiagos apie Lietuvos kariuomenės pasirengimą žygiui, Vilniaus rinkinei skirtų

šios rinktinės vado gen. Vinco Vitkausko įsakymų bei kitokio pobūdžio nurodymų. Knygoje yra poezijos posmų. A. Kubilius knygą „Žygis į Vilnių 1939 10 27–29 d.“ rekomendavo skaitytojams, ypač jaunimui, nes ją perskaitę geriau supras 1939 m. Vilniaus lietuvių ir visos Lietuvos visuomenės dvasią ir lūkesčius.

Knygos sudarytojas, leidėjas, įvado ir straipsnio „Tam u vas, v Litve“ autorius dimis. kpt. Antanas Martinionis kalbėdamas nurodė, kad knygos tematikos sudarymas, jos išleidimas buvo sunkus darbas. Ypač didelė kliūtis knygai išleisti buvo lėšų stoka. Pinigų buvo ieškota visur. (Visi mecenatai nurodyti knygoje.)

Konferenciją užbaigė Vilniaus karininkų ramovės vyrų choras (vadovas Algimantas Lopas, dirigentas Vilius Grušnis).

Iš konferencijos žmonės skirstėsi nešini „Žygis į Vilnių 1939 10 27–29 d.“ knyga. Tai graži dovana skaitytojams, išleista gerame popieriuje, nemažai iliustracijų. Nepaisant šioje knygoje pasitaikančių trūkumų, ji padės kiekvienam skaitytojui atgavinti istorinę atmintį.

Nastazija K a i r i ū k š t y t ė

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJOS KLAIPĖDOS SKYRIUS

Sudėtinga Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) veikla skirstoma į tris laikotarpius: įkūrimą ir veiklą nepriklausomoje Lietuvoje (1922–1940); atkūrimą ir veiklą išeivijoje – Vakaruose (1956–1992) ir atkūrimą Lietuvoje (nuo 1990 m.).

Šiuo metu Lietuvoje veikia 8 LKMA skyriai: Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Telšių, Utenos ir Vilniaus. Aktyvia ir kryptinga veikla išsiskiria Klaipėdos skyrius, savo bendraminčius inteligentus mokslininkus subūręs 1991 m. balandžio 17 d.

LKMA Klaipėdos skyriaus kūrimo iniciatorius – doc. dr. Alvidas Remesa. Pirmasis Klaipėdos katalikų mokslininkų susirinkimas įvyko 1991 m. kovo 5 d. Dalyvavo šeši mokslininkai, pareiškę norą burtis į mokslo draugiją: E. Federavičienė, I. Kačenauskaitė, I. Kazakevičiūtė, G. Maironienė, A. Motuzas, A. Remesa. Šiame susirinkime buvo kalbama apie Klaipėdoje ir Vakarų Lietuvos krašte veikiančias sektas (apytiksliais duomenimis, tuomet jų veikė apie 20).

1991 m. balandžio 17 d. įvyko oficialus LKMA Klaipėdos skyriaus steigiamasis susirinkimas, kuriame dalyvavo LKMA valdybos nariai: pirmininkas prof. Giedrius Uždavinsys, dr. kun. Jonas Boruta SJ, Ignacas Uždavinsys, mokslinė sekretorė dr. Antanė Kučinskaitė ir istorikė dr. Aldona Vasiliauskienė.

1991 m. LKMA Klaipėdos skyrius priėmė skyriaus pirmininko doc. A. Remesos pasiūlymą dėl katalikiškos mokslo veiklos. A. Remesa, atsižvelgdamas į tai, kad

Vakarų Lietuvos kraštui būdingas protestantizmas, daugelio tautų konfesinė įvairovė bei laisvamanybė (ši padėtis ypač iškilė po Antrojo pasaulinio karo, kai į Klaipėdą atvyko iš įvairiausių SSSR vietų ieškoti tėvynės – juk Klaipėdos mieste gyvena apie 60 tautybių žmonių!), iškėlė senąsias lietuvių tradicijas. Pabrėžė, kad Vakarų Lietuva nuo seno garsėjo turtingomis katalikiškomis tradicijomis. Todėl pirmasis LKMA Klaipėdos skyriaus uždavinys – mokslinis, istorinis ir meninis katalikiškųjų tradicijų bei mentaliteto sugražinimas bei atgaivinimas. Vakarų Lietuvos katalikiškoji kultūra tampa pagrindine skyriaus narių tyrimo problema. Į talką kviečiami ir žinomi Lietuvos mokslininkai: akad. Z. Zinkevičius, dr. A. Matulevičius, V. Šilas.

Nemaža dėmesio skyriaus veikloje tenka lietuvių katalikų inteligentų asmenybėms, jų jubiliejams. Vakarų Lietuvos katalikiškosios kultūros studijų atgarsiai ne tik siekia Lietuvos mokslines institucijas, bet ir teigiamai įvertinami užsienyje. Rengdamas kasmetines mokslines konferencijas, LKMA Klaipėdos skyrius išleidžia skaitytų pranešimų medžiagą leidinyje „Vakarų Lietuvos katalikiškoji kultūra“ (redaguoja dr. A. Remesa).

Šeštuosius savo veiklos metus LKMA Klaipėdos skyrius tradiciškai paminėjo konferencija „Lietuvių katalikų mokslo akademija Vakarų Lietuvos katalikiškoje kultūroje“. 1997 m. kovo 8 d. svečiai ir Žemaitijos mokslininkai katalikai rinkosi į Klaipėdos universiteto Menų fakulteto koncertų salę. Konferencijos durys svetingai buvo atvertos kiekvienam, kam nesvetimos mokslo, kultūros, tikėjimo problemos.

Konferencijai vadovavo LKMA Klaipėdos skyriaus pirmininkas dr. A. Remesa. Susirinkusiuosius nuoširdžiai pasveikino Klaipėdos Marijos Taikos Karalienės bažnyčios klebonas, dekanas monsinjoras Jonas Gedvila. Be jo nevyksta nė vienas Klaipėdos katalikų mokslininkų renginys.

Ypač šiltai dalyvių buvo sutiktas JE Telšių vyskupas Antanas Vaičiū s. Vyskupas džiaugėsi sėkmingai gyvuojančia LKMA, katechetais, aktyvia katalikiška Klaipėdos universiteto veikla, miesto mero Silverijaus Šukio aktyvumu. Ypač pabrėžė savo krašto jaunimo nuoširdumą. Sveikinimą baigė palinkėjimu, kad šie gražūs darbai šviestų visai tėvynei Lietuvai.

Klaipėdos universiteto rektorius prof. habil. dr. Stasys Vaitėkū n a s, sveikindamas konferencijos dalyvius, teigiamai įvertino žymių krašto žmonių nuopelnus ugdant katalikiškąjį jaunimą. Pabrėžė, kad mokslas ir katalikybė tarpusavyje labai susiję. Rektorius priminė ir neseniai įvykusią ceremoniją – Klaipėdos universiteto garbės daktaro vardo regalijų suteikimą vysk. Antanui Vaičiui.

Mokslinėje renginio dalyje buvo perskaityti penki pranešimai. LKMA Istorijos sekcijos pirmininkė dr. Aldona Vasiliauskienė kalbėjo tema „LKMA šiandien“. Šiais metais Katalikų akademija švęs 75 metų jubiliejų. Pastaruoju metu vienas pagrindinių uždavinių – kuo plačiau propaguoti žymiuosius Lietuvos žmones, apie kuriuos neleista kalbėti sovietmečiu: kun. Stasį Ylą, prof. Praną Dovydaitį, prof. Juozą Eretą, arkivyskupą Mečislovą Reinį, Edvardą Turauską ir kitus. Šioms asmenybėms prelegentė prilygino Telšių vyskupą Antaną Vaičių.

Karolina Masiulytė-Paliulienė pasidalijo savo vaikystės prisiminimais apie įžymų Žemaitijos sūnų – diplomatą Edvardą Turauską. Prelegentė – Prancūzijos aktorė, jau dveji metai gyvenanti Lietuvoje, Vilniuje. Gyvendama Paryžiuje, katalikų padėtį Lietuvoje nušvietė gana originaliu būdu – Nijolės Sadūnaitės kūrinių inscenizacijomis, sulaukusiomis didelio tenykštės visuomenės susidomėjimo. Aktorės vaikystė prabėgo šeimoje, kurios gyvenimas buvo nuspalvintas tėvynės ilgesio. Eduardas Turauskas, neturėdamas savo vaikų, visą meilę ir rūpestį skyrė savo žmonos sesers vaikams, ypač jauniausiai Karolinai. Aktorė prisiminė, kad dėdės darbo kambaryje kabojo paveikslas, kuriame buvo pavaizduota suplėšyta Lietuvos trišpalvė. Šis paveikslas simbolizavo pavergtą tėvynę. Dar vaikystėje Karolina suprato, kad dėdės Eduardo Turausko darbas yra neatsiejamas nuo Lietuvos, nuo kovos dėl jos laisvės. Prelegentė paminėjo ir žymiuosius lietuvius, kurie rinkdavosi Turauskų namuose.

Dr. doc. Alfonsas Motuzas parengė pranešimą „Žemaičių Kalvarijos Kalno giesmių kilmė“. Supažindinęs su tyrinėjamos problemos istoriografija, aiškino, kas turėjo įtakos giesmių kaitai. Pranešimas buvo iliustruojamas muzika. Kruopščiai atrinktos, puikiai atliktos giesmės ir lietuvių liaudies dainų atitikmenys rodo, kad Kalvarijų giesmės nebuvo sukurtos specialiai, o tik pritaikytos atitinkamoms stotims. Išskirtinis Žemaičių Kalvarijos giesmių bruožas – pritarimas dūdomis.

Onos Tijūnelienės pranešimas „Meilės dorybė Marijos Pečkauskaitės pedagoginiame palikime“ skirtas minint rašytojos gimimo 120-metį. M. Pečkauskaitė – žymi Žemaitijos krašto katalikiško gyvenimo veikėja. Nė vienas rašytojos teiginys nepradęs aktualumo ir šiandieną: „Ten, kur pradeda silpnėti žmogaus tikėjimas, silpnėja ir dora“. M. Pečkauskaitė kvietė auklėti jaunos žmones taip, kad jie būtų pamaldūs, dori. Į pirmą vietą iškeldama Tėvynės meilės ugdymą, gimtosios kalbos mokymą ir branginimą, žymi Lietuvos švietėja nepamiršo ir pagarbos kitoms tautoms.

Dr. doc. Petro Bielskio pranešimas „Didieji žemaičių vyskupai ir švietimas“ susilaukė ypač didelio susidomėjimo. Prelegentas akcentavo, kad Žemaičių vyskupai – istorinės asmenybės, tokios kaip Merkelis Giedraitis, Antanas Tiškevičius, Jurgis Tiškevičius, Motiejus Valančius, Mečislovas Paliulionis, Justinas Staugaitis, Vincentas Borisevičius. Mokslininkas, remdamasis iki tol netyrinėtais dokumentais, iškėlė naujų įdomių faktų. Išvedė ne vieną paralelę tarp minėtų istorinių asmenybių ir dabartinio Telšių vyskupo Antano Vaičiaus.

Konferencija buvo užbaigta Klaipėdos E. Balsio menų gimnazijos auklėtinių koncertu.

Visi skaityti pranešimai bus išspausdinti LKMA Klaipėdos skyriaus ir Klaipėdos universiteto leidinyje „Vakarų Lietuvos katalikiškoji kultūra“.

Aliucija Orentaitė

ŽEMAIČIŲ TAUTODAILĖ

1997 m. balandžio 12 d. Plungėje, Žemaičių dailės muziejuje (Oginskių rūmuose), buvo surengtas susitikimas-konferencija „Žemaičių tautodailė“. Joje dalyvavo tautodailininkai ir liaudies meno organizatoriai.

Žemaičių kultūros draugijos pirmininkas Stanislovas Kasperavičius pristatė draugijos darbus, planus, ateities veiklos metmenis. Vida Turškytė supažindino su muziejaus veikla, tautodailės kolekcijos formavimu, eksponavimu. Tautodailininkų sąjungos pirmininkas Jonas Rudzinskas analizavo rengiamą kūrybinių sąjungų įstatymą, iškilusias organizacines ir finansines problemas. Dr. Libertas Klímka skaitė pranešimą apie kosmologiją tautodailėje, jos atspindį drožiniuose, margučiuose, audinių raštuose. Dr. Vytenis Rimkus bandė išryškinti ir apibrėžti žemaičių tautodailės bruožus. Buvo pristatytas gražiai išleistas leidinys „Žemaičių dailės muziejus“ (144 p.).

Pranešėjų ir dalyvių kalbose išryškėjo rūpestis tautodailės būkle, jos raidos kelias ir perspektyva. Savotiškai liaudies meną paveikė tokie dalykai kaip kooperatyvai, individuali darbinė veikla, besiplėtojanti komercija. Jis tarsi atsipalaidavo nuo biurokratinio ideologinio reglamentavimo, vis labiau paklūsta rinkos, turgaus, paklausos poreikiams. Visa tai destabilizavo organizacines struktūras. Apskritai grįžtama prie turgaus (nebūtinai turgaus aikštėje), kaip vieno iš pagrindinių liaudies meno funkcionavimo reguliuotojo gyvenime, paliekant siauresnę prestižinio reguliavimo kryptį parodų rengėjams. Šios dvi kryptys atitolo viena nuo kitos, ir, atrodo, komercizacija, veiklos apsimokamumas, o neretai ir tradiciškumo, sterilaus grožio reikalavimai, specialistų pamokymai ir spaudimas tą atotrūkį tik padidina. Meniškumo, kūrybiškumo kriterijai tampa labai vienašališki, nebesurandama bendro vardiklio, tolerancijos tarp tų tendencijų.

Šiandien būtina iš naujo pažvelgti tiek į liaudies meno praeitį, tiek į nūdieną, o gal galima atsargiai žvilgtelėti ir į ateitį.

Plungės konferencija dar kartą parodė, kad tautodailė tebėra gyva, tačiau jai reikia skirti daugiau dėmesio, o neretai ją reikia ir apginti.

Vytenis Rimkus

MOKSLO ISTORIKŲ KONFERENCIJA „SCIENTIA ET HISTORIA-97“

Šią konferenciją surengė Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos asociacija kartu su Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutu. Tai ketvirtoji tokio pavadinimo

metinė konferencija, tačiau, skirtingai nuo ankstesniųjų, griežčiau buvo apibrėžtos nagrinėjamų temų ribos. Vyko du posėdžiai: 1997 m. balandžio 18 ir 24 d. Pirmasis buvo skirtas Lietuvos mokslo draugijos 90-mečio, antrasis – Filosofijos ir sociologijos instituto 20-mečio sukakčiai.

1997 m. balandžio 7 d. sukako 90 metų, kai Vilniuje įsikūrė visuomeninė organizacija, turėjusi ypatingą reikšmę Lietuvos kultūros ir valstybingumo raidai. Tai Lietuvių mokslo draugija, kurios oficialiuose įstatuose buvo įrašyti tokie tikslai: tirti moksliskai su Lietuva susijusias problemas, rinkti liaudies dainas ir tautosaką, istorines, etnografines ir tautodailės vertybes, archeologinius radinius, kaupti lituanistinius rankraščius ir periodiką, sudarinėti gyvosios ir negyvosios gamtos eksponatų rinkinius, leisti mokslo darbus ir vadovėlius, rengti paskaitas visuomenei. Tačiau galima manyti, kad buvo užsimota plačiau. Draugiją įkūrė iškiliasi Lietuvos mokslo, kultūros ir visuomenės veikėjai, siekdami suvienytais pastangomis padėti pagrindus būsimosios nepriklausomos Lietuvos švietimui, mokslui ir kultūrai. Tolesnis istorijos vyksmas patvirtino šią prielaidą: net šeši draugijos nariai tapo Nepriklausomybės akto signatarais, o pati draugija – Lietuvos mokslų akademijos pirmtake. Lietuvių mokslo draugijos darbo rezultatai išties įspūdingi: išleista 115 vadovėlių Lietuvos mokykloms, tęstiniame leidinyje „Lietuvių tauta“ (1907–1936 m. išėjo 5 tomai) paskelbta kalbotyros, kultūros paveldo bei istorinių tyrinėjimų, sukaupia lituanistinė biblioteka ir tautosakos rankraštynas, įkurtas muziejus. Valstybiniam, o ir intelektualiam gyvenimo centrui persikėlus į Kauną, draugijai iškilo naujas uždavinys – išlaikyti lietuviybės židinį lenkų okupuotoje rytų Lietuvoje.

Konferencijoje buvo išryškinti ir aptarti esminiai draugijos veiklos aspektai, jų priežastys ir pasekmės. Apie draugijos įtaką aukštojo mokslo atkūrimui Lietuvoje kalbėjo J. A. K r i k š t o p a i t i s, vadovėlių leidimo programą ir jos vykdymo peripetijas nušvietė L. K l i m k a, archyvinius šaltinius apie draugijos kūrimąsi ir veiklos nuostatas apžvelgė G. I l g ū n a s. Draugijos ryšius su kitomis Vilniaus mokslo organizacijomis, ypač su lenkų Mokslo bičiulių draugija, nagrinėjo I. P e t r a u s k i e n ė. Minėtini pranešimai, kuriuose buvo apžvelgta atskirų mokslo šakų tuometinė plėtra: botanikos (I. K l i m a v i č i ū t ė), fizikos (E. M a k a r i ū n i e n ė), matematikos (J. B a n i o n i s). Apskritai šis posėdis parodė, kad mūsų mokslo istorikų bendrija pajėgi sutelkti jėgas svarbią problemą kolektyviai tyrinėti.

Konferencijos metu buvo įteikta pirmoji JAV lietuvių Edmundo Čapo įsteigta mokslo istorijos stipendija; ji atiteko VDU socialinių mokslų magistrei Andrėjai Adomaitytei. Įteikiant stipendiją dalyvavo ir pats jos steigėjas E. Čapas.

Antrojo konferencijos posėdžio pagrindinė tema buvo „Pilietinė visuomenė: atvirumo ir uždarumo kolizija“. Kalbėta apie visuomenės atvirumą kaip neišvengiamą pilietinės ir teisinės visuomenės socialinę būseną (A. J u o z a i t i s), jos raišką modernioje kultūrinėje sąmonėje (L. A s t r a), apie sociologijos ir filosofijos santykį (J. M o r k ū n i e n ė), dorovines vertybes kintančioje visuomenėje ir K. Popperio išvadas (B. D e k s n y s), teisinius valstybės pagrindus (A. V a i š v i l a i t ė). Taip

pat aptarti prieštaringo globalizmo aspektai (A. V o s y l i ū t ė), Lietuvos mokslo strategijos metmenys (K. M a k a r i ū n a s), teorinės susikalbėjimo moksle prielaidos (J. A. K r i k š t o p a i t i s).

Libertas K l i m k a

KONFERENCIJA „MOTIEJUS STRIJKOVSKIS IR JO LAIKŲ LIETUVOS ISTORIOGRAFIJA“

1997 m. balandžio 24–25 d. Vilniuje, Lietuvos istorijos institute, įvyko tarptautinė mokslinė konferencija, skirta pirmosios Lietuvos istorijos autoriaus gimimo 450-osioms gimimo metinėms. Ją suorganizavo Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyrius. Joje dalyvavo lietuvių istorikai, taip pat svečiai iš Baltarusijos, Lenkijos ir Ukrainos.

Pirmąją konferencijos dieną perskaityti aštuoni pranešimai. Dr. Darius K u o - l y s (Vilnius) pranešime „Motiejaus Strijkovskio „Kronikos“ istoriniai mitai“ aptarė keletą pagrindinių M. Strijkovskio kronikos istorinių mitų, kurie giliai įsirėžė lietuvių tautinėje savimonėje. Prof. Waclawas U r b a n a s (Krokuva) atsiuntė savo pranešimo tekstą, kurį perskaitė dr. J. Tumelis („Dar kartą apie Motiejaus Strijkovskio biografijos pradžia“). Jame apžvelgti žymiojo kronikininko jaunystės studijų Bžezinos mokykloje ir Krokuvos universitete metai, žmonės, su kuriais jis mokėsi. Dr. Albina S e m e n č i u k (Gardinas) savo pranešimą skyrė „Kronikos“ šaltiniams. Prof. Julia R a d z i s z e w s k a (Krokuva) savo pranešimą atsiuntė per prof. K. Pietkiewiczų. Pranešime „Antikos autorių recepcija M. Strijkovskio raštuose“ prof. J. Radziszewska paminėjo antikos istorikus ir poetus, kurių veikalai minimi M. Strijkovskio raštuose. Tomas B a r a n a u s k a s (Vilnius) apžvelgė istoriko požiūrį į Lietuvos valstybės pradžia („M. Strijkovskis apie Lietuvos valstybės pradžia“). Svečias iš Kijevo dr. Feliksas Š a b u l d o („M. Strijkovskis – mūsų prie Mėlynųjų Vandenių (1362) istorikas“) priminė, kad autorius buvo vienas iš nedaugelio paminėjusių šią Algirdo pergalę. Ilgą laiką šia žinia buvo netikima, ginčytasi dėl Mėlynųjų Vandenių vietos. Dr. Sigitas N a r b u t a s (Vilnius) gausiomis citatomis atpasakojo apie LDK pavaizdavimą M. Strijkovskio kūryboje („Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vaizdas Motiejaus Strijkovskio raštuose“). Dr. Jūratė K i a u p i e n ė (Vilnius) savo pranešime „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoro riterio samprata M. Strijkovskio raštuose“ peržvelgė riterio-bajoro sampratos chronologinę evoliuciją „Kronikos“ puslapiuose.

Balandžio 25 d. taip pat perskaityti aštuoni pranešimai. Dr. Juozas T u m e l i s (Vilnius) pranešime „Motiejaus Strijkovskio lietuviškieji tekstai“ aptarė istoriko darbuose sutinkamus lietuviškus žodžius. Pranešėjo nuomone, M. Strijkovskis neabejotinai mokėjo kalbėti lietuviškai, nors gal šia kalba ir nerašė. O jo raštuose randa ir aukštaitiškų, ir žemaitiškų žodžių. Neatvykus prof. Zbysławui Wojtkowiakui iš Poznanės, dr. A. S e m e n ĉ i u k perskaitė tik savąją pranešimo „Apie Samuelio Daugirdo išleistą Motiejaus Strijkovskio „Genealogiją, arba Lietuvos didžiųjų kunigaikščių aprašymą (1626)“ dalį, kurioje įrodoma, kad 1626 m. išleistas S. Daugirdo veikalas yra dviejų M. Strijkovskio veikalų perdirbinys, nors jame ir pasitaiko gana savarankiškų laisvų interpretacijų. Aleksandras T o l o ĉ k o (Kijevas) savo pranešime „Ukrainietiškas M. Strijkovskio „Kronikos“ vertimas ir „Rusios kronikos“ bei „Sinopsės“ kilmės problema“ papasakojo, kokią įtaką M. Strijkovskio „Kronikos“ rankraščiniai vertimai į ukrainiečių kalbą turėjo pirmųjų ukrainietiškiųjų istorijų, sukurtų XVII a. pirmoje pusėje, sukūrimui. Svečias iš Minsko dr. Georgijus G o l e n ĉ e n k o aptarė didžiulę M. Strijkovskio „Kronikos“ įtaką XVII a. Abiejų Tautų Respublikos stačiatikiškųjų švietėjų kūrybai („Motiejaus Strijkovskio „Kronikos“ recepcija baltarusių XVII a. pedagogo ir rašytojo Ignatijaus Jevlovičiaus tekstuose“). Prof. Natalija J a k o v e n k o (Kijevas) papildė savo kolegos A. Toločko pranešimą – „Motiejaus Strijkovskio darbo XVII a. ukrainietiškojo vertimo ypatybės“.

Keletas pranešimų nelietė M. Strijkovskio personalijos ir jo kūrybos. Dr. Ingė L u k š a i t ė (Vilnius) papasakojo apie XVIII a. prūsų tautos istorijos tyrinėtojo M. Pretorijaus rankraščio paieškas ir pastangas atkurti tekstą – „Motiejaus Pretorijaus „Deliciae Prussicae“ rankraščio istoriją“. Vilija G e r u l a i t i e n ė (Vilnius) išryškino pagrindines minėto M. Pretorijaus veikalo parengimo publikavimui problemas – „Motiejaus Pretorijaus „Deliciae Prussicae“ rankraščio publikacijos archeografiniai principai“. Dr. Artūras D u b o n i s (Vilnius) aptarė T. Narbuto „surastos“ Rivijaus kronikos autentiškumo problemą. Pranešėjo nuomone, Rivijaus kronika – vienas iš paties T. Narbuto susikurtų falsifikatų („Autentiškas kūrinys ar falsifikatas? Dėl Teodoro Narbuto surastos Rivijaus kronikos“).

Po pranešimų įvyko diskusija. Joje dalyvavo N. Jakovenko, A. Semenčiuk, J. Kiaupienė, I. Lukšaitė, K. Pietkiewicz, J. Tumelis, Z. Kiaupa, T. Baranauskas, Diskutuota dėl M. Strijkovskio „renesansiškumo“, net dėl Rivijaus kronikos autentiškumo. Atsisveikindamas prof. A. Tyla padėkojo visiems konferencijos dalyviams ir klausytojams, taip pat svečiams. Konferencijos organizatoriai žada išleisti skaitytus pranešimus atskira knyga.

Darius V i l i m a s

SKUODO SAVIVALDYBEI – 425 METAI

1997 m. gegužės 14–17 d. koncertais, sporto varžybomis, ekskursijomis po rajoną, amatų diena buvo paminėtas Skuodo savivaldybės 425-metis. Pirmąją iškilnių dieną įvyko mokslinė konferencija „Skuodui – 425“. Ji pradėta eitynėmis nuo savivaldybės rūmų prie Naujamiesčio aikštėje esančio Mūro kryžiaus, kur buvo iškelta vėliava, pasakyta šventinių kalbų.

Konferencija vyko Skuodo muziejuje, įsikūrusiame buvusioje gimnazijoje. Pirmausia buvo peržiūrėtas spalvotas vaizdo filmas apie muziejaus atidarymo iškilmes prieš 5 metus, išklašytas direktoriaus Evaldo R a z g a u s pranešimas „Skuodo muziejui 5 metai“. Ta proga skuodiškius muziejininkus pasveikino Kretingos ir Mažeikių muziejų, vietos laikraščio „Mūsų žodis“ redakcijos atstovai. Žemaitiškų dainų, šokių, juokingų pasakojimų programą parodė Skuodo kultūros namų jaunimo folklorinis ansamblis. Apžiūrėta ekspozicija, vaizduojanti senąją Skuodo istoriją, rajono dabartinių tautodailininkų paroda.

Pranešimus skaitė: Vacys M i l i u s (Vilnius) – „Ignas Jablonskis ir jo etnografiniai tyrinėjimai“; Julius K a n a r s k a s (Kretinga) – „Chodkevičiai ir Skuodas“; kun. Stanislovas A n u ž i s (Skuodas) – „Skuodo dekanato bažnyčios“; Virginijus J o k š a s (Skuodas) – „Skuodo latviai“; Juozas V y š n i a u s k a s (Skuodas) – „Tautodailė Skuode“; Darius B a r a s a (Kretinga) – „XVIII a. pabaigos Skuodo miestelėnų teisminiai ginčai“. Po pranešimų kalbėta apie Skuodo dekanato kun. Pranciškaus Žadeikio (1869–1933) raštų išleidimo galimybes.

Pavakarėje E. Razgus konferencijos dalyvius pavadžijo po žymesnes Skuodo vietas. Pirmoji diena baigta vakarone muzikos mokyklos patalpose.

Vacys M i l i u s

DISKUSIJA APIE POKARIO ANTISOVIETINĘ REZISTENCIJĄ LIETUVOJE

1997 m. Lietuvos istorijos institute kartu su Lietuvos mokslų akademijos Mokslininkų rūmais buvo surengti keli renginiai mokslininkams ir visuomenei. Birželio 11 d. instituto didžiojoje salėje vyko aktualus pokalbis-diskusija tema „Partizaninis ir rezistencinis judėjimas pokario Lietuvoje: tyrinėjimų problemos ir perspektyvos“.

Diskusijos pradžioje Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro departamento direktorius A. A n u š a u s k a s kalbėjo apie šio pokario Europoje unikalaus (analogiškas didelio masto pasipriešinimas sovietinei okupacijai vyko tik Vakarų Ukrainoje) reiškinio tyrimo perspektyvas, aktualiausius uždavinius ir

artimiausius darbus. Apibūdino svarbiausias antisovietinio pagrindžio organizacijas, kurių programinės ir veiklos ištakos susijusios dar su 1940–1941 m. antisovietine rezistencija bei antinaciniu tautiniu pagrindžiu. Kalbėtojas pabrėžė, kad buvo aktyvaus (ginkluoto) ir pasyvaus pasipriešinimo formos.

Įdėmiai buvo išklaustas Lietuvos Seimo narys A. Stasiškis, kuris pasigedo antisovietinio pasipriešinimo visuotinumą akcento istorikų darbuose. Pabrėžė, jog šio reiškinio šaknys – tarpukario Lietuvoje susiformavusios pilietinės visuomenės sąmonės stiprybė – natūralus patriotizmas. Jo neužgoždavo partiniai nesutarimai. A. Stasiškis atsakė į klausimus, susijusius su pokario partizanų istorija bei sovietiniu genocidu ir su nūdienos Lietuvos, jos visuomenės sąmonės problemomis.

Savo mintimis apie antisovietinį pasipriešinimą bei nerimu dėl mūsų nupilietintos visuomenės bei istorikų „svyravimų“ tarp pilietinės istoriografijos ir kosmopolitinių tendencijų pasidalijo aktyvūs diskusijos dalyviai: G. Ruzgys, A. Lipnickas, A. Valentinavičius ir istorikai R. Čepas, N. Kairiūkšytė, Č. Bauža, V. Raudeliūnas bei kiti. Buvo iškeltos KGB archyvų ir atsiminimų panaudojimo ir autentiškumo, partizaninio judėjimo kovų ir dalyvių įamžinimo, genocido tyrimo ir kitos problemos, kurias artimiausiais metais turės spręsti istorikai ir visuomenė. Kalbėta, kad tragiška pokario istorija nebūtų tik statistiškai ir sausai išdėstoma, bet pasitarnautų jaunuomenės auklėjimui.

Diskusiją vedęs A. Anušauskas paakino istorikus ir kitus praeities tyrinėtojus vengti išankstinio istorijos supaprastinimo ir schematizavimo. Aiškino, jog artimiausiu metu Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras daugiausia dėmesio skirs enciklopedinio pobūdžio leidiniams apie sovietinį genocidą 1939–1941, 1944–1947 metais bei pokario partizanų kovoms, jų kartografijai.

Stanislovas Buchaveckas

ETNOLOGIJA LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJOS XVII SUVAŽIAVIME

1997 m. birželio 15–20 d. Vilniuje įvyko Lietuvių katalikų mokslo akademijos XVII suvažiavimas. Jame greta kitų veikė Etnologijos sekcija. 19 d. jungtiniame Etnologijos, architektūros ir menotyros sekcijų posėdyje (pirmininkavo Angelė Vyšniauskaitė) pranešimą skaitė Petras Kalnius (Vilnius) – „Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę bruožai“.

Etnologijos sekcijos posėdyje (pirmininkavo Alė Počiulpaitė) dalyvavo 40 klausytojų. Pranešėjai buvo: Vytenis Rimkus (Šiauliai) – „Kryžių kalnas Lietuvos kultūros kontekste“, Vacys Milius (Vilnius) – „Šv. Benedikto kryžiai Lietuvoje“.

Valdas Pruskus (Vilnius) – „Kunigas Antanas Kaupas (1870–1913)“, Alė Počiulpaite (Vilnius) – „Kančios vaizdavimo ypatybės liaudies mene“, Jonas Mardosa (Vilnius) – „Ritualiniai talkų pabaigtuvių veiksmi“, Angelė Vyšniauskaitė (Vilnius) – „Kryžiaus ženklas lietuvių liaudies papročiuose“, Auksoelė Čepaitienė (Vilnius) – „Moteris besikeičiančioje visuomenėje“, Vytis Čiubrinkas (Vilnius) – „Lietuvos sentikių etnologinio tyrimo patirtis ir perspektyvos“, Alfonsas Motuzas (Kretinga) – „Kristaus kančios laiptų kultas Lietuvoje“. Pranešėjai sulaukė klausimų, papildymų. Po Etnologijos sekcijos posėdžio senas lietuviškas giesmes giedojo maldos ir giedojimo grupė „Karunka“.

20 d. įvykusiame baigiamajame posėdyje greta kitų V. Milius papasakojo apie Etnologijos sekcijos pranešimus. Buvo informuota, kad vyskupas Jonas Boruta SJ, profesoriai Vytautas Landsbergis ir Vacys Milius slaptu balsavimu išrinkti Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikais.

Vacys Milius

TOTORIAI BEI KARAIMAI LIETUVOJE: PRAEITIS IR DABARTIS

Lietuvos istorijos instituto ir Lietuvos mokslų akademijos suorganizuota tarptautinė mokslinė konferencija „Totoriai bei karaimai Lietuvoje: praeitis ir dabartis“ įvyko 1997 m. birželio 26–27 d. Lietuvos mokslų akademijos didžiojoje salėje. Konferencija buvo skirta abiejų etnokonfesinių bendruomenių įsikūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje 600-osioms metinėms.

Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Eduardas Vilkas ir Lietuvos istorijos instituto direktorius prof. habil. dr. Antanas Tyla, atidarydami konferenciją, pasveikino konferencijos dalyvius, totorių bei karaimų bendruomenes, taip pat jų svečius su iškilia istorine data. Buvo prisiminta apie Lietuvos valstybės toleranciją totoriams ir karaimams, kuri padėjo jiems integruotis į Lietuvos visuomenę, išlaikyti savo tikyba, papročius ir tradicijas.

Pirmoji konferencijos diena buvo skirta karaimų istorijai, kultūrai ir kalbai.

Teisės istorikas Vytautas Raudeičius (Vilnius) ir istorikas archeografas Romualdas Firkočiūsis (Vilnius) pranešime „Teisinė karaimų padėtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“ aptarė karaimų atkėlimo į Lietuvą priežastis, kaip Magdeburgo teisės, suteiktos valdovų privilegijomis, pagrindu kūrėsi bendruomenės savivalda, vaito institucija, buvo apibrėžtos karaimų teisės ir prievolės. Taip pat nagrinėjo karaimų bendruomenės viduje taikytas pasaulietinės ir dvasinės teisės normas bei papročius, visuotinių susirinkimų kompetenciją.

Lietuvos nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė Estijoje dr. Halina Kobec-ka i t ė (Vilnius) pranešime „Karaimų literatūra kaip tautinio tapatumo išraiška“ argumentavo teiginį, jog dabartinei karaimų bendruomenei Lietuvoje būdingas tautinis, valstybinis bei europinis identitetas. Tautinio tapatumo išraiškų pranešėja ieškojo karaimų tiurkiškoje kilmėje, kalboje, religijoje, dvasinėje bei medžiaginėje kultūroje. Nagrinėjo XX a. I pusės karaimų spaudos, beletristikos bei poezijos reikšmę karaimų tautiniam atgimimui.

Prof. ph. dr. Tapani H a r v i a i n e n a s (Helsinkis) pranešime „Abraomo Firkovičiaus kolekcija Sankt Peterburge – Rytų Europos karaimų istorijos šaltinis“ kalbėjo apie XIX a. karaimų mokslininko Abraomo Firkovičiaus (1787–1874) Rytų rankraščių kolekciją, laikomą Rusijos nacionalinėje bibliotekoje Peterburge. Pranešėjas priminė mokslininkų abejones dėl šios kolekcijos rankraščių datavimo ir turinio autentiškumo. Išskyrė joje A. Firkovičiaus asmeninius dokumentus (laiškai giminėms bei kolegoms, pastabos, projektai), kuriais remiantis mėgino rekonstruoti kolekcijos susidarymo aplinkybes ir mokslininko biografijos faktus.

Prof. Eva Agnes C s a t o (Maincas) panešime „Karaimų kalba – Centrinės Europos tiurkų kalba“ nagrinėjo karaimų kalbos Haličo ir Trakų dialektus, kuriais kalba Lietuvos karaimų bendruomenės vyresnioji karta. Analizavo, kaip į karaimų kalbą integravosi netiurkiški elementai, kėlė rašto ir rašybos kopijavimo, perteikimo lotynų abėcėle problemą. Aiškino semantines ir morfologines kalbos savybes. Pasakojo apie Vokietijos mokslo institucijų programas, kurių tikslas išsaugoti gyvą karaimų kalbą.

Prof. habil. dr. Edwardas T r y j a r s k i s (Varšuva) pranešime „Arabų ir persų leksikos skoliniai karaimų ir armėnų-kipčiakų kalbose“ kalbėjo apie islamo kultūros įtaką karaimų ir armėnų raštijai bei kalbai. Lygino arabų ir persų kalbų skolinius abiejose kipčiakų grupės kalbose ir padarė išvadą, kad skoliniai į pastarąsias pateko panašiomis istorinėmis ir lingvistinėmis sąlygomis.

Antrą konferencijos dieną pranešėjai kalbėjo apie totorių istorijos, kalbos ir rankraštinio palikimo problemas.

Dr. Tamara B a i r a š a u s k a i t ė (Vilnius) pranešime „Lietuvos totorių problema: tyrinėjimai ir interpretacijos“ nagrinėjo dabartinėje baltarusių, lenkų, lietuvių ir rusų istoriografijoje ginčijamas totorių apgyvendinimo LDK, jų teisinės ir socialinės padėties problemas. Atkreiptas dėmesys į skirtingas jų priklausymo bajorų luomui interpretacijas, diskutuotinus totorių socialinės diferenciacijos, taip pat jų konversijos klausimus.

Prof. habil. dr. Jacekas S o b c z a k a s (Poznanė) pranešime „Diskutuotinos totorių istorijos problemos“ aptarė vis dar išsamiai nenagrinėtas LDK totorių istorijos temas. Jo nuomone, naujų istorijos šaltinių, būtent ordinacijų, pilies teismų knygų, tyrinėjimai leistų naujai pažvelgti į totorių teisinę padėtį ir jų bajorystės problemą. Mažai žinoma apie privačių valdų ir karaliaus ekonomijų totorius, būtina aiš-

kintis totorių maršalų ir vėliavininkų institucijos veiklą. Atskirai nagrinėtinas totorių asimiliacijos, jų nutautėjimo klausimas.

Dr. Andrzejus Z a k r z e w s k i s (Varšuva) pranešime „Naujas požiūris į Lietuvos totorių visuomeninę ir teisinę struktūrą XV–XVIII a.“ aptarė istorinėje literatūroje vyraujančius teiginius apie LDK totorių socialinį susiskirstymą. Pranešėjas suabejojo mokslininkų naudojamo socialinio modelio pagrįstumu (dažniausiai skiriami didžiojo kunigaikščio totoriai, totoriai kazokai, privačių valdų totoriai ir miestiečiai). Jis siūlė atsižvelgti į ekonominį, visuomeninį bei teisinį aspektus, kurie leidžia kalbėti apie tris pagrindines totorių bendruomenės grupes: karo tarnybą atlikusius totorius, prastuosius bei priklausomai šeimynai priskiriamus totorius. Taip pat aptarė šių grupių vidinę diferenciaciją.

Dr. Krzysztof G r y g a j t i s (Vroclavas) pranešime „Valdovų dovanojimai Lietuvos totoriams: problemos apibūdinimas“ aptarė LDK totorių žemėvaldos formavimąsi. Atkreipė dėmesį į tarpusavyje susijusius ekonominį ir visuomeninį žemės dovanojimų totoriams aspektus. Diferencijuodami žemės dalijimą Lietuvos valdovai skatino totorių bendruomenės elito bei vidutinio sluoksnio, kurie pasižymėjo visuomeniniu aktyvumu, susidarymą. Pranešėjas nagrinėjo pagrindinius šios politikos motyvus: siekimą sustiprinti totorių pavaldumą didžiajam kunigaikščiui, užtikrinti jų karo tarnybos pastovumą.

Dr. Stanislavas D u m i n a s (Maskva) pranešime „Lietuvos totorių genealogijos problemos“ aptarė totorių giminių heraldikos tradicijas XVI–XVIII a., jų genealogijos tyrinėjimus XIX–XX a. Kritiškai vertino S. Dziaduliewicziaus veikalo „Herbarz rodzin tatarskich w Polsce“ („Lenkijos totorių giminių herbynas“, Wilno, 1929) versijas apie totorių giminių kilmę ir kartų ryšius. Remdamasis XIX a. totorių bajorystės išvadų raštais ir kitais šaltiniais, patikslino Kričinskių, Tuhano Baranovskių giminių genealogiją. Suformulavo pagrindines totorių genealogijos tyrinėjimų kryptis.

Prof. Harry T. N o r r i s (Londonas) pranešime „Islamas Abiejų Tautų Respublikoje“ nagrinėjo sufizmo įtaką Lietuvos totorių tikybai. Šios mistinės islamo srovės elementų pastebėjo totorių ritualuose ir padavimuose. Nagrinėjo krikščionybės ir islamo susidūrimo Centrinėje ir Rytų Europoje temą.

Dr. Ibrahim K a n a p a c k i s (Minskas) pranešime „Baltarusijos totorių istorinis likimas“ daugiausia dėmesio skyrė LDK, Lenkijos ir Lietuvos valstybės, Rusijos bei Sovietų Sąjungos valdžių politikai totorių atžvilgiu. Kalbėjo apie musulmonų religijos ir kultūros išlikimo problemą, destruktivų sovietų valdžios poveikį Baltarusijoje gyvenusių totorių tautinei savimonei, etnokultūrinį totorių atgimimą dabartinėje Baltarusijoje.

Dr. Selimas C h a z b i j e w i c z i u s (Gdanskas) pranešime „Lenkijos totorių musulmonų spauda“ aptarė leidybinį ir publicistinį totorių sąjūdį 1932–1996 m. Minėjo jų įsteigtus leidinius, Vilniuje, Londone, Balstogėje ir Gdanske leistą mokslinę, literatūrinę ir religinę spaudą. Pažymėjo ikikarinį ir dabartinių leidinių tęstinumą.

Prof. dr. Rusijos MA narys koresp. Egdemas T e n i š e v a s (Maskva) pranešime „Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos totorių šnekamoji kalba XV–XVI a.“ pasiūlė LDK totorių XVI a. prarastos kalbos rekonstrukcijos būdą. Pranešėjas lygino vietos totorių rankraštiniėje literatūroje išlikusius tekstus, rašytus Chorezmo tiurkų, čiagatajų bei senąja osmanų kalba, su Dobrudžos totorių šnekamąja kalba. Jo nuomone, pastaroji priklausė tai pačiai tiurkų kipčiakų kalbų grupei, formavosi panašiomis kultūrinėmis ir lingvistinėmis sąlygomis, kaip ir LDK totorių kalba. Teigė, kad Dobrudžos totorių dialekto pagrindu tikslinga rekonstruoti Lietuvos totorių kalbą.

Prof. habil. dr. Henrykas J a n k o w s k i s (Poznanė) pranešime „Lenkijos, Lietuvos ir Baltarusijos totorių vardų M i l k u m a n ir S a j d a k etimologija“ nagrinėjo minėtų Lietuvos totorių patronimų kilmę bei fonetines savybes. Lygino jų vartojimą arabų, persų, Vidurinės Azijos ir Artimųjų Rytų tautų kalbose.

Magistras Andrzejus D r o z d a s (Poznanė) pranešime „Abiejų Tautų Respublikos totorių Rytų kalbų mokėjimas“ nagrinėjo arabų, turkų bei persų kalbų reikšmę Lietuvos totorių raštijos raidai. Aptarė šių kalbų išmokimo aplinkybes (dažniausiai mokytasi Rytų šalyse), turkų kalbos įtaką LDK totorių kultūrai ir literatūrai XVI–XVII a. Remdamasis Lietuvos totorių rankraščių analize, totorių kalbinės asimiliacijos ribą nukėlė į XVI a. pabaigą. Taip pat patikslino žinias apie arabų kalbos mokėjimą: ją pasyviai vartojusių liturginių tekstų vertėjų aptinkama dar XVIII a.

Magistrė Galina A l e s a n d r o v i č - M i š k i n i e n ė (Vilnius) pranešime „Pasaulio sutvėrimo legendos Lietuvos totorių XVII a. rankraščiuose, rašytuose arabiškais rašmenimis“ aiškinosi totorių rankraštiniėje literatūroje panaudotų legendų apie pasaulio sutvėrimą kilmę. Nustatė iš Korano bei sufity literatūros pasiskolintus siužetus. Aptarė pasaulio sutvėrimo seką musulmoniškoje versijoje.

Magistras Ramūnas J a n u š a u s k a s (Alytus) pranešime „Lietuvos totorių tapatybės: kaita ir pastovumas (sociologinių tyrimų pagrindu)“ nagrinėjo Lietuvos totorių bendruomenės narių pilietinę ir etninę bei religinę savimonę. Kalbėjo apie dvi „rytų“ ir „vakarų“, totorių grupes, kuriose pastebėjo savimonės skirtumų. Palyginamajai analizei pasirinko tokius veiksnius kaip kalba, religinė kultūra, išsimokslinimas, mišrios vedybos, tautinis identitetas, santykiai su kitų tautybių žmonėmis bei istorinė atmintis.

Konferencijos medžiagą ketinama paskelbti atskiru leidiniu.

Tamara B a i r a š a u s k a i t ė

TARPTAUTINIAME NUMIZMATIKOS KONGRESE BERLYNE

1997 m. rugsėjo 8–12 d. Berlyne vyko XII tarptautinis numizmatikos kongresas. Tai pats didžiausias numizmatikos tyrinėtojų renginys, vykstantis kas septyneri me-

Šio kongreso rengėjai – Valstybinis Berlyno muziejus – Prūsijos kultūros centras ir tarptautinė numizmatikos komisija. Moksliniu renginio organizavimu rūpinosi to paties muziejaus numizmatikos kabinetas. Kongresą globojo Vokietijos prezidentas ir Berlyno senatas.

Renginio organizatorių duomenimis, kongrese dalyvavo apie 700 žmonių iš 50 šalių, 404 jų skaitė pranešimus.

Kongresas vyko Berlyno Humboldtų universiteto centriniuose rūmuose ir seminarų pastate. Pranešimai buvo suskirstyti į 7 sekcijas: Antika (32 sesijos), Viduramžiai (16 sesijų), Naujieji amžiai (11 sesijų), Rytai (13 sesijų), Bendroji numizmatika (8 sesijos), Medaliai (8 sesijos), Posteris. Taip pat vyko plenarinės sesijos ir sesijos sekcijose.

Šiame renginyje dalyvavo du atstovai iš Lietuvos: Kultūros paveldo centro numizmatikos specialistas Eugenijus Ivanauskas ir LII archeologas Linas Kvizikevičius. E. I v a n a u s k a s skaitė pranešimą „Lietuviškos spausdintos monetos“ (Naujųjų amžių sekcijoje), L. K v i z i k e v i č i u s – „Pinigų klastojimas ir jų radiniai Lietuvoje XIII–XVII a.“ (Naujųjų amžių sekcijoje).

Konferencija pasižymėjo gausiais kultūriniais renginiais. Vakaraus po pranešimų vyko įvairių organizacijų susipažinimo vakarai, parodos, ekskursijos po Berlyną, Potsdamą, Drezdeną. Renginio organizatorių dėka visi Berlyno miesto muziejai buvo atviri kongreso dalyviams. Šiam renginiui įamžinti išleistas specialus medalis.

Kongreso proga buvo išleistos pranešimų tezės, o pranešimai bus išleisti atskiru leidiniu.

Linus K v i z i k e v i č i u s

ŠIAULIAI: MIESTO ISTORIJA, DABARTIS IR PERSPEKTYVOS

1997 m. rugsėjo 19 d. Šiaulių miesto savivaldybės salėje įvyko konferencija, skirta 761-osioms Saulės mūšio metinėms paminėti. Pranešimus skaitė: B. S a l a t k i e n ė – „Seniausios Šiaulių miesto istorijos tyrinėjimai“; dr. J. S i r e i k a – „Lietuvos respublikos kūrimasis ir vietos savivaldos susiformavimas Šiauliuose“; dr. R. Z i z a s – „Šiauliai nacių okupacijos metais“, dr. J. M a t u s e v i č i u s – „Pirmoji sovietinė okupacija Šiauliuose“; A. Š a p a i t ė – „Žvalgomieji archeologiniai kasinėjimai Šiaulių miesto centre“; Šiaulių meras dr. A. L a n k a u s k a s – „Šiauliai – provincija ar regiono centras?“, Lietuvos Respublikos Seimo narys K. Š a v i n i s – „Šiaulių problemų sprendimas valstybės institucijose“; habil. dr. A. G u d a v i č i u s – „Šiaulių universiteto reikšmė regiono plėtrai ir kultūrai“; dr. G. M a ž e i k i s – „Regioninės savimonės raidos problemas“; dr. V. R i m k u s – „Dailė Šiau-

liuose: raida ir problemos“; J. Dževėčka – „Lietuvos kultūros politika ir šalies regionų problemos“. Vyko diskusijos miesto plėtros ir regiono politikos klausimais.

Vytenis R i m k u s

KONFERENCIJA VOKIETIJOJE, SKIRTA PIRMOSIOS LIETUVIŠKOS KNYGOS JUBILIEJUI

1997 m. rugsėjo 26–28 d. Bad Godesberge, Pabaltijo krikščionių studentų sąjungos Anabergo namuose, vyko XVII Lietuvių kultūros instituto suvažiavimas, suorganizuotas kartu su Lietuvos Respublikos ambasada ir skirtas 450 metų Martyno Mažvydo pirmosios lietuviškos knygos jubiliejui tema „Lietuva, Prūsija ir 1547 m. pirmoji lietuviška knyga“. Suvažiavimą atidarė Lietuvių kultūros instituto Vokietijoje vadovas Vincas Bartusevičius, Lietuvos Respublikos pasiuntinys Vokietijoje dr. Zenonas Namavičius, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius ir Interdisciplinarinių baltų studijų instituto Miunsterio universiteto direktorius prof. dr. Friedrichas Scholzas. Suvažiavime skaitė pranešimus: Freiburgo universiteto Vokiečių kalbos ir senosios literatūros instituto prof. dr. Hannes K a s t n e r i s („Katechizmai ir bažnytinės giesmės ankstyvuju reformacijos laikotarpiu ir jų reikšmė mokymui ir kultui“), Greifsvaldo un-to Baltistikos instituto prof. dr. Jochenas R a n g e („Krikščioniškosios terminologijos kūrimas XVI a. lietuvių kalbos paminkluose“), prof. habil. dr. Zigmas Z i n k e - v i č i u s („Kalbiniai Martyno Mažvydo raštų pagrindai“), Lietuvos istorijos instituto dr. Ingė L u k š a i t ė („Reformacija Lietuvoje – naujų kultūros elementų formavimosi laikotarpis“), Viurcburgo un-to Vokiečių ir bavarų teisės istorijos instituto prof. dr. Dietmaras W i l l o w e i t a s („Protestantizmas Žemaitijoje tikybinių įtampų laikotarpiu“), Lietuvos MA bibliotekos direktorius dr. Juozas M a r c i n k e - v i č i u s („Archyvų dokumentų ir senųjų spaudinių ieškojimas Rytų Prūsijoje po II pasaulinio karo“). Po kiekvieno pranešimo vyko beveik valandos diskusijos, kuriose aktyviai dalyvavo Lietuvių kultūros instituto suvažiavimo dalyviai (Arthuras Hermannas, Klaipėdos un-to Teologijos centro dėstytojas Gottfriedas Schneideris ir kt.) bei prelegentai.

Lietuvių kultūros institutas, įkurtas 1981 m. kovo 7 d., siekia skatinti lietuvių kultūrą kuriančiųjų veiklą Vokietijos Federacinėje Respublikoje, įvairiais būdais remti Vokietijoje veikiančias lietuvių mokyklas, vaikų darželius, kultūros draugijas, liaudies šokių grupes, jaunimo susivienijimus ir pan., skatinti lietuvių-vokiečių bendradarbiavimą mokslo ir kultūros srityse, išsaugoti lietuvių materialinį paveldą,

sukaupiti ir moksliniais pagrindais tvarkyti archyvą, sukomplektuoti lietuvių literatūros ir istorijos biblioteką, rengti mokslines konferencijas, kurios suburtų vokiečių ir lietuvių mokslininkus, leisti Lietuvių kultūros instituto suvažiavimų ir kitus parengtus instituto bendradarbių darbus. Jau išleista 10 tomų suvažiavimo darbų ir 6 mažesnės apimties leidiniai (parengti ar parašyti V. Bartusevičiaus, Kajetono J. Če-ginsko, Arthuro Hermanno).

Įvykusio XVII Lietuvių kultūros suvažiavimo pranešimai, skirti 450 metų pirmosios lietuviškos knygos sukakčiai, taip pat numatomi spausdinti.

Ingė L u k š a i t ė

KONFERENCIJA „KATALIKŲ BAŽNYČIA IR LIETUVOS MOKYKLA“

Tokia tema konferencija, skirta Lietuvos mokyklos 600 metų sukakčiai, įvyko 1997 m. rugsėjo 27 d. Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto salėje.

Konferenciją suorganizavo Lietuvių katalikų mokslo akademijos Pedagogikos sekcija (pirmininkė doc. dr. Stasė Dzenuškaitė), Vilniaus arkivyskupijos Katechetikos centras (vadovė Vida Kaupaitė) ir VPU Tikybos katedra (vedėja doc. dr. Alma Stasiulevičiūtė).

„Susirinkome pagerbti Lietuvos mokyklos, kurios patikimiausia bendražygė buvo, yra ir bus Katalikų Bažnyčia“, – konferenciją pradėjo jos koordinatore Stasė Dzenuškaitė, kviesdama maldoje prisiminti gyvus, mirusius ir įvairiomis aplinkybėmis bei įvairiais būdais žuvusius visų laikų Lietuvos mokytojus ir prašyti Aukščiausiojo palaimos šiandieninei mokyklai.

Žodžio liturgijai vadovavo Vilniaus jėzuitų gimnazijos kapelionas kun. Algimantas G u d a i t i s SJ, ją atliko Tikybos katedros studentai.

J. E. Vilniaus arkivyskupas, VPU garbės daktaras Audrys Juozas Bačkis įžan-ginėje kalboje pabrėžė nepaprastą mokytojo atsakomybę už jaunąją kartą. Tikybos mokytojo ir kiekvieno kataliko mokytojo darbą prilygino misijai, mokyklą pavadin-damas evangelizacijos šaltiniu.

Išsamiam ir turiningam pranešime „Katalikų Bažnyčia ir Lietuvos mokykla“ J. E. Vilniaus vyskupas dr. Jonas B o r u t a SJ, remdamasis istoriniais faktais, at-skleidė Katalikų Bažnyčios ir Lietuvos mokyklos santykių raidą nuo krikščionybės pirmųjų žingsnių Lietuvoje, apibūdindamas esminius šios raidos etapus, pagrįsdamas Jėzuitų ordino reikšmę Lietuvos švietimui, atskleisdamas krikščioniškomis ver-tybėmis besiremiančios Lietuvos mokyklos atvirumą kitų konfesijų ir kitų tautybių mokiniams.

Prof. Magdelena Karčiauskienė išskėlė svarbų katalikų vaidmenį rūsčiosios carinės okupacijos laikais, skatinant Lietuvoje slaptąjį mokymą, puoselėjant tautiškumą, tikėjimą, dorą. K. Aleknavičius, vyskupas Motiejus Valančius, kun. J. Katelė, kun. A. Tatarė, kun. S. Gimžauskas, kun. M. Sideravičius – tikrieji tautos švietėjai ir auklėtojai. Jų mintys apie tautinio ir religinio ugdymo neatskiriamumą, apie mokytojo asmenybės poveikį, mokinių pažinimo svarbą, ugdymo veiksmus bei metodus yra aktualios ir šiandien.

Doc. Elvyda Martišauskienė kalbėjo apie šiuo metu švietimo reformos koncepcijose neakcentuojamą ugdymo veiksnį – Bažnyčią, išryškindama specifines Bažnyčios ugdymo poveikio galimybes. Pranešėjos pateikti paauglių dvasinės brandos tyrimo duomenys labai naudingi tikybos mokytojams.

Prof. Vanda Aramavičiūtė supažindino su dvasinio ugdymo problema Lietuvos pedagogikoje, pasidalijo mintimis apie šių dienų aukštesnių klasių mokinių dvasines vertybes, kurių charakteristika – jos atlikto pedagoginio-psichologinio tyrimo rezultatas.

Prof. Antaninos Grabauskienės panešimo tema „M. Pečkauskaitės mergaičių auklėjimo nuostatos šių dienų požiūriu“ itin aktuali šiandien, kai daugeliu atvejų meilė sutapatinama su lytiniu potraukiu, kai sekso technikos kai kuriose mokyklose per seksualinio švietimo valandėles mokomi net pradinukai ir paaugliai.

Knygos „XX amžiaus Lietuvos mokytojai“ autorė Rasa Paulavičienė skaitė pranešimą apie Lietuvos katalikų mokytojų sąjungos veiklą iki 1940 metų, paminėdama šios sąjungos iškiliausius veikėjus: kun. P. Dogelį, prelatą A. Dambauską-Jakštą, vyskupą M. Reinį, prof. Pr. Dovydaitį, J. Kralikauską ir kt.

Pranešimą „Mokytojo optimizmas krikščioniškoje pedagogikoje“ parengė doc. Stasė Dzenuškaitė ir VU doktorantas Andrius Sprindžius. Jame akcentuojama mintis, kad krikščionio mokytojo optimizmo pamatas – ne psichologija, bet teologija.

Tikybos katedros II kurso studentai parodė turiningą ir nuotaikingą scenos vaizdelį „Vyskupas Motiejus Valančius – tautos švietėjas ir auklėtojas“.

Alma Stasiulevičiūtė vadovavo diskusijai „Tikybos mokytojo atsakomybė“. Pasisakė Petras Plumpa, mokytojai Sofija Pilinkienė, Petras Šidagis ir kt.

Konferencijoje pranešėjai konkrečiais pavyzdžiais iš autentiškų istorinių šaltinių parodė, kokie glaudūs ryšiai sieja Katalikų Bažnyčią ir Lietuvos mokyklą.

Stasė Dzenuškaitė

TARPTAUTINĖ KONFERENCIJA „PASIPRIEŠINIMO TOTALITARINIAMS REŽIMAMS ISTORIJOS TYRIMO PROBLEMAS“

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras 1997 m. spalio 3–4 d. surengė tarptautinę konferenciją „Pasipriešinimo totalitariniams režimams istorijos tyrimo problemos“. Mokslininkai iš Vidurio ir Rytų Europos šalių analizuavo bei aptarė savo tyrimų problemas, keitėsi idėjomis bei patirtimi identifikuojant ir tiriant totalitarizmo pasekmes.

Konferencijoje dalyvavo Latvijos universiteto prof. Heinrihas S t r o d a s (pranešimas „Visiškai slapta operacija „Priboj“ Baltijos valstybėse 1949 m. vasario 28 – rugpjūčio 29 d.), Karinės archyvinės komisijos vadovas prof. Janas P i ę t a iš Lenkijos („Karinės archyvinės komisijos veikla renkant stalinizmo nusikaltimų dokumentus“), Totalitarizmo pasekmių dokumentavimo centro direktorius Indrulis Z a l i t i s iš Latvijos („Pagrindinės neprievartinio pasipriešinimo formos ir slaptasis nacionalizmas – vidinis nepaklusimas sovietiniam režimui Latvijoje“), to paties centro darbuotojai Janis V a s i l e v s k i s („Ginkluoti tautinio pasipriešinimo junginiai – SSRS/Latvijos SSR ir Didžiosios Britanijos specialiųjų tarnybų operatyvinių žaidimų tarpė“) ir Ritvaras J a n s o n a s („Latvijos SSR MGB specialiųjų grupių ir specialiųjų agentų kova su tautiniais ginkluotais junginiais 1946–1953 m.“), Rusijos Federacijos valstybinio archyvo (Maskva) vadovaujantysis archyvininkas Aleksandras K o k u r i n a s („NKVD–MGB GUGB struktūros ir funkcijų raida“), Mokslinio informacinio ir švietimo centro „Memorial“ mokslinis darbuotojas Aleksandras G u r j a n o v a s („Gyventojų deportacijos į Sovietų Sąjungą mastai 1941 m. gegužės–birželio mėn.“), Ukrainos mokslų akademijos Ukrainiečių archeografijos instituto moksl. bendradarbis Aleksandras V o v k a s („Paskutinis karinis ir politinis sąjūdis dėl Ukrainos nepriklausomybės“), Estijos valstybinio archyvo direktoriaus pavaduotojas Tiitas N o o r m e t s a s („Ginkluotas pasipriešinimo sąjūdis ir 1941 metų partizaninis karas Estijoje“), Estijos Respublikos parlamento narys Viktoras N i i t s o o („Pasipriešinimo sąjūdis Estijoje 1955–1985 m.“). Taip pat konferencijoje savo pranešimus skaitė Lietuvos genocido ir rezistencijos tyrimo centro darbuotojai dr. Arvydas A n u š a u s k a s („Ginkluotos kovos už nepriklausomybę Baltijos šalyse ir Vakarų Ukrainoje palyginamoji analizė“), Dalia K u o d y t ė („Lietuvos rezistencijos ryšiai su Vakarais“), Juozas S t a r k a u s k a s („Sovietinė vidaus kariuomenė: jos taktika ir veiklos metodai 1944–1953 m.“), Nijolė Ž e m a i t i e n ė („MGB–KGB agentūra Lietuvoje“), Arūnas S t r e i k u s („Bažnyčios santykiai su ginkluotu pasipriešinimo sąjūdžiu“).

Konferencijos pranešimai bus išspausdinti artimiausiame žurnalo „Genocidas ir rezistencija“ numeryje.

Arvydas A n u š a u s k a s

KONFERENCIJA „LIETUVOS IR LENKIJOS GINKLŲ TRADICIJOS AMŽIAMS BĖGANT“

1997 m. gruodžio 6 d. Vilniuje, Lietuvos karo akademijoje, įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „Lietuvos ir Lenkijos ginklų tradicijos amžiams bėgant“. Ją pradėjo prorektorius plk. prof. S. Puškorius ir LR krašto apsaugos ministerijos viceministras E. Simanaitis. Abu pranešėjai akcentavo lenkų ir lietuvių tautų draugiškų santykių svarbą, kuriant saugų gyvenimą šiame Europos regione.

Lenkijos Respublikos ambasadorė Lietuvoje E. T e j c h m a n n teigė, kad Lietuva ir Lenkija – strateginės partnerės; vienas iš Lenkijos tikslų – remti Lietuvos integravimąsi į Vakarų struktūras, nepaisant to, kokia būtų politinė konjunkštūra. Ponia ambasadorė atkreipė dėmesį į tą faktą, kad konferencijos iniciatoriai buvo ne valstybinės, bet visuomeninės organizacijos: Lenkijos ginklų tradicijų mylėtojų bendrija ir Lietuvos atsargos karininkų sąjunga.

Viename iš programinių pranešimų prof. A. D o b r o ņ s k i s trumpai apžvelgė lietuvių ir lenkų karinius santykius nuo pat pirmųjų kontaktų XIII a. iki J. Pilsudskio laikų. Pastebėta, kad unijinės valstybės laikais ne tik lietuviai iš lenkų mokėsi karo meno, bet ir atvirkščiai Dr. E. M e i l u s pristatė A. Vijūko-Kojelavičiaus knygą apie LDK kariuomenės kovas su kazokais 1648–1649 m. Kazokai buvo įvertinti kaip maištininkai, griovė Abiejų Tautų Respubliką. Pažįstantiems dr. R. B a t ū r a j o kalbos apie lietuvių baltiškų karus dviem frontais prieš pasaulinio masto galybes – Kryžiuočių Ordiną ir Aukso Ordą – nebuvo naujiena. Skirtingai nuo puikių prof. W. M a j e w s k i o rašytinių darbų šiuokartinis Žalgirio ir Salaspilio mūšių schemų braižymas lentoje vargu ar pasiekė jo užsibrėžtą tikslą per 15 minučių aptarti karus su kryžiuočiais, švedais, rusais bei turkais. Lietuvių manevras Žalgirio mūšyje buvo interpretuotas lietuviams palankia prasme. Pastebėta, kad J. K. Chodkevičius pasiekė pergalę Salaspilio mūšyje, turėdamas santykinai mažiau karių, negu Kanų mūšio nugalėtojas Hanibalas. Šių eilučių a u t o r i u s trumpai supažindino auditoriją su LDK artilerijos parko būkle valdant Žygimantui Augustui, aptardamas ginkluotės atnaujinimo apimtis, padidėjusius reikalavimus artileristams ir artilerijos pabūklų liejimo pradžią Lietuvoje. J. D a u j o t a s, aptardamas 1792 m. karą su Rusija ir 1794 m. Kosciuškos sukilimą, atkreipė dėmesį į Lenkijos ir Lietuvos karių bendrą kovą su bendru priešu. Ypač turiningas buvo prof. M. P l e w c z y ņ s k i o pranešimas apie lietuvius Lenkijos kariuomenėje paskutiniųjų Jogailaičių laikais (1501–1572). Šio prelegento nuomone, 1557 m. Pasvalio kampanija privertė bendradarbiauti abi Jogailaičių valstybes, ir tai buvo lietuvių gero nusistatymo Lenkijos atžvilgiu priežastis. Nepaisant pasitaikiusių karinio bendradarbiavimo pavyzdžių, iki pat Liublino unijos nebuvo gerų sąlygų keistis karine patirtimi. Tik Liublino unija sustiprino abi valstybes tiek, kad buvo galima pereiti prie kontrpuolimo prieš Maskvą Stepono Batoro laikais ir pasiekti LDK rytinių sienų saugumą. Dr. F. Ž i -

g a r o pranešimas apie Lietuvos ir Lenkijos politinius ir karinius santykius atkūrus Lietuvos nepriklausomybę vyko politinėje plotmėje. Didžiausio konferencijos dalyvių dėmesio susilaukė jauno karybos istoriko, VDU doktoranto V. Rakučio pranešimas apie LDK karo komisijos veiklą 1764–1775 m. Informacija apie šią pirmąją Krašto apsaugos ministeriją – naujovė ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos istoriografijoje. Dr. T. K r a w c z a k o pranešime apie Lenkijos ir Lietuvos karines mintis nelaisvės ir šių tautų kūrimosi laikotarpiu (XIX a. – 1918) pasigedau šio dalyko nušvietimo iš karybos istoriko pozicijos. Lietuvos artilerijos tyrinėtojo A. P o c i ū n o pranešimas apie artileriją 1831 m. sukilimo metu buvo analitiškai nuodugnus. Iš jo sužinome, kad, nepaisant naujų patrankų liejimo, ažuolinių patrankų gaminimo bei senųjų remonto, sukilėliai nesugebėjo išnaudoti net ir tų galimybių, kurias turėjo. Prof. J. W o j t a s i k a s aptarė politinę padėtį prieš prasidedant Pirmajam pasauliniam karui ir Lenkijos politinių sluoksnių turėtas perspektyvas savo šalies ateities atžvilgiu. Akcentuotas šaulių organizacijų kūrimas. Dėl to Lenkija, dar neatgavusi savo nepriklausomybės, jau turėjo kadrus, aktyviai dalyvavusius karuose už savo šalies laisvę. Dėl laiko stokos dr. A. K a s p a r a v i č i a u s pranešimas apie Lietuvos ir Lenkijos santykius bei kariuomenės modernizaciją 1926–1940 m. buvo tik pusiau išdėstytas. Atkreiptas dėmesys į paradoksalią Lietuvos, Lenkijos ir Sovietų Rusijos tarpusavio santykių situaciją. Lietuvos ir Lenkijos santykių švelnėjimo laikotarpis 1936–1939 m. buvo pavadintas vienas kito „studijomis“. Kitos įdomios dalies apie kariuomenės modernizavimo įtaką išsklaidant vadinamuosius Lietuvos vyriausybės mitus teks palaukti. B i e g i e l s k i o pristatytas darbas apie internuotuosius lenkus Lietuvoje yra ne tik vertinga pastanga užfiksuoti faktus, bet ir vienas iš daugelio pavyzdžių to Lenkijos mokslinio potencialo, kurio Lietuva turėtų ne tik „pavydėti“, bet ir siekti didesnio investavimo į mokslą. Plk. ltn. E. J a k i m a v i č i a u s pranešimas apie Lietuvos partizanų pokario kovas pasižymėjo kariškiui būdingu glaustumu ir stoisku ramumu, kalbant apie dalykus, kurių akivaizdoje sunku išlikti ramiam. Konferencijos dalykinės dalies paskutiniu akordu tapo dr. A. K a n a u k o s improvizacinis pranešimas, sujungęs asmeninius prisiminimus su politinių realijų raida nuo prieškarinių iki pastarųjų laikų.

Konferencijos medžiagą ketinama paskelbti „Karo archyvo“ 15 tome, įtraukiant taip pat straipsnius tų dalyvių, kuriems neteko konferencijoje perskaityti savo pranešimų. Pirmoji tokio masto Lenkijos ir Lietuvos istorikų bendra konferencija teikia papildomos vilties, kad šis tomas bus išleistas greičiau negu ankstesnysis, kurio reikėjo laukti ištisus 5 metus.

Darius B a r o n a s

KONFERENCIJA, SKIRTA LIONGINO ŠEPKOS ATMINIMUI

1997 m. spalio 15–16 d. Rokiškio krašto muziejuje vyko renginiai, skirti žymiojo tautodailininko Liongino Šepkos (1907–1985) 95-osioms gimimo metinėms paminėti. Pranešimus skaitė: S. D a u n y s – „Liongino Šepkos kūrybinių kelių ir muziejų“, dr. A. P o č i u l p a i t ė – „Lionginas Šepka ir liaudies meno tradicijos“, T. S a k a l a u s k a s – „Trys Šepkos prisikėlimai“, dr. G. J a n k e v i č i ū t ė – „Liongino Šepkos refleksijos šiuolaikinėje profesionaliojoje dailėje“, habil. dr. V. R i m k u s – „Mėgėjų dailė kaip šiuolaikinio liaudies meno sudėtinė dalis“.

Kalbėjo Rokiškio rajono meras V. Masiulis, kultūros skyriaus vedėjas P. Blaževičius, muziejaus direktorė M. Mieliauskienė, dailininkai V. Valius ir G. Puodžiukaitytė. Atsiminimais pasidalijo L. Šepkos žmona D. Digrienė, Pandėlio klebonas B. Balaiša. Muziejuje veikė IV respublikinė medžio drožėjų darbų paroda-konkursas L. Šepkos atminimui. Joje savo kūrybinių kolekcijų eksponavo 28 drožėjai. Laureatu išrinktas A. Šergalis, prizus gavo dar aštuoni meistrai. Išleistas bukletas „Lionginas Šepka 1907–1985“ ir parodos katalogas.

Vytenis R i m k u s

TARPTAUTINIS SIMPOZIUMAS SANKT PETERBURGE

1997 m. spalio 20–24 d. Sankt Peterburge vyko antrasis tarptautinis simpoziumas „Ūkiniai/kultūriniai tipai ir etninis mentalitetas“, skirtas Cirkum Baltijos ir gretimiems regionams.

Simpoziumą suorganizavo Rusijos mokslų akademijos Petro Didžiojo antropologijos ir etnografijos muziejus (Kunstkamera) kartu su Valstybiniu ermitažu ir SPVU archeologijos katedra.

Be svečių iš Vokietijos (Liubeko) ir Austrijos (Vienos), dalyvavo Estijos nacionalinio muziejaus (Tartu) direktorius bei dvi viešnios iš Lietuvos istorijos instituto: dr. L. Kazlauskienė ir dr. R. Guzevičiūtė. Kiti dalyviai buvo iš Rusijos Federacijos.

Simpoziume buvo perskaityta 40 pranešimų. Darbas vyko dviejose sekcijose: „Materialinė kultūra kaip sisteminių praeities permainų indikatorius“ ir „Etniškas ir etninis mentalitetas“. Pastarojoje sekcijoje buvo perskaityti dr. L. Kazlauskienės pranešimas „Nelegalios žvejybos tyrinėjimo problemos ir patirtis Lietuvoje“ bei dr. R. Guzevičiūtės pranešimas (su skaidrėmis) „Tarptautinių kultūrinių procesų poveikis Lietuvos bajorų kostiumui XVI–XVII a.“ Pranešimus buvo pažadėta išspausdinti Kunstkameros tęstiniame leidinyje.

Rūta Guzevičiūtė

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA PENKERIŲ METŲ RETROSPEKTYVOJE

1997 m. spalio 22 d. Lietuvos istorijos instituto Naujausiųjų laikų istorijos skyrius surengė konferenciją, skirtą dabar veikiančios Konstitucijos 5-ią bei 1922 m. rugpjūčio 1 d. priimtos Lietuvos Valstybės Konstitucijos 75-ųjų metų sukaktims paminėti. Ją įžangos žodžiu pradėjo Lietuvos istorijos instituto direktorius prof. habil. dr. A. Tyla.

Konferencijos pirmajame posėdyje „Lietuvos Respublikos konstitucinis pamatas: teisiniai, politiniai aspektai“ pranešimus perskaitė: akademikas Antanas Butračas „Valstybės suvereniteto konstitucinės ištakos“, Seimo nariai Vytenis Povilas Andriukaitis „Konstitucinė kolizija Aukščiausiojoje Taryboje“, Romualdas Ozolas „1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos prielaidos“, Saulius Pečeliūnas „Konstitucinės nuostatos ir prioritetai retrospektyvoje“, Rimantas Smetona „Prezidento galių Lietuvos Respublikos Konstitucijoje klausimu“, Vilniaus universiteto Politikos ir tarptautinių santykių instituto doktorantas Darius Aidukas „Kai kurie 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos interpretacijos aspektai“.

Prelegentai apibūdino atsikūrusios Lietuvos valstybės konstitucinio proceso pobūdį, politinių jėgų priešpriešą Konstitucijos rengimo laikotarpiu, pateikė savitą kai kurių jos nuostatų vertinimą, paminėjo to meto politikos neskelbtų faktų, nežinomų detalių.

Kitame posėdyje „Lietuvos konstitucinės raidos istoriniai aspektai“ pranešimus padarė istorikai doc. dr. Algirdas Jakubčionis „Nuo 1918 m. Laikinosios Konstitucijos iki 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucijos“, dr. Danutė Blažytė „Krikščioniškosios demokratijos vertybės 1922 m. Konstitucijoje“, prof. habil. dr. Vanda Kašauskienė „Socialdemokratijos opozicija LKDP konstitucinėms nuostatomis Steigiamajame Seime“, dr. Algimantas Kasparavičius „1922 m. Konstitucijos įvaizdis ir parlamentarizmo likimas Lietuvoje“, dr. Česlovas Bauža „1990–1992 m. politinio konstitucinio proceso Lietuvoje ypatybės“.

Po posėdžių buvo atsakyta į prelegentams pateiktus klausimus, vyko diskusijos.

Naujausiųjų laikų istorijos skyriaus moksliniai darbuotojai V. Kašauskienė, D. Blažytė, Č. Bauža, iššifravę konferencijos garso įrašą, suderinę jį su pranešėjais, suredagavę tekstą, parengė atskirą leidinį. Į jį įdėti priedai: 1992 m. Lietuvos Konstitucijos oficialaus paminėjimo Valstybės institucijose tekstai, 1922 m. Steigiamojo Seimo ir 1992 m. Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo atitinkamų posėdžių stenogramų fragmentai, trumpa konstitucinės raidos 1918–1996 m. kronika.

Danutė Blažytė

ANTROJI KONFERENCIJA: „SENTIKIAI LIETUVOJE: 1997 METŲ EKSPEDICIJOS MEDŽIAGA IR TYRINĖJIMAI“

Vilniaus universiteto kompleksinė Lietuvos sentikių tyrimo grupė 1997 m. gruodžio 3 d. Istorijos fakultete suorganizavo mokslinę konferenciją 1997 m. liepos mėn. įvykusios ekspedicijos rezultatams apibendrinti. Duomenys ekspedicijos metu buvo renkami Biržų, Panevėžio, Kupiškio, Anykščių, Ukmergės, Jonavos, Kauno ir Kaišiadorių rajonuose. Tyrime dalyvavo Vilniaus universiteto dėstytojai ir studentai, Vilniaus pedagoginio universiteto prof. J. Novikovas bei Muzikos akademijos studentai.

Pirmasis pranešimą skaitė kompleksinės grupės vadovas dr. V. Č i u b r i n s k a s tema „Sentikių etnografinio tyrinėjimo patirtis ir perspektyvos: 1997 m. ekspedicija Vidurio Lietuvoje“. Vilniaus universiteto Slavų filologijos dėstytojai N. M o r o z o v a ir prof. V. Č e k m o n a s skaitė pranešimą tema „Lietuvos sentikių tarmės formavimosi problemos“. Jų pranešimas pagrįstas ne tik 1997 m. surinkta medžiaga, bet ir 1996 m. ekspedicijos į Salaką metu surinkta medžiaga. Prof. V. Čekmonas nustatė, kad Jonavos rajono sentikių dialektas nesiskiria nuo gretimų rajonų sentikių dialekto.

Prof. J. N o v i k o v a s jau keletą dešimtmečių tyrinėja Lietuvos sentikių folklorą, todėl jo pranešimas „Burtininkavimas Lietuvos sentikių folklore“ buvo išsamus.

V. B a r a n o v s k i o pranešimas – „Zarasų sentikių bendruomenės istorija“. Zarasų mieste XIX ir XX a. buvo viena didžiausių Lietuvos sentikių bendruomenių. Pranešėjas taip pat kalbėjo apie Latvijos sentikių veikėją I. Zavoloką.

Po pertraukos pranešimą padarė viešnia iš Lenkijos dr. Z. J a r o s z e w i c z - P i e r e s ł a w c e w – „Sentikių knygos Vilniaus bibliotekų rinkiniuose“. Daktarė rašo darbą apie bizantiškų ir lotyniškų tradicijų broožus sentikių knygose.

Doktoranto G. P o t o š e n k o s pranešimas „Pirmieji sentikiai Lietuvoje 1679–1710 m.“ aprėpė laikotarpį nuo pirmųjų sentikių atėjimo į Lietuvą iki pirmosios sentikių cerkvės pastatymo 1710 m.

D. C h o l o p o v o pranešimas „Lietuvos sentikių krikštynos“ apėmė ne tik krikštynas, bet ir vaiko gimimą, augimą ir su tuo susijusius papročius.

Muzikos akademijos stud. Ž. L e b e d e v a skaitė pranešimą „Sentikių choras Kvedariškėse“. Autorė pagiedojo keletą giesmių, be to, pristatė Lietuvos Valstybės himno rusiško varianto įrašą, atliktą Lietuvos sentikių.

Dviejose ekspedicijose, skirtose Lietuvos sentikiams tyrinėti, dalyvavęs fotografas A. P e t r a š i ū n a s skaitė pranešimą „Sentikių kultūros fotofiksavimo ypatybės“.

Stud. L. G u m u l i a u s k a i t e s pranešimo tema – „Iš sentikių bažnyčios Lietuvoje istorijos 1939–1944 m.“ Ji papasakojo apie sudėtingą situaciją Antrojo pasaulinio karo metais.

Stud. R. J e l e n s k y t ė skaitė pranešimą „Glikerijos Kovalenkinos folklorinis repertuaras“.

Muzikos akademijos stud. N. B o l š a k o v a parengė pranešimą „Lietuvos sentikių bažnytinis giedojimas: teorija ir praktika“.

Stud. V. L u k o v s k o s pranešimas „Lietuvos sentikių vestuvių papročiai“ rėmėsi 1997 m. surinkta medžiaga ir P. Blaževičiaus knygos „Rokiškio krašto sentikiai“ duomenimis.

Apie Baltarusijos sentikių kultūrą ir buitį pranešimą padarė mokslininkas V. M i c h a i l o v a s. Jis plačiai išdėstė Baltarusijos sentikių apeigas ir papročius, kalbėjo apie Baltarusijos Vydžių sentikių bendruomenę.

Po pranešimų valanda laiko buvo skirta diskusijoms. Jų metu buvo parodytas Z. Jaroszewicz filmas „Lenkijos sentikių kaimo butis“. Filme pasakojama apie Vainovo vienuolyną ir sentikių kaimo Gabowy Grondy buitį. Diskusijų metu buvo aptartas 1998 m. sentikiams skirtos ekspedicijos į vakarų ir pietų Lietuvą planas bei 1945–1993 m. tyrinėjimo aktualumas.

Konferencijos metu veikė A. Petrašiūno spalvotų ir vienspalvių nuotraukų paroda. Pagrindinės jų temos: bažnyčios, butis, darbas su pateikėjais.

Dmitrijus Ch o l o p o v a s

KONFERENCIJA „LIETUVOS MIESTAI IR MIESTELIAI ARCHEOLOGIJOS DUOMENIMIS“

1997 m. gruodžio 11–12 d. Lietuvos istorijos institute vyko mokslinė konferencija, skirta Lietuvos miestų ir miestelių problematikai tyrinėti. Renginį suorganizavo Lietuvos istorijos instituto Archeologijos skyrius ir Lietuvos archeologijos draugija.

Konferencija labai susidomėjo įvairių sričių specialistai. Dalyvavo svečiai iš daugelio Lietuvos muziejų ir kitų įstaigų. Renginiui dėmesį parodė ir Anykščių bei Alytaus miestų savivaldybės.

Renginio atidarymo metu įžanginį žodį pasakęs Istorijos instituto Archeologijos skyriaus vedėjas dr. Gintautas Z a b i e l a pažymėjo, kad konferencija suorganizuota remiant Valerijos Čepulytės fondui.

Konferencijoje buvo perskaityta 14 pranešimų. Gediminas V a i t k e v i č i u s (LII) pranešime „Archeologinių tyrimų metodikos problematika“ aptarė naujas keramikos tyrinėjimų kryptis.

Dr. Eugenijus S v e t i k a s (LII) visuomenę supažindino su Europos viduramžių ir naujųjų amžių rašymo priemonėmis bei pristatė šią medžiagą, aptiktą Alytaus kapinyne.

Algirdas Ž a l n i e r i u s (Paminklų restauravimo-projektavimo in-tas) pranešime „Kauno pilies pastatymo ir miesto įkūrimo XIV a. problemos“ aptarė Kauno apylinkių praeitį ir jų archeologijos paminklus, pažymėjo, kad Kauno pilis pastatyta tuščioje vietoje – toliau nuo gamybinių ir ekonominių centrų.

Aleksandras Vaškėlis (Paminklų restauravimo-projektavimo in-tas) pranešime „Kauno miesto atsiradimo sąlygos, raida ir plėtra XV–XVII amžiais“ apibūdino miesto pirminį išdėstymą ir išplanavimą.

Dr. Gintautas Zabiela (LII) pranešime „Anykščių miesto kilmė ir raida“, remdamasis tiek istorinių šaltinių duomenimis, tiek archeologinių tyrimų rezultatais, lokalizavo Anykščių senamiesčio vietą ir miesto augimo kryptis.

Algirdas Juknevičius (Kėdainių miesto muziejus) pranešime „Seniausios Kėdainių turgavietės raida“ aptarė šios vienos iš svarbiausių to meto miesto dalies raidą.

Giedrius Aleliūnas skaitytame pranešime „Vilkijos miesto susiformavimas ir raida“ aptarė šio panemunės miestelio atsiradimo sąlygas ir tolesnį augimą, accentuodamas gamtinių sąlygų įtaką tolesniam miestelio augimui.

Daiva Luchtanienė (Paminklų restauravimo in-tas) pranešime „Čerpių tipologijos ir chronologijos problemos“, remdamasi Vilniaus senamiesčio archeologine medžiaga bei publikuotais archeologijos šaltiniais, tipologizavo čerpes bei nustatė jų chronologiją.

Dainius Balčiūnas (Paminklų restauravimo-projektavimo in-tas) pranešime „Keramikos degimo krosnys, jų tipai Kauno senamiestyje XV–XVI a.“ aptarė jų konstrukcijas.

Valdas Vainilaitis (Paminklų restauravimo in-tas) pranešime „Mediniai sanitariniai ir hidrotechniniai įrenginiai XVI–XVII a. reprezentacinių rūmų teritorijoje“ supažindino su atrastų įrenginių sistema bei jų tyrimų rezultatais.

Linus Kvizikevičius (LII) pranešime „Vilniaus miesto prekybiniai ryšiai XVI–XVII a. remiantis sfragistiniais radiniais“ pateikė Vilniuje aptiktus švininius antspaudus, aptarė jų kilmę.

Eduardas Remecas (Lietuvos nacionalinis muziejus) pranešime „Skaičiavimo žetonų radiniai Vilniuje“ glaustai aptarė šių radinių paskirtį bei pristatė šiuos radinius, nurodydamas jų priklausomybę.

Linus Girlevičius (Vilniaus universitetas) pranešime „Importas Kernavėje XIII–XIV a.: prekyba ar politika“ visuomenę supažindino su tyrimų metu aptiktais radiniais, nurodė jų kilmę ir galimas šių radinių atsiradimo aplinkybes.

Saulius Sarcevičius (Paminklų restauravimo in-tas) kartu su Vilniaus rajono policijos komisariato kriminalistinių ekspertizų poskyrio darbuotojais Roku Subačiu mi ir Artūru Blože skaitė pranešimą „Trasologinio ir daktiloskopinio metodų taikymas Vilniaus keramikoje“. Jame aptarė šių metodų pritaikymo galimybes archeologijoje.

Diskusijose įdomių ir naudingų pastabų pareiškė istorikas dr. Z. Kiaupa, archeologai dr. J. Genys, dr. V. Žulkus bei kiti dalyviai.

Konferencijos medžiaga bus išleista atskiru leidiniu. Kitą konferenciją, skirtą viduramžių archeologijai, numatoma surengti po 2 metų.

Linus Kvizikevičius

Ekspedicijos

ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI LIETUVOJE 1997 METAIS

1997 m. archeologijos paminklus tyrinėjo 19 įstaigų: Lietuvos istorijos institutas (toliau – LII), Vilniaus universiteto Archeologijos katedra (VU), Vilniaus pedagoginio universiteto Baltų proistorės katedra (VPU), Kultūros paveldo centras (KPC), Kultūros vertybių apsaugos departamentas (KVAD), UAB Paminklų restauravimo institutas (PRI), Paminklų restauravimo ir projektavimo institutas (PRPI), Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“ (PTC LP), Vakarų Lietuvos ir Prūsijos istorijos centras (VLPIC), Lietuvos nacionalinis muziejus (LNM), Mažosios Lietuvos istorijos muziejus (MLIM), Šiaulių „Aušros“ muziejus (ŠAM), Kretingos muziejus (KM), Švenčionių Nalšios muziejus (NM), Telšių „Alkos“ muziejus (TAM), Trakų muziejus (TM), Biržų kraštotyros muziejus „Sėla“ (BKM), Panevėžio kraštotyros muziejus (PKM), Utenos kraštotyros muziejus (UKM) ir pavieniai asmenys archeologai.

Archeologai tyrinėjo daugiau kaip 140 vietų. Tirta bei žvalgyta 19 akmens ir žalvario amžiaus paminklų (iširta 1288,5 m²), 17 atviro tipo geležies amžiaus gyvenviečių (iširta 1480 m²), 7 piliakalniai (iširta 735 m²), 16 piliakalnių papėdės gyvenviečių (iširta 447 m²), 15 geležies amžiaus pilkapynų (iširti 25 pilkapiai, 35 žmonių kapai) ir 29 plokštiniai kapinynai (iširta 3192 m², 158 žmonių ir 32 žirgų kapai), 13 viduramžių senkapių (iširta 964 m², 112 kapų). Tyrinėta ir žvalgyta 24 miestų bei miestelių teritorijose (iširta 7685,81 m²), 4 pilių (iširta 777,5 m²), 3 bažnyčių (iširta 70 m²) ir 1 vienuolyno teritorijoje (iširta 8 m²).

Be to, tyrinėtos 3 dvarvietės (iširta 235 m²), 2 mitologinės vietos (iširta 45 m²), kaimavietė (iširta 48 m²), senovės gamybos vieta (iširta 30 m²), mūšio laukas (iširta 247 m²), lobio radimvietė (iširta 12 m²), senovės kelio vieta (iširta 40 m²), Platelių ežero dugnas (iširta 8 m²) ir surengtos 7 žvalgomosios ekspedicijos projektuojamų trasų, kelių, karjerų, kitose vietose.

1. Akmens, žalvario amžių gyvenvietės ir kapai

1. B a l u o š a s, Utenos r., Tauragnų seniūn. E. Vijeikis ežero saloje ištyrė 2 m² plotą. Rastas 40–50 cm storio gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietė datuojama vėlyvuoju neolitu, I tūkstantmečio pradžia ir I tūkstantmečio pabaiga.

2. G l ū k a s, Varėnos r. LNM (vad. V. Juodagalvis) 10-ojoje gyvenvietėje ištyrė 110 m² plotą. Rastas 20–30 cm storio kultūrinis sluoksnis su ankstyvojo mezolito, viduriniojo ir vėlyvojo neolito titnaginiais radiniais ir keramika.

3. **K a b e l i a i**, Varėnos r., Marcinkonių seniūn. VU (vad. T. Ostrauskas) 2-ojoje gyvenvietėje ištyrė 126 m², aptikti vėlyvojo paleolito, ankstyvojo ir vėlyvojo mezolito atskiri kultūriniai sluoksniai su radiniais.

4. **K a r a v i š k ė s**, Varėnos r., Kaniavos seniūn. VU (vad. T. Ostrauskas) 6-ojoje gyvenvietėje ištyrė 130 m². Aptikta ir ištirta vėlyvojo neolito pabaigos – ankstyvo žalvario amžiaus Nemuno kultūros gyvenvietė. Pradėta tyrinėti ankstyvojo neolito Dubičių tipo gyvenvietė su titnago skaldykla. Surinkti pavieniai ankstyvojo mezolito Kundos kultūros titnago radiniai.

5. **K a t r a**, Varėnos r., Kaniavos seniūn. VU (vad. T. Ostrauskas) 1-ojoje Katros Ištakų gyvenvietėje ištyrė 37 m², aptiktas vėlyvojo paleolito Svidrų kultūros, ankstyvojo neolito Dubičių tipo ir ankstyvojo žalvario amžiaus gyvenvietės su titnago ir keramikos radiniais.

6. **K r e t u o n a s**, Švenčionių r., Švenčionėlių seniūn. KPC (vad. A. Girininkas) 1-ojoje gyvenvietėje ištyrė 40 m² plotą. Rastas 1 m storio kultūrinis sluoksnis su keramikos šukėmis, titnago dirbiniais, datuojamais ankstyvuojų neolitu – ankstyvuojų žalvario amžiaus laikotarpiu.

7. **M a r g i o n y s**, Varėnos r., Marcinkonių seniūn. VU (vad. T. Ostrauskas) ištyrė 60 m². Aptiktas vėlyvojo paleolito titnago kasyklų, dirbtuvių ir gyvenviečių kompleksas, taip pat mezolito ir neolito gyvenviečių pėdsakų.

8. **P a s i e n i a i**, Vilniaus r., Buivydiškių seniūn. KPC (vad. E. Štavičius) 1-ojoje gyvenvietėje ištyrė 24 m² plotą. Rastas iki 40 cm storio kultūrinis sluoksnis, aptikta per 510 titnaginių ir kvarcitinių-smiltaininių radinių. Gyvenvietė datuojama ankstyvuojų mezolitu. Be to, rasta keramikos ir pavienių titnaginių radinių, datuojamų žalvario–geležies amžiais.

9. **R e k u č i a i**, Švenčionių r., Švenčionėlių seniūn. KPC (vad. E. Štavičius) 1-ojoje gyvenvietėje ištyrė 36 m² plotą. Kultūrinis sluoksnis šunaikintas, rasta per 120 titnaginių radinių, datuojamų vėlyvuojų paleolitu-ankstyvuojų mezolitu ir priskiriamų Arensburgo, Svidrų bei ankstyvajai Kundos kultūrai.

10. **S u d o t a**, Švenčionių r., Švenčionėlių seniūn. KPC (vad. E. Štavičius) 2-ojoje akmens amžiaus gyvenvietėje, senovės gyvenvietėje ir 4-ojo pilkapyno teritorijoje ištyrė 290 m² plotą. Rastas iki 60–80 cm storio akmens amžiaus gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, per 1540 titnaginių ir akmeninių radinių, keramikos, degintų kauliukų, datuojamų vėlyvuojų paleolitu, viduriniuojų mezolitu bei neolito antrąja puse ir priskiriamų Svidrų, Kundos, Narvos kultūroms. Virš akmens amžiaus gyvenvietės sluoksnio ištirta dalis V a. pilkapio, apjuosto akmenų vainiku. Aptiktas suardytas degintinis kapas su įkapėmis (susilydžiusių geležinių, žalvarinių, sidabrinėlių ir auksinių dirbinių liekanomis, auksinės antkaklės fragmentais bei siauraašmeniu pentiniu kirviu su ataugėlėmis). Virš pilkapio susiklosčiusiame senovės gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje aptikta keliasdešimt puodų šukių, degto molio gabalų iš XVI–XIX a.

11. Š a i p i a i, Klaipėdos r. LNM (vad. G. Grižas) ištyrė 31 m² plotą. Aptiktos 2 neolitinės radimvietės be kultūrinio sluoksnio, taip pat XVII–XVIII a. kaimavietė.

12. Š v e n t o j i, Palangos m. LII, LNM ir Bergeno universiteto Archeologijos institutas (vad. V. Juodagalvis) 4-ojoje gyvenvietėje ištyrė 16 m² plotą. Rastas dviejų horizontų kultūrinis sluoksnis: viduriniojo neolito (Narvos kultūros) ir vėlyvojo neolito (Virvelinės keramikos kultūros).

13. Š v e n t o j i, Palangos m. LII, LNM ir Bergeno universiteto Archeologijos institutas (vad. V. Juodagalvis) 6-ojoje gyvenvietėje ištyrė 21 m² plotą. Rasta viduriniojo neolito Narvos kultūros medinių radinių, keramikos.

14. T u r l o j i š k ė, Marijampolės r., Kalvarijos seniūn. VU (vad. A. Merkevičius) ištyrė 52,5 m² plotą. Aptiktos gyvenvietės su gerai durpėse išlikusių pastatų liekanomis, titnaginiais, mediniais dirbiniais, keramika, gyvulių, paukščių ir žuvų kaulais, riešutais. Jos datuojamos senuoju žalvario amžiumi.

15. V a r ė n ė, Varėnos r. ir seniūn. VU (vad. T. Ostrauskas) 2-ojoje Varėnės upės gyvenvietėje ištyrė 148 m², aptiktos vėlyvojo paleolito Svidrų ir Arensburgo tipo, vėlyvojo mezolito Janislavičių, ankstyvojo neolito Dubičių tipo, Brūkšniuotosios keramikos kultūros gyvenvietės. Ištirti 3 vėlyvojo mezolito pusiau žeminės tipo pastatai ir I tūkst. pr. Kr. stulpinės konstrukcijos pastatų dalys.

16. Z a p s ė, Lazdijų r. LNM (vad. G. Grižas) 5-ojoje gyvenvietėje ištyrė 69 m² plotą. Rastas 30 cm storio neolitinės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis su keramika, titnaginiais dirbiniais.

17. Z a p s ė, Lazdijų r. LNM (vad. V. Juodagalvis) 1-ojoje gyvenvietėje ištyrė 32 m² plotą. Rastas 10–20 cm storio kultūrinis sluoksnis su vėlyvojo neolito–žalvario amžiaus titnaginiais dirbiniais ir keramika.

18. Ž e i m e n i s, Švenčionių r., Švenčionėlių seniūn. KPC (vad. A. Girininkas) 1-ojoje gyvenvietėje ištyrė 64 m² plotą. Rastas 1–1,1 m storio vėlyvojo mezolito ir viduriniojo neolito kultūrinis sluoksnis su keramika, titnaginiais dirbiniais.

19. Ž v a i n i a i, Kretingos r., Salantų seniūn. VU (vad. A. Merkevičius) Žvainių pilkapyne ištyrė pusę pilkapiro Nr. 1. Nustatyta, kad pilkapį juosia du 10 ir 5 m skersmens akmenų vainikai. Tarp jų nedideliame 2,3×2,6 m skersmens akmenų vainike aptiktuose trijuose akmenų vainikėliuose rasta po 1 degintinį žmogaus kapą. Kapas Nr. 4 rastas tarp akmenų ne vainikėlyje. Pilkapis datuojamas vėlyvuju žalvario amžiumi.

2. Geležies amžiaus piliakalniai ir gyvenvietės

1. A u k š t i e j i Š a n č i a i, Kauno m. Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) žvalgė piliakalnio papėdės teritoriją. Senovės gyvenvietės liekanų nerasta.

2. B r a ž u o l è, Trakų r. LII (vad. L. Kvizikevičius) piliakalnio papėdėje, paminklinės lentos vietoje, ištyrė 2 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta.

3. B u b i a i, Šiaulių r. ŠAM (vad. B. Salatkienė) šiauriniame piliakalnio papėdės gyvenvietės pakraštyje, projektuojamo drenažo rinktuvo vietoje, ištyrė 37 m² plotą, rado puodų šukių, molio tinko gabalų, gyvulių kaulų. Kultūrinis sluoksnis užfiksuotas dar 50 m² plote.

4. Č è d a s a i, Rokiškio r. KPC (vad. E. Ivanauskas) senovės gyvenvietėje ištyrė 8 m² plotą. Rastas 30–65 cm storio kultūrinis sluoksnis su XII–XIII a. keramika, molio tinku, geležies gargažėmis.

5. D a u g l a u k i s, Tauragės r. VPU (vad. A. Malonaitis) šiaurinėje alkvietės dalyje ištyrė 232 m² plotą, rado 520 vnt. lipdytos grublėtos, kruopėtos bei lygiu paviršiumi keramikos šukių, 13 laužaviečių, 18 stulpaviečių, neaiškios chronologijos pamatų fragmentų.

6. D i m g a i l i a i, Kelmės r. KPC (vad. J. Balčiūnas) spėjamoje senovės gyvenvietėje ištyrė 26 m² plotą. Rastos XVII–XVIII a. kaimvietės kultūrinio sluoksnio liekanos.

7. E i g u l i a i, Kauno m. Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) žvalgė piliakalnio papėdės teritoriją. Rastas 30 cm storio gyvenvietės kultūrinis sluoksnis.

8. G r e b l i a u č i z n a, Širvintų r. KPC (vad. J. Balčiūnas) spėjamame piliakalnyje ištyrė 35 m² plotą. Rasta keletas atsitiktinių XVII a. II pusės radinių: kryželis, gargažė, geležinių dirbinių.

9. G u d ž i o n i a i, Jonavos r., Šilų seniūn. LII (vad. R. Jarockis) piliakalnio papėdėje ištyrė 43 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta.

10. K a č a i č i a i, Kretingos r. KVAD (vad. R. Kraujalis) piliakalnio aikštelėje ištyrė 31 m² plotą. Rastas apie 35 cm storio kultūrinis sluoksnis su gausiais degėsiais ir angliukais, keliomis lipdytos keramikos lygiu paviršiumi šukėmis, kurios datuojamos I tūkstantmečio pabaiga – II tūkstantmečio pradžia.

11. K e r n a v è, Širvintų r. VU (vad. A. Luchtanas) Pajautos slėnyje, J. Rickevičiaus sodybos teritorijoje, ištyrė 996 m² plotą. Aptiktas mezolito, neolito, žalvario, senojo geležies amžiaus ir XIII–XIV a. kultūrinis sluoksnis su įvairiais radiniais (tarp jų 161–162 m. sidabrinis Marko Aurelijaus denaras bei I tipo lietuviška moneta).

Gyvenviečių teritorijoje esančiame ankstyvojo geležies amžiaus kapinyne aptikti 2 degintiniai kapai be įkapių.

12. L i e p o r i a i, Šiaulių m. ŠAM (vad. B. Salatkienė) 1-ojoje gyvenvietėje ištyrė 40 m² plotą. Aptiktas 3,2 m gylio šulinys su medine konstrukcija. Rasta keramikos grublėtu ir lygiu paviršiumi šukių, gargažių, degto molio gabalų, gyvulių kaulų. Iširtos 2 rudnės – geležies lydymo krosnelių liekanos.

13. L u p o n i a i, Šiaulių r., Kužių seniūn. LII (vad. R. Jarockis) piliakalnio papėdėje ištyrė 21 m² plotą. Aptiktas iki 50 cm storio X–XIII a. kultūrinis sluoksnis su

gausiais degėisiais, molio tinko gabaliukais, ankstyvąja žiesta keramika, įtvėriamu ietigaliu, kalkakmenio verpstuko dalimi. Be to, rastos kelios ankstyvesnės – lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi šukės.

14. M a r v e l ė, Kauno m. Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) žvalgė piliakalnio papėdės teritoriją. Senovės gyvenvietės liekanų nerasta.

15. M e r k i n ė, Varėnos r. LII (vad. J. Stankus) piliakalnio apsauginės zonos teritorijoje ištyrė 19 m² plotą. Aptiktas 15–20 cm storio XIII–XV a. kultūrinis sluoksnis su žistos keramikos šukėmis.

16. M o š a, Trakų r., Aukštadvario seniūn. PTC LP (vad. E. Remecas) senovės gyvenvietėje ištyrė 88 m². Nustatyta, kad I tūkstantmečio gyvenvietė yra 8×20 m plote. Tyrimų metu surinkta 688 vnt. lipdytos keramikos fragmentų.

17. P a d a i g a i, Jonavos r., Upninkų seniūn. LII (vad. L. Kvizikevičius) spėjamoje gyvenvietėje ištyrė 7 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta.

18. P a j i e s y s, Kauno m. Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) žvalgė piliakalnio papėdės teritoriją, rado 90 cm storio kultūrinį sluoksnį su XV–XVII a. keramika.

19. P a m i š k i a i, Pasvalio r. ir seniūn. KPC (vad. P. Tebelškis) gyvenvietėje ištyrė 24 m², rado suardytą 15–30 cm storio kultūrinį sluoksnį su keramikos šukėmis. Gyvenvietė datuojama I tūkstantmečio viduriu – antrąja puse.

20. P a š v e n t u p y s, Prienų r. Kauno PPRI (vad. A. Žalnierius) projektuojamo melioracijos griovio vietoje prie antrojo piliakalnio ištyrė 24 m² plotą. Rasta I tūkstantmečio gyvenvietė, XV–XVII a. sodybviėtė.

21. P a u n k s n i a i, Rokiškio r. KPC (vad. A. Strazdas) spėjamoje senovės gyvenvietėje ištyrė 20 m² plotą. Rastas XVII–XVIII a. kaimavietės kultūrinis sluoksnis.

22. P e l e k o n y s, Prienų r. KPC (vad. E. Ivanauskas) senovės gyvenvietėje ištyrė 11 m² plotą. Rastas iki 80 cm storio kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika grublėtu paviršiumi, molio tinko gabalais. Gyvenvietė datuojama I tūkstantmečiu.

23. P r y š m a n č i a i, Kretingos r. MLIM (vad. R. Sprainaitis) Prysmančių kapinyno apsaugos zonoje, tranšėjų vietoje, aptiko suardytą, iki 70 cm storio I tūkstantmečio gyvenvietės kultūrinį sluoksnį su keramikos šukėmis, stulpinės konstrukcijos pastatų liekanomis. Be to, rasta atsitiktinių XVII–XVIII a. radinių.

24. R u k l a, Jonavos r., Ruklos seniūn. LII (vad. G. Zabiela) Tarybinės armijos suardytame piliakalnyje ištyrė aikštelės liekanas bei padarė pylimo ir už jo buvusio griovio pjūvį – iš viso 74 m². Nustatyta, kad pylimas piltas per vieną kartą ir ant jo stovėjo stulpinės konstrukcijos pastatas, kurį galima datuoti XIV a.

25. R u s i a i, Kaišiadorių r. KPC (vad. E. Ivanauskas) senovės gyvenvietėje ištyrė 17 m² plotą. Rastas iki 54 cm storio kultūrinis sluoksnis su lipdytos keramikos grublėtu ir lygiu paviršiumi šukėmis. Gyvenvietė datuojama I tūkstantmečio viduriu – XV a.

26. S a u s e r i a i, Kretingos r., Kūlupėnų seniūn. KM (vad. J. Kanarskas) senovės gyvenvietėje prie piliakalnio ištyrė 179 m² plotą. Aptiktas iš dalies suardytas I tūkstantmečio I pusės kultūrinis sluoksnius su 82 stulpavietėmis, 4 grioviais, 1 židiniu, keramikos šukėmis, titnago nuoskalomis.

27. S p i t r e n a i, Utenos r. ir seniūn. LII (vad. R. Jarockis) griūvančioje piliakalnio aikštelės dalyje ištyrė 113 m² plotą. Suardyto kultūrinio sluoksnio storis 25–30 cm. Aptiktos 3 stulpavietės, ūkinė duobė, taip pat rasta akmeninio kirvio su skylė kotui dalis, skaldytinių, smulkių lipdytos keramikos brūkšniuotu ir lygiu paviršiumi šukių. Piliakalnis datuojamas ankstyvuju geležies amžiumi – pirmaisiais amžiais po Kr.

28. Š e i m y n i š k ė l i a i, Anykščių r. ir seniūn. LII (vad. G. Zabiela) piliakalnio aikštelės centrinėje ir vakarinėje dalyje ištyrė 227 m² plotą, rado iki 70 cm storio XIII–XV a. pradžios smarkiai suardytą kultūrinį sluoksnį su įvairiais to laikotarpio radiniais.

I R nuo piliakalnio, Vorelio upelio dešiniajame krante, suardyto senojo kelio pylimo vietoje, iškastas 40 m² plotas, spėjamų medinio tilto atramų nerasta.

29. U p y t ė, Panevėžio r. LII (vad. S. Urbanavičienė) piliakalnio pylimo suardytoje šiaurinėje dalyje atliko žvalgomošius archeologinius tyrinėjimus. Užfiksuotas pylimo pjūvis. Archeologinių radinių nerasta.

30. V a i d ž i ū n a i, Pasvalio r. KPC (vad. P. Tebelškis) gyvenvietėje ištyrė 24 m², rastas suardytas 30–50 cm storio kultūrinis sluoksnius su keramikos šukėmis. Gyvenvietė datuojama I tūkstantmečio viduriu – antrąja puse.

31. V a r n i k a i, Trakų r. LII (vad. L. Kvizikevičius) piliakalnio papėdėje, paminklinės lentos vietoje ištyrė 1 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta.

32. V ė l a i č i a i, Kretingos r., Kartenos seniūn. LII (vad. G. Zabiela) baigė tirti piliakalnio liekanas. Ištirta aikštelės pietinė dalis, čia buvusio priešpilio bei pylimo ir griovio liekanos – iš viso 237 m². Aptiktas iki 70 cm storio kultūrinis bei supiltinis sluoksniai su negausia I tūkstantmečio pabaigos keramika, pavieniais metaliniais dirbiniais.

I šiaurę nuo piliakalnio esančioje papėdės gyvenvietėje ištirtas 1 m² šurfas, kuriame rastas iki 60 cm storio I tūkstantmečio kultūrinis sluoksnius su šio laikotarpio keramika.

33. V e r š v a i, Kauno m. Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) žvalgė piliakalnio papėdės teritoriją. Senovės gyvenvietės liekanų nerasta.

34. V i e š k ū n a i, Kauno r. KPC (vad. B. Dakanis) piliakalnio pietiniame šlaite ištyrė 18 m². Archeologinių radinių nerasta.

35. V i l k i a u t i n i s, Varėnos r., Merkinės seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) gyvenvietėje ištyrė 1 m² plotą. Rasta I tūkstantmečio II pusės radinių (lipdytos keramikos grublėtu paviršiumi, žalvarinis žiedas).

36. V y t a r t a i, Pasvalio r. KPC (vad. P. Tebelškis) gyvenvietėje ištyrė 14 m², rastas 20–80 cm storio kultūrinis sluoksnis su keramikos šukėmis ir molio tinko fragmentais. Gyvenvietė datuojama I tūkstantmečiu.

37. Z ū b i š k ė s, Kaišiadorių r. KPC (vad. E. Ivanauskas) gyvenvietėje ištyrė 15 m² plotą. Rastos sunaikinto kultūrinio sluoksnio liekanos su XIV–XVII a. keramika.

38. Ž a g a r ė, Joniškio r. LII (vad. R. Jarockis) Raktuvės piliakalnio papėdėje ištyrė 32 m² plotą. Aptiktas suardytas iki 40 cm storio kultūrinis sluoksnis su lipdytos keramikos brūkšniuotu ir grublėtu paviršiumi šukėmis, ankstyvąja žiesta keramika, molio tinko gabalais, kauliniu verpstuku.

39. Ž e m o j i P a n e m u n ė, Šakių r. KPC (vad. E. Ivanauskas) senovės gyvenvietėje ištyrė 15 m² plotą. Rastas 9–20 cm storio kultūrinis sluoksnis su lipdytos keramikos grublėtu ir lygiu paviršiumi šukėmis. Žemės paviršiuje atsitiktinai rasta 14 II–XV a. žalvarinių dirbinių (pasaginių segių, Marko Aurelijaus (?) moneta).

3. Geležies amžiaus pilkapynai

1. B a r a v y k i n ė, Vilniaus r. VU (vad. V. Šimėnas) 1-ojoje pilkapių grupėje ištyrė 1 ardomą pilkapį ir natūralią kopą. Pilkapyje rastas akmenų vainiko apjuostas degintinis žmogaus kapas su įkapėmis. Pilkapis datuojamas V–VI a.

2. B ū d i š k ė s (V i n d z i u l i š k ė s), Kaišiadorių r. KPC (vad. E. Ivanauskas) ištyrė vieną pilkapį (36 m² plotą). Pilkapyje, apjuostame akmenų vainiku, kapų nerasta. Būdiškių pilkapiai datuojami V–VIII a.

3. D a g i l i o n i a i, Jonavos r., Upninkų seniūn. LII (vad. J. Stankus) ištyrė 4 apardytus pilkapius su grioviais. Kapų nerasta. Pagal atsitiktinius radinius (smiltainio galąstuvą, trinarius žąslus) pilkapiai datuojami IX–XIII a.

4. D a r g u ž i a i, Pakruojo r. KPC (vad. A. Strazdas) sunaikintų pilkapių vietoje rado suardytą II a. kapą su 2 plokšteliniais antsmilkiniais.

5. D v y l i š k i s (P a r a i s č i a i), Vilniaus r. VU (vad. V. Šimėnas) ištyrė vieną kvartalinės linijos ardomą pilkapį. Sampire rasti 2 degintiniai kapai be įkapių, o pilkapio centre, jau įžemyje – griautinis kapas Nr. 3 su įkapėmis. Griautinis kapas datuojamas V a., o degintiniai kapai – vėlesniu, greičiausiai VI–VIII a. laikotarpiu.

6. K a r m a z i n a i, Vilniaus r., Dūkštų seniūn. VU (vad. G. Vėlius) ištyrė 3 pilkapius. Aptikti 5 suardyti viduriniojo geležies amžiaus kapai.

7. P a a l k s n i a i, Kelmės r. VU (vad. M. Michelbertas) ištyrė senojo geležies amžiaus pilkapį su B₁ periodo pabaigos – B₂/C₁ periodo griautiniu kapu. Šalia pilkapių esančiame vėlyvojo geležies amžiaus kapinyne ištyrė 1 degintinį kapą, surinko daug dirbinių iš suardytų kapų. Be to, rasti 7 XV–XVI a. griautiniai kapai.

8. P a p i š k ė s, Švenčionių r. ir seniūn. NM (vad. V. Semėnas) ištyrė apardytą pilkapį Nr. 7. Pilkapyje, apjuostame padriku akmenų vainiku, rasti 2 degintiniai ir 2 griautiniai VIII–X a. kapai su gausiomis įkapėmis.

9. S k e r s a b a l i a i, Vilniaus r. VU (vad. V. Šimėnas) antroje pilkapių grupėje ištyrė 5 kvartalinės linijos ardokus pilkapius. Pilkapyje Nr. 1 rasti 4 kapai, Nr. 2 – 1, Nr. 3 – 2, Nr. 4 – 1, Nr. 5 – 3. Didžioji šių degintinių kapų dalis be įkapių. Anksčiausi pilkapiai apjuosti akmenų vainikais ir duobėmis, vėlesni – tik duobėmis. Kapai datuojami V–VIII a.

10. T u m a s o n y s, Rokiškio r., Juodupės seniūn. LII (vad. A. Simniškytė) tyrinėjo suardytą pilkapį ir spėjimą buvusio pilkapio vietą. Iširtas 120 m² plotas, archeologinių radinių nerasta.

11. U ž u b a l i a i, Alytaus r. LII (vad. E. Svetikas) buvusio krūsninio pilkapyno vietoje ištyrė 50 m², pilkapių liekanų nerado.

12. V a i n e i k i a i, Rokiškio r. LII (vad. A. Simniškytė) tyrinėjo 1 pilkapį ir pilkapyno teritoriją. Iširtas 88 m² plotas, aptikti 3 III–IV a. kapai ir 1 XIX–XX a. (?) kapas.

13. V a i š t a r a i, Plungės r., Paukštakių seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) spėjama kapinyne ištyrė 18 m² plotą. Rastas pilkapis, datuojamas II–IV a.

14. V a n a g i š k i a i, Jonavos r., Upninkų seniūn. LII (vad. E. Butėnas) ištyrė 2 miško kvartalinių linijų žalojamus pilkapius. Pilkapiai buvo apjuosti pailgomis duobėmis, rasta VII–X a. degintinių kapų.

15. V i l k i a u t i n i s, Varėnos r., Merkinės seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) pilkapyno teritorijoje ištyrė 26,5 m² plotą. Rasti 2 suardyti degintiniai kapai, suardytų krūsninių pilkapių liekanų, pavienių radinių. Pilkapynas datuojamas viduriniuoju geležies amžiumi.

4. Geležies amžiaus kapinynai

1. A s t r a v a s, Biržų m. BKM (vad. R. Songailaitė) kapinyne ištyrė 102 m², kapų nerado. Atsitiktinai rasta pasaginė segė cilindriniais galais.

2. B a i t a i, Klaipėdos r. MLIM (vad. R. Banytė) ūkinės veiklos metu ardomoje kapinyne apsaugos zonos dalyje ištyrė 109 m². Aptikti 7 griautiniai IV a. kapai.

3. D i r ž i a i, Pakruojo r., Žeimelio seniūn. PTCLP (vad. Ė. Striškienė) kapinyne ištyrė 306 m² plotą, aptiko 50 griautinių kapų su 455 radiniais, datuojamais V–VII, VIII–XI a.

4. D o v a i n i a i, Plungės r., Platelių seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) spėjama kapinyne, vad. Ubago kapu, ištyrė 64 m² plotą. Kapų nerasta.

5. D u m b l y n ė (Sartų ež. sala), Rokiškio r. LNM (G. Grižas) spėjamame kapinyne ištyrė 23 m² plotą. Rasta X–XII a. suardyto kapo radinių.

Be to, aptikta neolitinė I tūkstantmečio I pusės gyvenvietė.

6. G e n ė a i, Kretingos r., Kurmaičių seniūn. LII (vad. J. Stankus) kapinyne ištyrė 195 m² plotą. Aptikti 6 besijungiantys akmenų vainikai, kuriuose rasti 8 II–III a. griautiniai kapai.

7. G i l u č i a i, Joniškio r. KPC (vad. A. Strazdas) spėjamame kapinyne ištyrė 8 m². Kapų nerasta.

8. K a l n i š k i a i, Raseinių r., Ariogalos seniūn. LII (vad. V. Kazakevičius) kapinyne ištyrė 290 m² plotą, rado 29 griautinius ir 3 degintinius V–VI a. kapus.

9. K a l o t ė, Klaipėdos r. KPC (vad. L. Tamulynas) spėjamo kapinyno vietoje ištyrė 28 m², archeologinių radinių nerasta.

10. K e p u r ė n a i, Plungės r., Žlibinų seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) spėjamame kapinyne ištyrė 15 m² plotą. Nustatyta neaiškaus laikotarpio laidojimo paminklo, vad. Pilalė, Pilaliu, vieta.

11. K r e i v ė n a i, Šilutės r. VU (vad. V. Šimėnas) smėlio karjero ardomo kapinyno pakraštyje ištyrė 220 m². Rasti 7 griautiniai ir 6 degintiniai žmonių kapai bei kelių suardytų kapų likučiai. Griautiniai kapai datuojami V–VII a., degintiniai – X–XI a. Du griautiniai kapai be įkapių gali būti priskirti kaimo kapeliams ir datuojami XVII–XIX a. Be to, arimo suardytoje kapinyno dalyje surinkta apie 200 V–XII a. radinių iš suardytų kapų.

12. K r i e m a l a, Kauno r. KPC (vad. E. Ivanauskas) žvalgė kapinyno teritoriją. Žemės paviršiuje surinkti 44 X–XVII a. dirbiniai iš suardytų kapų ir iš XVI–XVII a. čia stovėjusios sodybos.

13. L a u m a l e n k o s, Plungės r., Platelių seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) spėjamame kapinyne ištyrė 41 m² plotą. Kapų nerasta.

14. L a z d i n i n k a i, Kretingos r., Darbėnų seniūn. (vad. D. Butkus) kapinyne su besijungiančiais akmenų vainikais ištyrė 100 m² plotą. Rasti 2 griautiniai II a. II pusės – III a. I pusės vyrų kapai. Už saugomos kapinyno teritorijos esančiame ariamajame lauke surinkta III–IV a. kapams būdingų radinių.

15. M a r v e l ė, Kauno m. VU (vad. A. Astrauskas, M. Bertašius) kapinyne ištyrė 1100 m². Aptikti 76 senojo, viduriniojo ir vėlyvojo geležies amžiaus žmonių bei 32 žirgų kapai.

16. N a u j a s i s O b e l y n a s, Šilalės r. VU (vad. A. Astrauskas) kapinyne statomo gyvenamojo namo vietoje ištyrė 160 m². Aptikta 16 senojo, viduriniojo ir vėlyvojo geležies amžiaus kapų.

17. N a u j a s o d i s, Jonavos r., Kulvos seniūn. LII (vad. A. Varnas) spėjamame kapinyne ištyrė 28 m². Rasti 4 suardyti XIX a. kapai.

18. N a u j a s o d i s (M a r d o s a i), Plungės r., KPC (vad. B. Dakanis) prie Kapkainio kapinyno projektuojamo paminklo „Karžygys“ vietoje ištyrė 13 m² plotą. Rasti 3 VIII–XIII a. degintiniai kapai.

19. N o r e l i a i, Pasvalio r., Vaškų seniūn. KPC (vad. P. Tebelškis) kapinyne ištyrė 26 m². Rasti 3 griautiniai suardyti VIII–IX a. kapai.

20. P l e š k u č i a i, Klaipėdos r. KPC (vad. L. Tamulynas) kapinyne ištyrė 54 m². Aptikti 2 II a. pabaigos – III a. I pusės kapai ir 46 radiniai iš suardytų kapų, datuojami II a. pabaiga – IV a. viduriu. Taip pat rasta neolito laikotarpio gyvenvietės radinių.

21. S k è r i a i, Pasvalio r. KPC (vad. P. Tebelškis) spėjamame kapinyne ištyrė 49 m². Kapų nerasta.

22. U ž p e l k i a i, Plungės r., Platelių seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) spėjamame kapinyne, vad. Ubago kapu, ištyrė 16 m² plotą. Kapų nerasta.

23. V a i d ž i ū n a i, Pasvalio r. KPC (vad. P. Tebelškis) spėjamame kapinyne ištyrė 50 m². Kapų nerasta.

24. V i d g i r i a i, Šilutės r. VU (vad. V. Šimėnas) pietinėje kapinyno dalyje ištyrė 40 m². Rastas 1 griautinis žmogaus kapas, datuojamas V a.

25. V i l k i j a, Kauno r. KPC (vad. A. Strazdas) 1-ajame spėjamame kapinyne ištyrė 20 m². Kapų nerasta.

26. V i l k i j a, Kauno r. KPC (vad. A. Strazdas) 2-ajame spėjamame kapinyne ištyrė 36 m². Kapų nerasta.

27. V i l k i j a, Kauno r. KPC (vad. E. Ivanauskas) 3-iajame spėjamame kapinyne ištyrė 30 m² plotą. Kapų nerasta.

28. Z a p s è, Lazdijų r. LNM (vad. G. Grižas) kapinyne ištyrė 69 m² plotą. Rasta akmenų krūsnis, duobė, 2 griautiniai ir 1 suardytas degintinis kapas urnoje. Kapinynas datuojamas III–V a.

5. Viduramžių senkapiai

1. D a r g u ž i a i, Pakruojo r. KPC (vad. A. Strazdas) kapinyno paviršiuje surinko XVI a. pabaigos – XVIII a. radinių iš suardytų kapų (61 monetą, 9 žiedus, kt.).

2. D i d ž i o s i o s L i k i š k è s, Alytaus r. ir seniūn. LII (vad. E. Svetikas) kapinyne ištyrė 327 m², aptiko 31 XVI a. II pusės – XVII a. griautinį kapą, 15 neaiškios paskirties duobių.

Į pietus nuo kapinyno surastose I tūkstantmečio gyvenvietėje ištirta 30 m².

3. G i n e i k i a i, Kelmės r. KPC (vad. J. Balčiūnas) kapinyno paviršiuje rado 66 XV–XVII a. pradžios radinius iš suardytų kapų. Šalia kapinyno esančioje kalvelėje ištirtas 20 m² plotas. Kapų nerasta.

4. J a s v i l o n y s, Panevėžio r. PKM (vad. A. Petrulienė) kapinyne ištyrė 167 m² plotą. Rado 11 griautinių XVII–XVIII a. kapų su monetomis, diržų sagtimis.

5. K r ū m i n i a i, Varėnos r., Matuizų seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) kapinyne ištyrė 23 m² plotą, aptiko 1 XV–XVI a. kapą ir akmens amžiaus gyvenvietės liekanų.

6. L e n k v i e č i a i, Kelmės r. KPC (vad. J. Balčiūnas) spėjama kapinyne ištyrė 14 m² plotą. Kapų nerasta.

7. M a č i ū k i a i, Plungės r., Platelių seniūn. KPC (vad. B. Dakanis) spėjama kapinyne ištyrė 9 m² plotą. Rasti 2 griautiniai XV–XVII a. kapai.

8. P o š k o n y s, Šalčininkų r., Poškonių seniūn. VU (vad. A. Astrauskas) Gaujos tvenkinio ardomoje kapinyne dalyje ištyrė 190 m². Aptikti 3 XVII a. kapai. Taip pat rasta I tūkst. II pusės gyvenvietės liekanų: stulpaviečių, puodų lizdų.

9. R a m o n i š k i a i, Šakių r., Kidulių seniūn. VU (vad. A. Astrauskas) kapinyne ištyrė 32 m². Aptikti 5 XVI–XVII a. kapai.

10. R u k l i a i, Utenos r., Daugailių seniūn. UKM (vad. D. Ribokas) kapinyne teritorijoje ištyrė 126 m². Aptikti 6 XVI a. II pusės kapai. Trijuose kapuose rasta Žygimanto II Augusto denarų, dvidenarių ir varinių žiedų.

11. S i r v y d a i, Kelmės r. KPC (vad. J. Balčiūnas) veikiančių kaimo kapinių teritorijoje ištyrė 14 m² plotą. Kapų nerasta.

12. Š e v e l i š k ė, Kelmės r. KPC (vad. J. Balčiūnas) kapinyne ištyrė 20 m² plotą. Rastas 1 XVIII a. kapas.

13. Š l i e n a v a, Kauno r. KPC (vad. E. Ivanauskas) neveikiančiose kaimo kapinėse ištyrė 22 m² plotą. Rasta suardytų XVII–XVIII a. kapų liekanų.

6. Miestai ir miesteliai

1. A n y k š č i a i

a) LII (vad. G. Zabiela) senamiesčio pakraščiuose, Dariaus ir Girėno, Gedimino, Gegužės, Kęstučio, Kudirkos, Ladygos, Vilniaus, Žvejų gatvėmis kastų dujotiekio trasų vietose, ištyrė XIX–XX a. suardytą iki 1,1 m storio kultūrinį sluoksnį maždaug 500 m² plote.

b) LII (vad. G. Zabiela) A. Baranausko a. Nr. 14, telefono šulinio vietoje, ištyrė 2 m² ir aptiko XVII–XX a. apardytą kultūrinį sluoksnį;

c) LII (vad. G. Zabiela) Dariaus ir Girėno bei Šaltupio gatvių sankryžoje, komunikacijos trasų vietoje, 4,2 m² plote, užfiksavo 80 cm storio XIX–XX a. apardytą kultūrinį sluoksnį;

d) LII (vad. G. Zabiela) Vilniaus g. Nr. 3 pastato aplinkoje bei kieme tarp Vilniaus ir Biliūno gatvių ištyrė 24 m² plotą, aptiko XV–XIX a. kultūrinį sluoksnį su

gausia šio laikotarpio keramika, stiklo dirbiniais bei koklių fragmentais ir pavieniais metalo dirbiniais.

2. B i r ž a i

BKM (vad. R. Songailaitė) įvairiose senamiesčio vietose ištyrė 730 m²:

a) Kęstučio g. Nr. 10 sklype iširtas 150 m² plotas. 0,3–0,6 m gylyje rasti XVI a. II pusės – XVII a. pr. Radvilų dvaro pastato pamatai su rūšių skliautų fragmentais, surinkta keramikos, koklių, stiklo dirbinių fragmentų, XVII a. monetų;

b) Kęstučio g., projektuojamo dujotiekio trasos vietoje, iširtas 350 m² plotas. Aptiktas suardytas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su keramikos šukėmis. Buvusios cerkvės šventoriaus vietoje rastos 2 XIX–XX a. pr. popų kriptos;

c) Basanavičiaus g. Nr. 2a iširtas 60 m² plotas. Rastas 0,6–2,0 m storio XVII a. I pusės – XVII a. II pusės kultūrinis sluoksnis su keramikos šukėmis, kokliais;

d) Vytauto g. Nr. 6a iširtas 40 m² plotas. Rastas 0,3–0,7 m storio piltinis XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis;

e) Sodų g. Nr. 2–Nr. 8, projektuojamo dujotiekio trasos vietoje, iširtas 50 m² plotas. Rastas 0,3–0,8 m storio XVIII–XX a. kultūrinis sluoksnis;

f) Kęstučio g. prie tilto per Agluoną iširtas 80 m² plotas. Rastas XX a. pr. kelio grindinys, XIX a. medinio tilto fragmentai ir to paties laiko kelio akmenų grindinys. Be to, 2,8 m gylyje rasta senoji 6 m pločio akmenų brasta per Agluoną.

3. J o n i š k i s

a) G. Aleliūnas žvalgė projektuojamos 150 m ilgio šiluminės trasos vietą tarp M. Slančiausko ir Žagarės g. Daugelyje trasos atkarpų užfiksuotas 0,6–0,8 m storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. keramika, kokliais. Miesto aikštės sklype Nr. 17 rastas XIX a. II pusės – XX a. pradžios 93 sidabrinė monetų lobis.

4. J u r b a r k a s

LII (vad. L. Kvizikevičius) įvairiose senamiesčio vietose ištyrė 22 m²:

a) Kauno g. Nr. 53 iširtas 1 m², aptiktas iki 70 cm storio juodžemio sluoksnis. Archeologinių radinių nerasta;

b) Kauno g. Nr. 61 iširtas 1 m², aptiktas iki 1,35 m storio suardytas kultūrinis sluoksnis;

c) Kauno g. Nr. 63 iširti 2 m², aptiktas iki 1,35 m storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XVIII a. radiniais;

d) Kauno g. Nr. 63a iširti 5 m², aptiktas 0,59–1,2 m storio XIX–XX a. kultūrinis sluoksnis;

e) Kauno g. Nr. 66 iširtas 1 m², aptiktas XIX–XX a. akmenų grindinys;

f) Kauno g. Nr. 70 iširtas 1 m², pilkų žemių sluoksnyje, 35 cm gylyje, aptikta maždaug XVIII a. keramikos bei IX–XIII a. aguoninė pasaginės segės galvutė iš suardyto kapinyno;

- g) Ugniagesių g. Nr. 2 ištirti 2 m², aptiktas 20 cm storio XX a. kultūrinis sluoksnius;
- h) Valančiaus g. Nr. 22 ištirti 2 m², kultūrinio sluoksnio nerasta;
- i) dvarvietės teritorijoje ištirti 7 m² tarp šiaurinio fligelio ir nepamokinės veiklos centro, kultūrinio sluoksnio nerasta.

5. K a u n a s

a) Kauno PRPI (vad. M. Bertašius) Kauno senamiesčio 8 kvartale, Jėzuitų skg. – Aleksoto g. kampe, skverelyje prie Perkūno namo, ištyrė 76 m² plotą. Aptiktas I tūkstantmečio II pusės – XIX a. 1,8–3,4 m storio kultūrinis sluoksnius. Tyrimų metu surinkta gausi keramikos, kitų buitinių dirbinių, taip pat monetų kolekcija;

b) Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) Kauno senamiesčio 3 kvartale ištyrė 291 m² plotą. Rastas 1,35–3,8 m storio XIV a. pradžios – XIX a. kultūrinis sluoksnius su Bernardinų vienuolyno tvoros pamatais, varpų liejimo krosnių kompleksu ir XVIII a. pradžios moline varpo forma;

c) Kauno PRPI (vad. A. Žalnierius) Kauno senamiesčio 12 kvartale, V. Kuzmos g. Nr. 6 rūsyje, ištyrė 105 m² plotą. Rastas 2,5–3,5 m storio XV–XX a. kultūrinis sluoksnius su XVI a. pastato arkiniais pamatais, XVI–XIX a. grindiniais, buitine keramika;

d) Kauno PRPI (vad. A. Vaškelis) Jonavos g. Nr. 56 sklype ištyrė 360 m² plotą. Rastas 2,2–2,6 m storio kultūrinis sluoksnius. 0,5–0,6 m storio apatinis jo horizontas formavosi XVI–XVIII a., jame aptikta keramikos šukių, koklių fragmentų;

e) Kauno PRPI (vad. A. Vaškelis) Laisvės al. Nr. 93 kieme ištyrė 46 m² plotą. Rastas 1,1–1,2 m storio suardytas XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnius. Aptikta miesto gynybinės sienos XVII a. cilindrinio bokšto pamatų liekanų;

f) Kauno PRPI (vad. A. Vaškelis) Papilės g. Nr. 9a, Bernardinų vienuolyno oficinose pastate ir šalia jo, ištirtas 45 m² plotas. Rastas 1,1–2,1 m storio XV–XIX a. kultūrinis sluoksnius su buitinės ir statybinės keramikos fragmentais;

g) Kauno PRPI (vad. A. Vaškelis) Pilies g. Nr. 10 namo viduje ištyrė 48 m² plotą. Rastas 1,1–1,2 m storio XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnius su XVII a. pamatų liekanomis ir to paties laikotarpio plokštinių koklių fragmentais.

6. K ė d a i n i a i

a) A. Juknevičius Basanavičiaus g. Nr. 40 sklype ištyrė 338 m² plotą. Rastas 15–20 cm storio XVII a. kultūrinis sluoksnius, tyrinėta to paties laikotarpio negrįstos Knypavos gatvės (9,5 m pločio) vieta, šulinys iš pušinių lentų;

b) A. Juknevičius Josvainių g. Nr. 22 sklype ištyrė 50,5 m² plotą. Rastas 50–95 cm storio kultūrinis sluoksnius. Seniausias – XV a. horizontas su medinio pastato liekanomis, vidurinysis – XVII a. su akmeniniais medinio pastato pamatais, vėlyviausias – XIX a. su dar vieno medinio pastato pamatais.

7. K l a i p ė d a

a) MLIM (vad. J. Genys) Grižgatvio g. Nr. 4 ištyrė 50 m², rastas seniausias kultūrinis sluoksnius datuojamas XVI a. II puse. Aptikti XVII a. 3 dešimtmetyje pasta-

tyto mūrinio pastato pamatai. Be to, rasti 8 XVIII–XIX a. čia buvusių reformatų kapinių kapai.

b) MLIM (vad. R. Sprainaitis) Naujojo Uosto g. Nr. 16 sklype ištyrė 130 m² plotą. Rastas iki 1,3 m storio kultūrinis sluoksnis su XVIII–XX a. radiniais;

c) MLIM (vad. R. Sprainaitis) Didžiojo Vandens g. Nr. 20a sklype ištyrė 110 m² plotą. Rastas 2,5 m storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. pastatų liekanomis ir to laikotarpio radiniais.

8. K r a ž i a i

a) G. Aleliūnas Dariaus ir Girėno g. Nr. 22 sklype ištyrė 2 m² plotą. Rasta XVIII a. keramikos;

b) G. Aleliūnas M. Sarbievijaus g. Nr. 35 kieme ištyrė 2 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta;

c) G. Aleliūnas M. Valančiaus g. šaligatvio vietoje ištyrė 3 m² plotą. Rastas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su keramikos fragmentais.

9. K u p i š k i s

a) KPC (vad. P. Tebelškis) Ežerėlio g. Nr. 16–18 ištyrė 14 m² plotą. Aptikti XX a. 5 dešimtmetyje nušauto ir užkasto vyro palaikai.

10. L i n k u v a

a) G. Aleliūnas įvairiose senamiesčio vietose, projektuojamų ryšių trasų vietoje, ištyrė 20 m² plotą. Aptiktas suardytas 0,6–0,9 m storio kultūrinis sluoksnis su XVIII–XIX a. keramikos šukėmis, koklių fragmentais;

b) G. Aleliūnas bažnyčios šventoriuje, numatomo statyti paminklo vietoje, ištyrė 3 m² plotą. Rasta palaikų iš suardytų kapų ir 1 vyro kapas be įkapių.

11. N e r i n g a

a) KPC (vad. A. Strazdas) Neringos sodybvietėje ištyrė 100 m² plotą. Aptiktas užpustytas iki 1 m storio permaišytas XVI–XIX a. kultūrinis sluoksnis.

12. P l u n g ė

a) KPC (vad. A. Strazdas) Birutės g. Nr. 29, projektuojamų laiptų vietoje, ištyrė 10 m² plotą. Aptikta XVII–XVIII a. kapų liekanų.

13. S m a l i n i n k a i

a) LII (vad. L. Kvizikevičius) įvairiose miestelio dalyse ištyrė 35 m² plotą. Rastas iki 1,2 m storio kultūrinis sluoksnis su XIX–XX a. radiniais.

14. Š e d u v a

a) LII (vad. L. Kvizikevičius) įvairiose miestelio dalyse ištyrė 11 m² plotą. Rastas XVII a. laikotarpio grindinys, buvusio pastato liekanos, keramikos, koklių.

15. Š i a u l i a i

a) ŠAM (vad. A. Šapaitė) miesto centrinėje dalyje ištyrė 31 m² plotą. Rasta XVII–XVIII a. kapų, pastatų liekanų, 4 akmenų grindiniai, taip pat keramikos, koklių, buities daiktų, gyvulių kaulų;

b) ŠAM (vad. B. Salatkienė) Vilniaus g., Sukilėlių kalnelyje, ištyrė 80 m² plotą. Rastas 0,2–1 m storio kultūrinis sluoksnis su pavienėmis XVII a. keramikos šukėmis, vėlyvesnių koklių, geležinių dirbinių fragmentais.

16. Tauragė

a) MLIM (vad. R. Sprainaitis) Taurų g. Nr. 11, dvaro teritorijoje, ištyrė 12 m² plotą. Aptiktas 0,5–0,7 m storio kultūrinis sluoksnis su XX a. radiniais.

17. Telšiai

a) LII (vad. L. Kvizikevičius) Respublikos g. Nr. 49–51, projektuojamų statybų vietoje, ištyrė 9 m², rasta XIX a. keramikos ir koklių su gamyklos antspaudais;

b) LII (vad. L. Kvizikevičius) Kęstučio g., projektuojamų statybų vietoje, iširta 12 m², aptiktas XX a. pr. mūrinio pastato pamatas ir neaiškios chronologijos pušinis 30 cm skersmens vamzdis. Archeologinių radinių nerasta;

c) TAM (vad. L. Valatkienė) senamiesčio PV dalyje ištyrė 54 m² plotą. Rasta XV–XX a. pradžios radinių.

18. Trakai

a) LII (vad. G. Vaitkevičius) Karaimų g. Nr. 55 ištyrė 8 m². Aptiktas iki 1,4 m storio XVI–XVII a. kultūrinis sluoksnis, rasta keramikos, koklių, galastuvai.

b) LII (vad. L. Kvizikevičius) Kudirkos g. Nr. 12 ištyrė 3 m². Aptiktas iki 90 cm storio XX a. susiformavęs kultūrinis sluoksnis.

c) LII (vad. L. Kvizikevičius) Karaimų g. Nr. 91 ištyrė 20 m², archeologinių radinių nerasta;

d) LII (vad. L. Kvizikevičius) Birutės g. Nr. 10, projektuojamo pastato vietoje, ištyrė 1 m², rado XV a. žalvarinę adatinę, apkalėlį, Kazimiero denarą ir šilingą, XVII a. keramikos ir koklio fragmentą. Papildomai ištyrus 35 m² plotą, 30 cm gylyje aptikta XIX a. akmenų grindinio liekanų, giliau – iki 1,5 m storio suardytas XVII a. kultūrinis sluoksnis. Be to, aptikta akmens amžiaus laikotarpio titnaginių dirbinių;

e) LII (vad. L. Kvizikevičius) stebėjo telefono kabelio tiesimo darbus Birutės g. Tarp namo Nr. 12 ir bažnyčios aptiktas iki 80 cm storio suardytas kultūrinis sluoksnis su XVII a. radiniais;

f) LII (vad. L. Kvizikevičius) Kęstučio g. Nr. 1, projektuojamo namo priestato vietoje, ištyrė 33,68 m². Apatinis kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas XVII a. II puse – XVIII a. pradžia, viršutinis – XVIII–XIX a. pabaiga. Šioje vietoje buvusi puodžiaus ir koklių meistro dirbtuvė;

g) TM (vad. B. Lisauskaitė) Karaimų g. Nr. 13, gyvenamojo namo teritorijoje, atliko žvalgomojus tyrimus. Nustatyta, kad namas pradėtas statyti XIX a. I pusėje ant dalinai užpildtos pusiasalio pilies fosos. Archeologinių radinių nerasta;

h) TM (vad. B. Lisauskaitė) Karaimų g. Nr. 12 ištyrė 56 m² plotą. Rastas suardytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVI–XVII a. radiniais.

19. Ukmergė

a) G. Aleliūnas Paupio g. Nr. 4 sklype ištyrė 2 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta;

b) G. Aleliūnas Darbininkų g. Nr. 22 sklype ištyrė 2 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta;

c) G. Aleliūnas Kęstučio a. vakarinėje dalyje, projektuojamos vandentiekio trasos vietoje, ištyrė 25 m² plotą. Aptikti XIX a. mūrinio pastato pamatai, rasta keramikos, koklių. Tik prie Fuji parduotuvės pastato suardytame 1,6 m storio kultūriname sluoksnyje rasta XVII–XVIII a. keramikos.

20. V a r n i a i

a) TAM (vad. L. Valatkienė) žvalgė kanalizacijos griovio vietą. Rasta XV–XVII a. kapų, įvairių to laikotarpio radinių.

21. V e l i u o n a

a) LII (vad. L. Kvizikevičius) žvalgė Vytauto, P. Cvirkos, Dariaus ir Girėno g. projektuojamo vandentiekio trasos vietą. Ištirta 12 m², aptiktas iki 1,8 m storio kultūrinis sluoksnis su XIX–XX a. pr. radiniais;

b) LII (vad. L. Kvizikevičius) žemutinėje miestelio dalyje ištyrė 88 m² plotą, rado XVI–XIX a. koklių, keramikos, gąlastuvą, žvakidės dalį, monetų.

22. V i l n i u s

a) LII (vad. E. Butėnas) Kauno g. Nr. 2 ištyrė 4,5 m². Archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio nerasta;

b) LII (vad. E. Butėnas) L. Stuokos-Gucevičiaus g. Nr. 1 ištyrė 27,8 m², aptiktas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su keramikos bei koklių šukėmis, odos atraižomis. Be to, rasti XVIII–XIX a. namų pamatai;

c) PRI (vad. K. Katalynas) Universiteto g. Nr. 6, Totorių g. Nr. 28, Daukanto a. Nr. 3/8, Reprerentacinių rūmų teritorijoje, ištyrė 251 m². Seniausias kultūrinis sluoksnis su kokliais, keramikos šukėmis, geležiniais dirbiniais, kaulo dirbinių atliekomis, moneta, skobto luoto, panaudoto loviui, dalimi, medinių pastatų, tvoros liekanomis, datuojamas XV–XVI a. sandūra. Kiti kultūriniai sluoksniai su medinių ir mūrinių pastatų, miesto sienos liekanomis, akmenų grindiniais, datuojami XVII a. pabaiga – XVIII a. pradžia, XVIII–XIX a.

Be to, stebėti žemės darbai 783,75 m² plote, kur užfiksuoti XVIII–XIX a. sandūros mūrinio pastato pamatų, akmenų grindinio fragmentai, rasta XV–XVII a. atsitiktinių radinių;

d) LII (vad. A. Varnas) Verkių architektūrinio ansamblio centrinėje dalyje ištyrė 60 m². Aptiktas 0,5–1 m storio XVIII a. pabaigos – XIX a. kultūrinis sluoksnis bei XIX a. tvoros mūrinių pamatų liekanos;

e) PRI (vad. A. Luchtanienė) Žydų g. Nr. 5, paminklo Vilniaus Gaonui vietoje, ištyrė 9,1 m² plotą. Aptikta XVII a. pabaigos – XVIII a. rūsių liekanų. Archeologinių radinių nerasta;

f) PRI (vad. A. Luchtanienė) Gedimino pr. Nr. 16, miesto laikrodžio vietoje, ištyrė 1 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta;

g) PRI (vad. A. Luchtanienė) Liejyklos g. Nr. 8 – Totorių g. Nr. 26 stebėjo požeminių komunikacijų vietą (129 m²). Rastas suardytas kultūrinis sluoksnis su XVII–XIX a. radiniais;

h) PRI (vad. T. Poška) Didžiosios g. Nr. 8, 10 ištyrė 237,5 m² plotą. Rastas 2,7 m storio kultūrinis sluoksnis su XV–XVII a. buitinės keramikos šukėmis;

i) PRI (vad. T. Poška) Liejyklos g. Nr. 11 ištyrė 8 m² plotą. Nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis didesnis kaip 1,4 m, bet žemės nepasiektas dėl aukšto grunto vandens lygio. Rasta XVII a. buitinės keramikos ir koklių fragmentų;

j) PRI (vad. T. Poška) Stiklių g. Nr. 5, keičiant inžinerines komunikacijas, užfiksavo kultūrinį sluoksnį 12 m² plote. Sluoksnio storis čia siekia 2 m. Rasta XVII a. buitinės keramikos fragmentų;

k) PRI (vad. V. Vainilaitis) Birutės g. Nr. 18 sklype, projektuojamos statybos vietoje, ištyrė 12 m² plotą. Archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio nerasta;

l) PRI (vad. V. Vainilaitis) Rotušės a. vakarinėje dalyje, projektuojamų vėliavų stiebų vietoje, ištyrė 34 m² plotą. Ištirtas XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis, žemės nepasiektas;

m) PRI (vad. V. Vainilaitis) Mėsinių g. Nr. 5/2, projektuojamo priestato vietoje, ištyrė 8 m² plotą. Rastas 2 m storio XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis;

n) PRI (vad. S. Sarcevičius) Kosciuškos g. Nr. 3 ištyrė 230 m² plotą. Rastas 4–6 m storio XIII–XX a. kultūrinis sluoksnis su XIV a. medinių konstrukcijų, medinio kelio, XIX a. tvirtovės pylimo liekanomis;

o) PRI (vad. S. Sarcevičius) Subačiaus g. Nr. 9 kieme ištyrė 4 m² plotą. Rastas 2,4 m storio XIV a. pabaigos – XX a. kultūrinis sluoksnis;

p) PRI (vad. S. Sarcevičius) Pilies g. Nr. 10 rūsyje ištyrė 160 m² plotą. Rastas 1,3 m storio XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis su gausiais radiniais (tarp jų XV a. pabaigos – XVII a. pradžios koklių kolekcija);

r) PRI (vad. A. Vaicekuskas) Basanavičiaus g. Nr. 8 ištyrė 20 m² plotą. Rastas iki 2 m storio XVIII–XX a. kultūrinis sluoksnis;

s) PRI (vad. A. Vaicekuskas) Polocko g. tarp namų Nr. 43–45 ištyrė 30 m² plotą. Rastas iki 2,2 m storio XVIII–XX a. kultūrinis sluoksnis;

š) PRI (vad. V. Daminaitis) Šv. Kazimiero g., sklype tarp namų Nr. 5–7, ištyrė 8 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta;

t) PRI (vad. V. Daminaitis) Mindaugo g. Nr. 16 sklype ištyrė 10 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta;

u) PRI (vad. V. Daminaitis) Gaono g. Nr. 4 kieme ištyrė 230 m² plotą. Rasta XVII a. sudegusio pastato liekanų, XVII a. I pusės akmenų grindinys, buitinių atliekų duobė su gausiais XIV–XVII a. radiniais (keramika, kokliais, stiklu, gyvulių kaulais, kt.);

v) PRI (vad. A. Vaicekuskas) Polocko g. Nr. 25 ištyrė apie 20 m² plotą. Rastas iki 2 m storio suardytas kultūrinis sluoksnis, juoda žeme su XVII a. keramika užpildytas akmenų–plytų mūro fragmentas;

z) PRI (vad. S. Sarcevičius) Domaševičiaus g. Nr. 8 ištyrė 8 m² plotą. Rastas XIX a. kultūrinis sluoksnis;

ž) PRI (vad. S. Sarcevičius) Pilies g. Nr. 11, 13 ištyrė 6 m² plotą. Rastas 3 m storio kultūrinis sluoksnis, kurio ankstyviausias horizontas datuojamas XVI a.

23. Ž a g a r ė

a) G. Aleliūnas žvalgė projektuojamos ryšių trasos vietą P. Cvirkos, Jonišio, Vilniaus g. šaligatviuose bei Miesto aikštėje. Miesto aikštėje ties namais Nr. 5 ir 6 (iširtas 6 m² plotas) rastas maždaug 0,5 m storio XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Vilniaus g. Nr. 19 (iširtas 7 m² plotas) rasta XVII–XVIII a. keramikos šukių.

24. Ž e i m e l i s

a) G. Aleliūnas projektuojamos ryšių trasos vietoje ištyrė 7 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta.

7. P i l y s

1. K l a i p ė d a

VLPIC (vad. V. Žulkus) piliavietės teritorijoje ištyrė 270 m² plotą. Aptikti XIV a. mediniai grindiniai ir medinio pastatėlio liekanos, XV a. akmenų grindinio – gatvės liekanų, XVI a. pamatai. Rasta keramikos, koklių, vinių, kniedžių, tinklų pasvarų, strėlių antgalių, ietigalis, gyvulių kaulų.

2. S e n i e j i T r a k a i

VU (vad. A. Kuncevičius) piliavietės teritorijoje ištyrė 75 m² plotą. Aptiktas 2 m storio kultūrinis sluoksnis su XIV a. pilies laikotarpio radiniais (keramika, peiliais, lanko ir arbaletos strėlių antgaliais, papuošalais) ir XVI a. II pusės – XVII a. pr. vienuolyno laikotarpio radiniais (kokliais, krosnies liekanomis ir kt.).

3. T r a k a i

TM (vad. B. Lisauskaitė) prie pilies pietvakarinio bokšto ištyrė 58 m². Atkasti bokšto pamatai, įėjimas į bokštą, dalis gynybinės sienos.

Tyrimų metu išvalytas šiaurės vakarinis bokštas.

4. V i l n i u s

a) PTC LP (vad. D. Steponavičienė) Žemutinės pilies Valdovų rūmų sode ištyrė 150 m² plotą. Rasta XIV a. pradžios medinio statinio, XVI a. šulinio liekanų su įvairiais to meto radiniais. Viršutinis sluoksnis – piltinis, su įvairiais XV–XVIII a. radiniais, nesusijusiais su Valdovų rūmais;

b) PTC LP (vad. E. Ožalas) prie Žemutinės pilies Valdovų rūmų PV kampo ištyrė 50 m² plotą. Rasta ikigotikinės statybos mūro dalis po XVII a. akmenų grindiniu, XVII a. I pusės medinė konstrukcija, 5 XIV–XVII a. akmenų grindiniai;

c) PTC LP (vad. E. Vailionis) Žemutinės pilies Valdovų rūmų šiaurinio korpuso išoriniame kieme ištyrė 161,5 m² plotą. Rasta 14 m ilgio ir 1,6 m storio XIII–XIV a. gynybinės sienos dalis, dviejų medinių pastatų liekanų, trys akmenų grindiniai. Po XVII a. II pusės kelio grindiniu aptikta XV a. pabaigos – XVI a. pradžios pastato dalis su šildymo krosnies padu, taip pat XVI a. II pusės – XVII a. medinio pastato (meistro dirbtuvės ?) pamatų kampas;

d) PTC LP (vad. G. Rackevičius) Žemutinės pilies teritorijoje, Pilies kalno V papėdėje, pakartotinai ištyrė 1994 m. tyrinėtą 70 m² plotą. Rasta mūrinių XVI a. Radvilų rūmų liekanų. Išvalytos griuvenos iš 2 rūmų rūsių patalpų. Aptikta XVI a. pabaigos – XVIII a. pradžios radinių;

e) PTC LP (vad. G. Rackevičius) Žemutinės pilies teritorijoje, prie Pilies kalno V atraminės sienos, ištyrė 4 m². Rasti suardyti kultūriniai sluoksniai su XVI–XIX a. radiniais. Nustatyta, kad V atraminės sienos apatinė dalis mūryta XVI a. II pusėje – XVII a. pradžioje;

f) PTC LP (vad. G. Rackevičius) Žemutinės pilies kieme, prie pilies prižiūrėtojo namo, ištyrė 9 m². Rastas suardytas kultūrinis sluoksnis su XVI a. II pusės – XVIII a. radiniais.

8. Bažnyčios, vienuolynai

1. T a u r a g n a i, Utenos r. R. Laužikas XIX a. sudegusios bažnyčios vietoje ištyrė 49 m² plotą. Aptiktas 1,3–1,5 m storio kultūrinis sluoksnis su XVI–XIX a. keramika, koklių fragmentais. Rasti 29 XV–XVII a. kapai su įkapėmis (11 iš jų – visiškai suardyti). Nustatyta, kad tyrimų vietoje stovėjo XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje, XVI, XVIII ir XIX a. statytos bažnyčios.

2. Vilnius

a) PRI (vad. T. Poška) Trinapolio vienuolyne ištyrė 8 m² plotą. Rastas 1,2 m storio kultūrinis sluoksnis su XVIII a. buitinės keramikos šukėmis.

b) PRI (vad. A. Vaicekauskas) Trakų g. Nr. 9, Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje ištyrė 21 m² plotą. Rastas iki 3 m storio kultūrinis sluoksnis su XV–XVII a. kapų horizontalais, kriptomis;

c) PRI (vad. V. Daminaitis) ištyrė XVII a. I pusės Benedikto Voinos koplyčios kriptą prie Bernardinų bažnyčios. Kriptoje rasti suardyti 89 asmenų palaikai.

9. Kitų rūšių paminklų tyrinėjimai

1. D a u k l i ū n a i, Jonavos r., Užusalių seniūn. LII (vad. A. Varnas) prie akmens su meškos ir veršiuko pėdomis ištyrė 12 m². Archeologinių radinių nerasta.

2. J a u n i ū n a i, Jonišio r. ŠAM (vad. B. Salatkienė) spėjamoje Saulės mūšio vietoje ištyrė 247 m² plotą. Archeologinių radinių nerasta. Aptiktos 6 laužavietės, kurių chronologija neaiški.

3. I m p o l ė, Pakruojo r. KPC (vad. A. Strazdas) ištyrė 20 m² plotą. Aptiktas iki 1 m storio XVII–XIX a. čia buvusio dvaro kultūrinis sluoksnis.

Dabartiniame Impolės dvare G. Aleliūnas ištyrė 6 m² plotą. Rasta XIX a. keramikos.

4. K a l n e l i š k i a i, Pasvalio r. KPC (vad. P. Tebelškis) senovės gamybos vietoje ištyrė 30 m². Rasta XIX a. pab. keramikos šukių, koklių fragmentų.

5. K a r k l ė, Klaipėdos r. MLIM (vad. R. Sprainaitis) ištyrė 48 m² plotą. Rastas iki 0,7 m storio kultūrinis sluoksnis su XVIII–XX a. radiniais.

6. P l a t e l i a i, Plungės r. VLPIC (vad. V. Žulkus) ir Torunės universiteto Archeologijos ir etnologijos instituto povandeninės archeologijos laboratorija (vad. A. Kola, W. Szulta) Platelių ežero dugne ištyrė 8 m², rado XVI–XVII a. medinio bloko fragmentą, irklą, keramikos, puodyninį koklį, peiliuką.

Tarp Šventorkalnio ir Pilies salos apie 600 m² plote, 4,5–11,3 m gylyje, užfiksuvo tilto liekanas.

7. P l a t e l i a i, Plungės r. VLPIC (vad. V. Žulkus) tyrinėjo Pilies salą Platelių ežere. Ištirtas 209 m² plotas, rasta XVI–XVII a. dvaro medinių ir 17×17 m dydžio mūrinio pastato liekanų. Aplink mūrinį pastatą yra buvęs nedidelis pylimas.

Salos pakrantėse rasti 3 dideli akmenys su apdirbimo žymėmis. Jie susiję su pagoniškąja ideologija ir apeigomis, tačiau jų interpretacija ir datavimas neaiškūs.

8. P l a t e l i a i, Plungės r. VLPIC (vad. V. Žulkus) Platelių ežero ŠV dalies iškyšulio pietinėje saloje ištyrė 55 m², aptikta sutvirtinimo žymių. Dar dviejose salose yra išlikę pylimai ir pilkapis. Šio neįprasto archeologinio komplekso pobūdis ir chronologija neaiškūs.

9. S e r e d ž i u s, Jurbarko r. LNM (vad. V. Smilgevičius) lobio radimvietėje ištyrė 12 m² plotą. Rasta pusė XVI–XVIII a. plombos, XVII–XVIII a. keramikos.

10. Š e i m y n i š k ė l i a i, Anykščių r. ir seniūn. LII (vad. V. Vaitkevičius) spėjamoje senovės kulto vietoje ištyrė 33 m². Prie vieno šventvietės akmens pagrindo rasta degėsių.

10. Žvalgyba

1. KPC (vad. E. Šatavičius) žvalgė Varėnos, Trakų ir Švenčionių rajonus. Aptikta 15 iki šiol nežinomų archeologijos objektų ir patikslintos keleto saugomų archeologijos paminklų teritorijos.

2. KPC (vad. L. Tamulynas) žvalgė **Kretingalės ir Dreizių** kaimų (Klaipėdos r.) apylinkes. Iš archeologinės literatūros žinomų kapinynų nerasta.

3. KPC (vad. L. Tamulynas) žvalgė **Macikų, Verdainės** kaimų (Šilutės r.) ir **Šilutės** miesto apylinkes. Iš archeologinės literatūros žinomų kapinynų nerasta.

4. KPC (vad. P. Tebelškis) žvalgė dujotiekio trasos **Ukmergė–Anykščiai–Utena** vietą. Trasos ilgis 67,4 km. Įvairiose vietose ištirta 32 m².

Žvalgymo metu aptikti trys nežinomi archeologijos objektai: Pamūšio (Ukmergės r.), Aukštųjų Svirnų (Ukmergės r.) ir Dvaronių (Anykščių r.) dvarvietės.

5. VU (vad. A. Kuncevičius) žvalgė projektuojamo **Serapiniškių** 2-ojo karjero teritoriją (Trakų r.). Ištirtas 300 m² plotas. Archeologinių objektų nerasta.

6. VU (vad. A. Merkevičius) žvalgė magistralinio dujotiekio trasos vietą **Vilkaviškio r., tarp Pilviškių ir Vilkaviškio**. Archeologinių objektų nerasta.

7. VU (vad. A. Merkevičius) žvalgė „Via Baltica“ trasos vietą tarp **Jurginiškių, Prienų r., ir Tautkaičių, Marijampolės r.** Archeologinių objektų nerasta.

Vykintas Vaitkevičius

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTO 1997 METŲ ETNOLOGINĖS EKSPEDICIJOS

1997 metų Lietuvos istorijos instituto etnologinės ekspedicijos vyko nuo gegužės 19 iki rugsėjo 15 d. Medžiaga buvo renkama šioms programoms: Lietuvių papročių atlasui, Lietuvos etnokultūriniais arealams ir jų dinamikai, šeimai ir etniniams procesams. Ekspedicijose dalyvavo Etnologijos skyriaus darbuotojai ir pagal darbo sutartis samdyti asmenys. Ši apžvalga parašyta remiantis ekspedicijos dalyvių ataskaitomis, pateikiama pavardžių abėcėlės tvarka.

Auksulė Č e p a i t i e n ė su Vilniaus pedagoginio universiteto istorijos specialybės II kurso studentų grupe liepos 7–11 d. Varėnos r. Matuizų apylinkėje rinko medžiagą tema „Giminystė“. Butvydonių, Čebatorių, Giniūnų, Jakėnų, Krūminių, Papiškių, Voriškių, Urkionių kaimuose A. Čepaitienė užrašė 5 pasakojimus (47 lapus), studentai – 59 aprašus (156 lapus), padaryta 40 nuotraukų.

Siekta apklausti vienodą vyrų ir moterų skaičių pagal amžių – dvi grupes: 60–80 ir 40–50 metų, tačiau pasitaikė daugiau moterų, nes: 1) vyresnio amžiaus šeimose daugiau mirusių vyrų; 2) vyrai tuo metu dirbo laukuose; 3) atsisakė kalbėti, sakydami „aš nieko nežinau, kreipkitės į žmoną“. Studentams taip pat buvo sunkiau rasti jaunesnio amžiaus žmonių, nes kaime jų yra mažiau, be to, jaunesni dažnai atsisakydavo kalbėti – „eikit šnekint vyresnio amžiaus, jie geriau žino, aš nežinau“.

Apžvelgus lauko tyrimų metu surinktą medžiagą, galima teigti, kad giminystė yra kraujo ryšiais susijusių žmonių grupė, kurią sieja emocinis bendrumo ryšys. Pateikėjai pabrėždavo, kad yra ir kita svarbi bendrumo forma – kaimynystė. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad tirtuose kaimuose gyvena daug gyventojų tomis pačiomis pavardėmis, pvz., Krūminių kaime – Norkūnai, Butvydonyse – Mikšėnai, kurie, senesnių pateikėjų teigimu, kadaise buvo giminės. Pastebėta, kad jaunesnės kartos pateikėjai išskyrė ir bendrumo ryšį su bendradarbiais.

Ramunė Česnauskaitė liepos ir rugpjūčio mėnesiais Varėnos r. Matuizų apylinkėse 10 kaimų užpildė 45 anketas apie medį ir žolynus lietuvių pasaulėžiūroje. Tuose kaimuose dar visur gyvi tikėjimai medžio, žolyno gyvybinėmis galiomis, jų gebėjimu apsaugoti, pagydyti. Pvz., ir dabar apsiginti nuo griautinio, išsklaidyti debesį, taip pat išgenant gyvulius naudojama ėglio ir blindės verba. Čebatoriuose užrašytas draudimas išmesti karvių Sekminių vainikus, nes jie kaip ir švęsti, be to, skatina gyvulių vaisingumą. Ir dabar gyvuoja tikėjimas gydančia „kerucio“ galia: juo rūkoma, kai gyvulus „paboja akių“. Tikima, kad medžio girgždėjimas, gegutės sausame medyje kukavimas pranašauja mirtį. Užrašyta ir apie medžių sodinimą prie namų – kokius galima sodinti, kokių ne, iš kokių medžių daromi baldai, muzikos instrumentai, tveriamos tvoros. Kai aplink spygliuočiai, tai sodinami ir mėgstami lapuočiai – ąžuolas, liepa, uosis, beržas, niekada – drebulė.

Jurgita Dumaitė liepos 23 – rugpjūčio 6 d. Varėnos r. Matuizų apylinkėje užpildė 42 anketas apie Naujųjų metų papročius. Nustatyta, kad dauguma kaimo žmonių sutinka Naujuosius metus, 10 apklaustųjų teigė juos švenčią retai ar visai nešvenčia. Naujųjų metų sutikti į kaimus atvažiuoja miestuose gyvenantys vaikai. Dvyliką valandą žmonės kuria laužus, geria šampaną, vieni kitus sveikina. Vyresnio amžiaus žmonės Naujųjų metų rytą eina į bažnyčią. Urkionių kaime tarpukario metais tos dienos išvakarėse arba sausio 1-osios vakare būdavo šokiai.

Petras Kalnulis, talkinamas laborantų D. Dainytės, G. Mačiulio. E. Mačiulytės, D. Svidinskaitės, rugpjūčio 15 – rugsėjo 15 dienomis Švenčionių ir Trakų rajonuose pagal anketą „Šeimos dvasinė kultūra“ apklausė 400 šeimų, padarė 36 lapus išrašų iš mokyklų einamųjų archyvų.

Surinktoji medžiaga parodė, kad šeimos institucija vaidina svarbų vaidmenį tiek etninės asimiliacijos, tiek pilietinės bei kultūrinės integracijos procesuose. Pastebima lėta Rytų Lietuvoje gyvenančių kitataučių integracija į Lietuvos visuomenę. Regione gyvenantys lietuviai, atsidūrę tautiškai mišriose šeimose, atlieka savotišką kitataučių integracijos skatintojų vaidmenį. Vis dėlto lenkų bendruomenėje ryškesnės vidinės konsolidacijos, o ne integracijos į Lietuvos visuomenę tendencijos.

Laura Kazlauskienė birželio 30 – liepos 4 d., liepos 7–11 d. ir rugpjūčio 4–15 d. Neries, Šešupės ir Merkio upių baseinuose rinko medžiagą apie tradicinę ir šiuolaikinę žvejybą, vandens transporto priemones, medžioklę: iš 61 asmens užrašė 175 psl. informacijos. Jai talkinusios A. Binkauskaitė, I. Kasinskaitė ir V. Vaišvilaitė nupiešė 79 etnografinius objektus.

Vilma K r i č ė n a i t ė, gegužės 19–23 ir 26–30 dienomis pagal anketas „Švėstas ir nepaprastas vanduo“ bei „Žydinti augalija ir žemės vaisių šventinimas“ Biržų, Pasvalio, Rokiškio, Šiaulių, Tauragės, Utenos rajonuose ir Latvijos Bauskės, Daugpilio ir Jekabpilio rajonuose apklausiusi 20 asmenų, užrašė 31 lapą informacijos.

Dovilė K u l a k a u s k i e n ė liepos 23 – rugpjūčio 6 d. Varėnos r. Matuizų apylinkėje rinko medžiagą apie lietaus, vėjo iššaukimo, audros nuvarymo papročius. Užrašyta 43 asmenų pasakojimai. Keletas pavyzdžių: apsaugai nuo perkūnijos degindavo verbą, Devintinių žolynus; lietus buvo iššaukiamas ariant upę, beriant aguonas ir debesyslo lapus į šulinį, o Čebatorių kaimo moterys eidavo į kaimo kapinaites kalbėti maldelės.

Asta L e k a v i č i ū t ė gegužės 19–23 ir 26–31 dienomis Biržų, Joniškio, Pasvalio, Rokiškio, Utenos, Zarasų rajonuose ir Latvijoje pagal anketą „Veido grožis, higiena ir kosmetika“ užrašė 17 pateikėjų informacijas. Liepos 14–18 d. A. Lekavičiūtė su Vilniaus pedagoginio universiteto istorijos specialybės III kurso studentais K. Buklyte, E. Čiučelyte, G. Jankauskaite, V. Kanarekinu, A. Lukošiuonaite, D. Survila Anykščių rajone pagal anketas „Merginų ir moterų vestuvinė galvos danga“, „Merginų ir moterų laidotuvių galvos danga“, „Plaukų šukavimas ir priežiūra“, „Veido grožis, higiena ir kosmetika“ apklausė 40 pateikėjų ir užrašė 230 lapų informacijos.

Jonas M a r d o s a su Vilniaus pedagoginio universiteto III kurso studentais istorikais, atliekančiais etnologinę praktiką, liepos 1–15 d. Šilutės r. Žukų apylinkėje, liepos 16–31 d. Prienų r. Balbieriškio apylinkėje rinko medžiagą apie šio amžiaus 3–5 dešimtmečių kaimo gyventojų buitį, materialinę ir dvasinę kultūrą. Pirmajame rajone padaryta 87, antrajame 111 aprašų.

Irena Regina M e r k i e n ė, gegužės 19–20 ir 26–30 dienomis Biržų rajone ir gretimose Latvijos apylinkėse apklausinėjusi 16 asmenų, užrašė 48 lapus informacijos apie kalendorinius papročius. Dauguma vietinės kilmės lietuvių tirtose vietovėse išmirę arba išsikėlę. Pokario metais nemaža žmonių, kilusių iš Lietuvos šiaurinių rajonų, po tremties apsigyveno Latvijoje, nes jiems nebuvo leista grįžti į gimtąjį kraštą. Be to, pasienio ruože vyko vietinė migracija. O jauni žmonės, laikydamiesi tarpukario tradicijos, Latvijoje ieškojo geresnio pragyvenimo tuo metu, kai jo lygis ten laikinai buvo aukštesnis negu Lietuvoje, o vėliau, jam nusmukus, dėl daugelio priežasčių neturėjo galimybės grįžti į Lietuvą. Lietuvos ir Latvijos paribiuose aprašyti lietuvių, latvių, rusų, lenkų kalendoriniai papročiai ir jų pokyčiai XX a. antrojoje pusėje yra ne tik lokalinio, bet ir individualaus pobūdžio. Naujojoje gyvenamoje vietoje integruojantis į kaimo bendruomeninį gyvenimą, prarandama dalis savųjų ir perimama dalis naujos aplinkos papročių. Užrašyta duomenų apie įvairių švenčių papročius tremtyje.

Vacys M i l i u s liepos 1–10 d. Šiaulių rajone, 18–24 d. Prienų rajone tyrinėjo miestelių ir kaimų kapines. Šiaulių rajone tyrinėtos Aukštelkės, Bazilionų, Kurtuvėnų senosios ir naujosios kapinės (pastarosios įsteigtos 1911 m.), Prienų rajone – Medžionių, Stakliškių ir Užuguosčio kapinės. Aprašyti šių kapinių aptvėrimai,

želdiniai, kapai, paminklai, nupiešti 45 geležiniai kaltiniai kryžiai, 50 kapų tvorelių, 9 kiti įvairūs objektai (piešė Marta Vosyliūtė), nufotografuoti 155 įvairūs objektai.

Visos tyrinėtos kapinės, išskyrus Bazilionų, įrengtos kalvose, gausiai apaugusios įvairiais medžiais. Laidota kojomis į kelią, Kurtuvėnų senosiose kapinėse – kojomis į viduryje esančios koplyčios pusę. Abiejuose rajonuose yra ir stiebinių, ir rėminių geležinių kaltinių kryžių, Prienų rajone vyravo pirmieji. Senieji geležiniai kryžiai įtvirtinti natūralaus, naujesnieji – tašyto akmens pagrinde. Abiejų tipų kryžiai papuošti S pavidalo ornamentais, pasitaiko kriptutės, rombo, augalo lapų motyvų, naujesniuose – apskritimų. Tirtose apylinkėse, kaip ir visoje Lietuvoje, šio amžiaus antrojoje pusėje keletą dešimtmečių plito įvairaus profilio teraco ir granito stelos; pastaraisiais metais atgyja paprotys statyti ornamentuotus medžio kryžius; jų ypač gausu Stakliškių kapinių naujoje dalyje.

Janina M o r k ū n i e n ė gegužės 19–23 d. Kauno, Marijampolės, Šakių ir Vilkaviškio rajonuose, birželio 2–6 d. Akmenės, Kretingos, Mažeikių, Plungės, Skuodo ir Šiaulių rajonuose, birželio 16–20 d. Ignalinos, Molėtų, Rokiškio, Utenos ir Zarasų rajonuose, rinkdama medžiagą apie naminių odų apdorojimą, apklausė 33 asmenis ir užrašė 191 psl. tekstų, nufotografavo 120 objektų; jai talkinusi Rita Butvilienė nupiešė 22 kailiadirbių ir odininkų darbo įrankius. Užrašyti pasakojimai apie darbo įrankius, odoms rauginti naudotas medžiagas, žaliaminės odos išdirbimo būdus, lietuvių ir totorių amatininkų darbo ypatybes. XX a. 3–4 dešimtmečiais kai kurie meistrai vietoj augalinių medžiagų ėmė naudoti alūną, sieros rūgštį. Žinias ir patyrimą meistrai perimdavo iš senelių, tėvų, retas kuris mokėsi šio amžiaus 4-ajame dešimtmetyje rengtuose kursuose.

Vida S a v o n i a k a i t ė gegužės 19–23 ir 26–30 d. Akmenės, Anykščių, Biržų, Joniškio, Pasvalio, Rokiškio, Ukmergės, Zarasų rajonuose ir Latvijos Respublikos Bauskės, Daugpilio bei Jekabpilio rajonuose, rinkdama medžiagą apie audinių raštus ir spalvas, padarė 24 aprašus (95 p.), rado naujų duomenų apie ornamentus su gyvūnų ir žmonių figūromis, apie Latvijos–Lietuvos pasienyje gyvenančių lietuvių požiūrį į etninę kūrybą ir tautinę savimonę.

Inga S u b a č i ū t ė-Nėnienė Varėnos r. Matuizų apylinkėje užpildė 54 anketas apie didžiąsias, užsisiaučiamas skaras, be to, piešė, fotografavo jų dėvėjimo būdus. Dauguma apklaustų moterų išlaikė didžiąsias skaras, jaunystėje jas dėvėjo. Antrojo pasaulinio karo ir pokario metais skaras audė iš lininių bei vilnonių natūralios spalvos siūlų. Jų raštas – stambus sulangavimas. Moters skarų komplektą sudarė stora languota, plonos drobės languota *plonukė*, namie austa *šaračkinė*, juodos vilnelės su šilkiniais kutais *kašmirinė*. Labiau vertintos ir saugotos pirktinės skaros, todėl jų daugiausia išliko. Sulenkusios stačiakampiu ar trikampiu, apsigaubdavo pečius. Tarpukario metais jaunikis didelę vilnonę skarą dovanodavo jaunajai. Skaros nustotos dėvėti po Antrojo pasaulinio karo; maži vaikai į jas buvo susupami šeštajame dešimtmetyje, o konservatyvesnės senos moterys jomis gaubėsi ir 7–9 dešimtmečiais.

Danguolė Svidinskaitė birželio 16–20 d. Ignalinos, Molėtų, Rokiškio, Utenos ir Zarasų rajonuose, rugpjūčio 25 – rugsėjo 15 d. Švenčionių rajone rinko medžiagą apie žmonių religingumą – katalikų tikėjimo tiesų žinojimą ir vertinimą, taip pat apie švento vandens vartojimą seniau ir dabar. Padaryti 26 aprašai, užrašyta 334 p. teksto.

Žilvytis Šaknys gegužės 20–31 d. Biržų, Rokiškio rajonuose ir Latvijos Respublikos Aizkrauklės, Bauskės, Daugpilio, Jekabpilio rajonuose apklausinėjo 20 asmenų ir užrašė 70 lapų teksto apie jaunimo bendruomeninius papročius. Žinių pateikėjai išsyk vengdavo prisipažinti esą lietuviai, nes bijojo netekti Latvijos pilietybės arba prarasti viltį ją gauti.

Vytautas Tumėnas gegužės 19–23 d. Kauno, Marijampolės, Šakių ir Vilkaiviškio rajonuose apklausė 13 pateikėjų apie juostų raštų pavadinimus, dėvėjimą, laikymą, su jomis susijusius papročius, nufotografavo 50, nupiešė 20 pavyzdžių.

Vacys Milius